

T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI HEMŞİRELİĞİ ANABİLİM DALI

İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN
ENGELLİ ÇOCUKLARA YÖNELİK TUTUMLARINI GELİŞTİRMEDE
HEMŞİRELİK EĞİTİMİN ETKİSİ

BUSE ÇILDOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. AYSEL TOPAN

ZONGULDAK
2023

T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI HEMŞİRELİĞİ ANABİLİM DALI

İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN
ENGELLİ ÇOCUKLARA YÖNELİK TUTUMLARINI GELİŞTİRMEDE
HEMŞİRELİK EĞİTİMİN ETKİSİ

BUSE ÇİLDOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. AYSEL TOPAN

ZONGULDAK
2023

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitim hayatımın her aşamasında yanımda olan sabır ve ilgiyle bu yolda benimle yürüyen bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan yoğun çalışma temposuna rağmen desteğini üzerimde her zaman hissettiğim, samimiyeti ve güler yüzü ile yaşam, hemşirelik ve akademik olarak kendisinden çok şey öğrendiğim değerli danışmanım Doç. Dr. Aysel TOPAN'a

Eğitim sürecim boyunca deneyim ve bilgileri ile kendilerinden çok şey öğrendiğim Çocuk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı hocalarım Prof. Dr. Meltem KÜRTÜNCÜ, Doç. Dr. Tülay KUZLU AYYILDIZ' a ve Dr. Öğr. Üyesi Müge SEVAL' e,

Tezimin uygulama aşamasında bana olan katkı ve desteklerinden dolayı Zonguldak Milli Eğitim Müdürü Sayın Züleyha ALDOĞAN'a, Dr. Derviş Nihat Arkat İlkokulu müdürü Bahtiyar EMİROĞLU'na ve müdür yardımcısına, ders saatlerinden fedakârlık yaparak bana eğitimimi uygulama fırsatı sağlayan sevgili sınıf öğretmenlerim Hülya ÇINIK'a, Ebru KURMALI'ya, Mustafa ÇETİN'e, Fadime MENGİ'ye,

Tez çalışma sürecimde yükümü hafifleten, her yardıma ihtiyacım olduğunda yanımda olan desteğini hiçbir zaman esirgemeyen biricik dostlarım Gökçenur GÜNDOĞDU ve Sinan GÜNDOĞDU'ya,

Beni en güzel şekilde yetiştiren sevgi ve desteğini asla esirgemeyen, eğitim sürecim boyunca hep yanımda olan, en büyük destekçilerim sevgili annem Gönül ÇİLDOĞAN'a, biricik babam İsmet ÇİLDOĞAN'a ve bu stresli dönemlerimde bana olan inançlarını hiç kaybetmeyen ablam Esra ÇİLDOĞAN KOÇ'a ve küçüğüm Tuğçe ÇİLDOĞAN'a,

İsimlerini sayamadığım bende emeği olan herkese saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Buse ÇİLDOĞAN

Haziran 2023, ZONGULDAK

ÖZET

Buse ÇILDOĞAN, İlköğretim Öğrencilerinin Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlarını Geliştirmede Hemşirelik Eğitimin Etkisi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2023.

Araştırma ilköğretim öğrencilerinin engelli çocuklara yönelik tutumlarını geliştirmede hemşirelik eğitiminin etkisini değerlendirmek amacıyla randomize kontrollü yarı deneysel olarak yapıldı.

Araştırmanın evrenini Zonguldak Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Dr. Derviş Nihat Arkat İlkokulundaki 4. sınıfa devam eden 9-11 yaş grubu çocuklar oluşturmuştur.

Çalışmada örneklem seçimi yapılmamış olup evren üzerinde çalışılmıştır. Örneklem seçim kriterlerine uyan 127 öğrenci araştırmanın örneklemi oluşturmuştur. Uygulama sonunda deney grubunda 55 ve kontrol grubunda 55 çocuk araştırma grubunu oluşturmuştur.

Araştırmanın uygulanmasında deney grubunda yer alan çocuklara “Engellilik Tutum Geliştirme Eğitim” programı uygulandı, kontrol grubundaki çocuklara ise herhangi bir eğitim uygulanmamıştır. Verilerin toplanmasında “Çocuk Kişisel Bilgi Formu” ve “Chedoke- Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlar Ölçeği (CATCH)” kullanılmıştır. Verilerin analizinde Ki-Kare testi, Fisher Exact testi, Anova testi, Bonferroni testi ve t-testi kullanılmıştır.

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki çocuklar; eğitim öncesi, eğitim sonrası ve tekrar testte engelli çocuklara yönelik tutum ölçeği puanları açısından karşılaştırıldığında; deney ve kontrol grubu eğitim öncesi tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma bulunmamıştır ancak eğitim sonrası ve tekrar testte aralarında anlamlı fark saptanmıştır ($p>0.05$).

İlköğretim öğrencilerine verilen ‘Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi’ öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar sözcükler: Çocuk, Engelli, Tutum, Hemşirelik, Eğitim

ABSTRACT

Buse ÇILDOĞAN, The Effect of Nursing Training on the Development of Attitudes of Primary School Students towards Children with Disabilities, Zonguldak Bülent Ecevit University, Institute of Health Sciences, Department of Child Health and Diseases Nursing, Master's Thesis, 2023.

This study which was in randomized controlled and quasi-experimental study design was carried out to evaluate the effect of nursing training on the development of attitudes of primary school students towards children with disabilities.

The universe of the research consisted of children aged 9-11 and attending the 4th grade in Dr. Derviş Nihat Arkat Primary School affiliated with Zonguldak Provincial Directorate of National Education.

Sample selection was not made in the study and the universe was studied. 127 students who met the sample selection criteria formed the sample of the research. At the end of the implementation, 55 children in the experimental group and 55 children in the control group formed the research group.

In the implementation of the study, the "Training on the Development of Attitude toward People with Disabilities" program was applied to children in the experimental group, and no training was applied to children in the control group. The attitudes of the children in the experimental and control groups towards children with disabilities were evaluated before the training, after the training and in the retest. "Child Personal Information Form" and "Chedoke-Mcmaster Attitudes towards Children with Handicaps Scale (CATCH)" were used to collect data. Chi-Square test, Fisher Exact test, Anova test, Bonferroni test and t-test were used in the analysis of data.

When the children in the experimental and control groups participating in the study were compared in terms of their attitude scale scores towards children with disabilities before the training, after the training and in the retest, no statistically significant difference was found between the experimental and control groups in terms of the attitude scores before the training; however, there was a significant difference between the experimental and control groups in terms of the attitude scores after the training and in the retest ($p>0.05$).

In this study, it was concluded that the "Training on the Development of Attitude towards People with Disabilities" program given to primary school students

positively affected the attitudes of the students towards the individuals with disabilities.

Key words: Child, Disabilities, Attitude, Nursing, Education

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ KABUL VE ONAY	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR	x
TABLO DİZİNİ	xi
ŞEKİL DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Konusu ve Önemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Hipotezleri	3
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. Okul Çocuğu Dönemi ve Özellikleri	4
2.1.1. Fiziksel Gelişim	4
2.1.2. Cinsel Gelişim	5
2.1.3. Motor Gelişim	5
2.1.4. Bilişsel Gelişim	6
2.1.5. Dil Gelişim	6
2.1.6. Psikososyal Gelişim	7
2.2. Engellilik	7
2.2.1. Engellilik Kavramı	7
2.2.2. Engellilik Nedenleri	11
2.2.2.1. Prenatal Nedenler	12
2.2.2.2. Perinatal Nedenler	12
2.2.2.3. Postnatal Nedenler	12
2.2.3. Çocuklarda Engelliliğin Sınıflandırılması	13
2.2.3.1. Zihinsel Engellilik	13
2.2.3.2. Fiziksel-Ortopedik Engellilik	13
2.2.3.3. Otizm Spektrum Bozukluğu	14
2.2.3.4. İşitme Engellilik	15
2.2.3.5. Görme Engellilik	15
2.2.3.6. Özel Öğrenme Güçlüğü	16
2.2.3.7. Duygu ve Davranış Bozukluğu	16
2.2.3.8. Dil ve Konuşma Bozukluğu	17
2.2.3.9. Çoklu Yetmezlik	18
2.2.4. Engellilik İle İlgili Yapılan Düzenlemeler	18
2.2.4.1. Engellilere Yönelik Uluslararası Düzenlemeler	18
2.2.4.2. Engellilere Yönelik Ulusal Düzenlemeler	19
2.3. Tutum	21
2.3.1. Tutum Kavramı	21
2.3.2. Tutumların Oluşturulması ve Değişmesi	23
2.3.3. Tutumun İşlevleri	25
2.3.4. Tutumun Ölçülmesi	26
2.3.5. Engellilere Yönelik Tutumlar	26
2.4. Engelli Çocukların Sağlığını Geliştirmede Hemşirenin Rolü	30
3. GEREÇ VE YÖNTEM	34

3.1. Araştırmanın Amacı ve Tipi.....	34
3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman.....	34
3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	34
3.4. Araştırmanın Değişkenleri	35
3.5. Veri Toplama Araçları.....	35
3.5.1. Çocuk Kişisel Bilgi Formu.....	36
3.5.2. Chedoke-Mcmaster Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlar Ölçeği	36
3.6. Araştırmanın Uygulanması.....	37
3.6.1. Eğitim Öncesi Aşama.....	37
3.6.2. Eğitim Aşaması	37
3.6.3. Eğitim Sonrası Aşama	39
3.6.4. Tekrar Test Aşaması.....	39
3.7. Verilerin Analizi.....	42
3.8. Araştırmanın Etik ve Yasal Yönleri	43
4. BULGULAR.....	44
4.1. Çocuklara İlişkin Tanımlayıcı Özellikler	44
4.2. Deney ve Kontrol Grubunun Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumu	49
5. TARTIŞMA	56
5.1. Çocuklara İlişkin Tanımlayıcı Özelliklerin Tartışılması.....	56
5.2. Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumunun Tartışılması.....	57
5.3. Etkileşim ve Kabullenme Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumunun Tartışılması	59
5.4. Kaçınma Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumunun Tartışılması.....	62
5.5. Acıma Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumunun Tartışılması.....	65
5.6. Benzer Olma Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumunun Tartışılması.....	66
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	69
6.1. Sonuçlar.....	69
6.2. Öneriler.....	71
7. KAYNAKLAR	73
8. EKLER.....	89
Ek 1: Etik Kurul Onayı.....	89
Ek 2: Kurum İzni	90
Ek 3: Chedoke-Mcmaster Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlar Ölçeği İzin İstemi .	91
Ek 4: Veli Onam Formu	92
Ek 5: Çocuk Kişisel Bilgi Formu	93
Ek 6: Chedoke-Mcmaster Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlar Ölçeği	98
Ek 7: Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi Planı	103
Ek 8: Engellilik Tutum Geliştirme Eğitiminden Çekilen Fotoğraflar	131
9. ÖZGEÇMİŞ	133

SİMGELER VE KISALTMALAR

Ark	Arkadaşları
BM	Birleşmiş Milletler
CATCH	Chedoke-Mcmaster Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlar Ölçeği
dB	Desibel
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
ILO	Uluslar Arası Çalışma Örgütü
MNHSEC	Ulusal Akıl Sağlığı ve Özel Eğitim Koalisyonu
OBS	Otizm Spektrum Bozukluğu
ÖZİDA	Başbakanlık Özürllüler İdaresi Başkanlığı
SPSS	Statistical Packages of Social Sciences
TDK	Türk Dil Kurumu
THD	Türk Hemşireler Derneği

TABLO DİZİNİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
1. Engelli Bireylerin Engel Gruplarına Göre Dağılımları	10
2. Duygusal ve Davranışsal Bozukluk Nedenleri	17
3. Tutum Çıkarımında Bulunmak İçin Değerlendirilebilecek Davranışlar	27
4. Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği.....	36
5. Sürekli Değişkenlere İlişkin Puanların Normallik Dağılımı	42
6. Çocuklara İlişkin Tanımlayıcı Özellikler	44
7. Çocukların Engellilik ile İlgili Bilgi Durumları ve Çevrelerinde Engelli Çocuk Varlığı.....	46
8. Engellilik ile İlgili Çocukların Düşünceleri	46
9. Engellilik ile İlgili Çocukların Tutumları	48
10. Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumu.....	49
11. Etkileşim ve Kabullenme Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumu.....	51
12. Kaçınma Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumu.....	52
13. Acıma Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumu.....	54
14. Benzer Olma Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumu	55

ŞEKİL DİZİNİ

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
1. Engelli Sayısı ve Cinsiyete Göre Dağılımı	9
2. Engellilerin Engel Gruplarına Göre Dağılımları	10
3. Engellilerin Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Dağılımları	11
4. Engel Gruplarının Karşılaştırması	11
5. Tutumu Oluşturan Öğeler	23
6. Tutumların Değişiminde Etkili Olan Faktörler	25
7. Engellilerin Sosyal Dışlanmasının Psikolojik Yönü	30
8. Araştırmanın Uygulama Akış Çizelgesi	40
9. Araştırmanın Consort Akış Diyagramı	41
10. Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçümlerine İlişkin Diyagram	50
11. Etkileşim ve Kabullenme Ölçümlerine İlişkin Diyagram	52
12. Kaçınma Ölçümlerine İlişkin Diyagram	53
13. Acıma Ölçümlerine İlişkin Diyagram	55
14. Benzer Olma Ölçümlerine İlişkin Diyagram	56

1. GİRİŞ

1.1. Araştırma Konusu ve Önemi

Engellilik, doğuştan ya da sonradan geçirilmiş bir kaza sonucu, kişinin kendisinden beklenen rol ve sorumluluklarını yerine getirmesini engelleyen ya da sınırlayan olumsuz bir durumdur (1). Başka bir deyişle, yeteneklerin kısıtlı ya da noksan olması anlamına gelmektedir (2).

Engelliliğin tarihsel sürecine bakıldığında toplum tarafından engellilerin ötekileştirildiği, dışlandığı ve dezavantajlı gruplar arasında gösterildiği bilinmektedir. Günümüzde ise bazı toplumlarda engellilerin, normal gelişim gösteren bireylerden yaşam kalitesi yönünden farklılıkları ciddi anlamda azaltılmışken, bazı toplumlarda engelliler hala daha toplum tarafından dışlanmaktadır. Bu problemlerin temeline bakıldığında engellilere yönelik var olan olumsuz tutumlardan bahsedebiliriz. Engelli bireylerle yakın temasta olunmaması, onlarla nasıl ilişki kurulacağına bilinmemesi, haklarında gerçekçi ve bilimsel bilgilerle donanımlı olunmaması, engelli bir bireyle olmanın getirdiği sorunlarla nasıl baş edileceğinin bilinmemesi, destek hizmetlerinin eksikliği gibi nedenler de engellilere yönelik tutumların olumsuz olmasının sebepleri arasındadır (1, 3, 4).

Engellilik durumu, sadece engelli bireyi değil aynı zamanda ona bakmakla yükümlü olan aileden, yaşadığı topluma kadar nüfusun büyük bir çoğunluğunu doğrudan ilgilendirmektedir. Bu durum engelliliği toplumun vazgeçilmez bir parçası haline getirmektedir. Bu nedenle engelliliğe ve engelli bireylere karşı toplumun tutumu son derece önemlidir (5).

Tutum kişinin kendine veya sosyal çevresindeki herhangi bir olaya ya da nesneye ilişkin bilgilerine ve deneyimlere dayanarak düzenlediği duyuşsal, bilişsel ve davranışsal bir tepki eğilimidir. Tutumlar günlük hayatımızdaki eylemlerimizi gerçekleştirmeden önceki niyetimizi belli etmede güçlü bir etkiye sahiptir. Tutumlar öğrenme yolu ile sonradan kazanılmaktadır. Özellikle çocukluk dönemindeki tutumlar genellikle çevreden kaynaklı kazanılmaktadır. Çünkü çocuk, önce anne ve babasından, okul hayatının başlaması ile öğretmen ve sınıf arkadaşlarından etkilenmektedir. Çocuk büyüdükçe yaşanan olaylar, deneyimler, kitle iletişim araçları tutumların oluşmasında etkili rol oynamaya başlar (6, 7).

Engellilik durumu her insanın başına gelebilecek bir durumdur ve engellilik sadece fiziksel ya da psikolojik olarak değil, sosyal yönü ile de değerlendirilmelidir. Engelli bireyler hem kendi engelleri nedeni ile karşılaştıkları zorluklarla hem de toplumla iç içe yaşamalarını engelleyen olumsuz tutumlarla mücadele etmektedirler. Engellilere karşı gösterilen bu olumsuz tutumlar genellikle aşağılama, onları kendilerinden düşük görme, acıma ve birçok konu ile ilgili onları bilgisiz ve yetersiz görmektir. Tüm bu olumsuz tutumlar engelli bireyin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyerek, engelli bireyin yaşamı ile ilgili hedeflerine ulaşmasında ve toplumsal rollerini gerçekleştirmesinde büyük bir engel oluşturmaktadır (8).

Engellilerin yaşadıkları bu zorluklar çok küçük yaşlarda başlamaktadır. Özellikle okul hayatına başlayan engelli çocuklar, engelleri nedeniyle okul içerisinde sosyal dışlanmalara maruz kalmaktadır. Bu durum engelli çocukların okula gitmek istememesine ve eğitim almalarının güçleşmesine neden olmaktadır (9). Bu gibi istenmeyen durumların önüne geçilmesi gerekmektedir. Özellikle engelli çocukların, normal gelişim gösteren çocuklarla beraber eğitim almaları onların sosyalleşmesine ve kendini geliştirmesine olumlu katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda akranları tarafından olumlu bir tutum gören engelli çocuklar kendilerini o arkadaş grubuna ait ve değerli hissederler. Bu nedenle okullarda engellilere karşı gösterilen olumsuz tutumların değiştirilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir (10, 11).

Hemşirelerin engelli çocuk ve ailesinin sağlığını koruma ve geliştirmede önemli rolleri bulunmaktadır. Hemşireler engelli çocuk ve ailesinin ihtiyaç duyduğu her konuda bilgi, bakım, danışmanlık vb. gibi birçok hizmet vermektedir. Tüm bu hizmetlerin yanında hemşireler aynı zamanda engelli çocukları sosyal yaşama hazırlamalı ve toplumla iç içe büyümelerini sağlamalıdır. Bu konuda öncelikle toplumun bilgilendirilmesi ve eğitilmesi ilk yapılması gereken hizmetlerden biridir. Özellikle ilköğretim dönemi, çocukların değerlerinin ve tutumlarının oluşmasında, davranışlarının gelişmesinde son derece kritik bir dönemdir. Bu nedenle engellilere yönelik olumlu tutumların oluşması ve gelişmesinde eğitimlerin planlanması, uygulanması için doğru zamanlardan biri ilköğretim döneminde yapılan eğitimlerdir (12, 13).

1.2. Araştırmanın Amacı

Çalışma Zonguldak Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Dr. Derviş Nihat Arkat İlkokulundaki 4. sınıfa devam eden 9-11 yaş grubu ilköğretim öğrencilerinin engelli çocuklara yönelik tutumlarını geliştirmede hemşirelik eğitiminin etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

1.3. Araştırmanın Hipotezleri

H0: İlköğretim öğrencilerinin engelli çocuklara yönelik tutumlarını geliştirmede verilen hemşirelik eğitiminin etkisi yoktur.

H1: İlköğretim öğrencilerinin engelli çocuklara yönelik tutumlarını geliştirmede verilen hemşirelik eğitiminin olumlu etkisi vardır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Okul Çocuğu Dönemi ve Özellikleri

Okul çocuğu dönemi fiziksel gelişimin giderek yavaşladığı, bilişsel büyüme ve gelişmenin de giderek hızlandığı, aileden çok artık arkadaşların önem kazandığı ve sosyal ilişkilerin geliştiğı bir dönemdir. Çocuğun okul çevresine girişıyle, aileye ve özellikle anneye olan bağımlılığı azalır. Artık kendi akranları ve öğretmenlerine daha fazla değer vermeye başlar. Okul dönemi özgüven duygusu, benlik kavramı ve bireysel yeteneklerin gelişmesi yönünden oldukça önemlidir (14, 15).

2.1.1. Fiziksel Gelişim

Fiziksel büyüme hızı okul öncesi dönemde olduğu gibi yavaştır. Ancak dönemin sonlarına doğru kızlarda 9-10 yaş arasında, erkeklerde ise 11-12 yaş arasında büyüme hızında tekrar artış olur. İskelet ve kas sistemi gelişmeye devam eder, yağ dokusu azalır ve kas dokusunda artma gözlenir. Bacakların uzaması ile ağırlık merkezi aşağıya kayar. Okul çocuğu, bir önceki döneme göre daha ince ve uzun görünür. Çocuğun vücut oranlarındaki bu değişim fiziksel aktiviteleri daha kolay yapmasını sağlar (16).

Ortalamaya bakacak olursak okul çağında olan bir kız çocuğunun ağırlığı yılda 4.1 kg artar, boyu ise 6.4 cm uzar. Dönemin sonuna geldiğimizde ise kız çocuğu hemen hemen 45 kg ağırlığında, 153 cm boyundadır. Bu dönemdeki erkek çocuğunun ağırlığına bakacak olursak yılda ortalama 3.6 kg artar, boyu ise 5.6 cm uzar. Dönemin sonunda ise ağırlık 43 kg, boy 150 cm'dir (14, 15).

Bu dönemde, artan aktiviteyi karşılamak için dolaşım ve solunum sisteminin kapasiteleri artar ve gelişir. Nabızda ve solunum hızında azalma, kan basıncında artma meydana gelir. 6 yaşındaki bir çocuğun kan basıncı 100/60 mmHg iken çocuk 12 yaşına geldiğinde 115/60 mmHg'dir. Bu dönemde nabız apeksten 70-80/dk, solunum 20/dk'dir (14, 15).

Okul çocuğu döneminde beyin gelişimi yavaştır ve beynin büyüklüğünde çok az artma olur. Çocuğun beyin gelişimi on yaşında tamamlanır (17).

Okul çocuğu daha zayıf ve narin görünümdeyir. Kas iskelet sisteminin büyümesi daha fazla koordinasyon ve güç gerektirir. Bu çocuklarda skolyoz görülebilir. Kaslar hala immatürdür ve aşırı kullanma ile yaralanma olabilir. Görme ise 6 yaşından sonra gelişir, 9-11 yaşları arasında keskinliği artar (15, 17).

İmmün sistem gelişimi olarak antikor üretimi 7 yaşında maksimum seviyeye ulaşır. Örneğin, solunum ve gastrointestinal sistemi patojenlerden koruyan IgA ve bakterilerin yıkımını aktive eden IgG yetişkin seviyesine ulaşır. Tonsiller ve adenoidler bu dönemde büyümeye devam eder. Apendiks lenf dokusuyla kaplı olduğu için bu dokunun genişlemesi bu alanın feçesle dolmasına ve enflamasyonuna yani apendisite neden olabilir. Vücut ölçülerinin artması ve immün sistemin maturitesinden dolayı okul çağı çocuğu hastalıklara yetişkinler gibi tepki verir (15, 18).

2.1.2. Cinsel Gelişim

Ön hipofizden salgılanan gondotropik hormon, gonadlarda değişime neden olur. Preadölesan dönem, okul döneminin sonlarına doğru başlar ve 13 yaşında sonlanır. Puberte seks karakterlerinin başlangıcını gösterir. Kızlarda pubertanın başlangıcı erkeklere göre 2 yıl önce olur. Sekonder seks karakterleri kızlarda 9-10, erkeklerde 11-12 yaşlarında gelişmeye başlar. Bu değişimlerin erken ya da geç olması her iki cinsiyet için de rahatsızlık edici bir durumdur ve olumsuz benlik kavramının oluşmasına neden olur (19, 20).

Erkeklerde 11-12 yaşları arasında gözlenen sekonder seks karakterleri, peniste ve testislerde büyümeyi, pubis bölgesinde kıllanmayı, yağ bezi sekresyonlarını ve terlemede artmayı içerir. Kızlarda ise 9-10 yaşlarında göğüste büyüme, labialarda kıllanma, vajinal akıntı, yağ bezi sekresyonları ve terlemede artma olur (19, 20).

2.1.3. Motor Gelişim

Okul çocuğunun kasları ve el –göz koordinasyonu gelişmeye devam eder. 6-7 yaşlarında ayakkabılarını bağlayabilir, kendi başına giyinebilir, maket yapma, enstrüman çalma konularında başarı sağlayabilir. 10-12 yaş grubundaki çocukların

motor becerileri artık çok iyi gelişmiştir. Çocuk tırmanma, koşma, sıçrama gibi hareketleri çok iyi yapar. Sporun her dalında başarılı olmaya çalışır. Bu yaştaki çocuklar çoğunlukla aktivite ve spordan hoşlanırlar (21).

2.1.4. Bilişsel Gelişim

Piaget'in kuramına göre bu dönemdeki bir çocuk işlem öncesi evrenin sonu ile somut işlemler evresindedir. Bu dönemde çocuk okul öncesi dönemde var olan egosentrik algılardan daha da uzaklaşarak, etrafındaki insanların fikirlerini önemsemeye başlayarak onların bakış açılarından bakmayı öğrenirler (22, 23).

Çocuk bu dönemde bir davranışa ya da olaya ilişkin farklı görüşlerin ve duygusal tepkilerin olabileceğini, kendi görüşünün tek görüş olmadığını anlar. Ben merkezli düşünce yapısından uzaklaşır (24).

Nesneleri büyüklük, ağırlık ve renk gibi nicel özelliklerine göre sıralayabilir ya da sınıflandırabilir. Ayrıca çocuk arkadaşlarını da sıraya koymaya ve sınıflandırmaya başlar. Çocuk koleksiyon için biriktirdiği nesneleri farklı özelliklerine göre yeniden sınıflandırılabilir (24, 25).

Somut düşünme evresinde çocuk gördüğü nesne ve olaylara ilişkin akıl yürütebilir. Karşılıklı roller açısından aile ilişkilerini anlayabilir. Bu dönemde zaman, hacim, ağırlık, uzaklık ve uzay kavramları gelişir. Alfabeyi ve okumayı öğrenir. Dönemin sonlarına doğru çocuğun soyut düşünme evresine girmesi ile birlikte zihinsel süreçlerde niteliksel bir değişim görülür (25).

2.1.5. Dil Gelişim

Okul döneminde kelime bilgisi artmaya devam eder. 6 yaşındaki çocuk kelimeleri anlamlı ve uyumlu şekilde kullanabilir. Çocuk karmaşık dil bilgisi kurallarını öğrenir ve doğru bir şekilde kullanmaya başlar. Ayrıca telaffuz ve gramer hatalarını nasıl düzelteceğini öğrenir. Çocuk saati ve yılın aylarını söyleyebilir. Yine bu dönemde mizah anlayışı da gelişmeye başlar (26).

2.1.6. Psikososyal Gelişim

Bu dönemde okul çocuğunun daha istekli ve öğrenme konusunda hazır olduğu ifade edilmektedir. Çocukta bazı duygularda artmalar meydana gelmektedir. Bunlar, çocuğun görev paylaşımında bulunması, disiplin oluşturma ve bir şeyler başarabilme duygusudur. Okul çocuğu bu dönemde arkadaşlarını bir şeyler paylaşmak için zorlamaz, onun yerine daha yapıcı ve planlı bir yaklaşım sergileyerek paylaşımında bulunmayı tercih eder. Bu yaşta çocuk birçok ülkede okul eğitimine başlar. Artık çocuktaki oedipal enerji tamamen öğrenme odaklı olmaya başlamıştır (27, 28).

Yetişkinlere karşı var olan taklit etme isteği bu dönemde artık okuldaki arkadaşlarına geçer. Çocuk bu dönemde var olan aşırı enerjisini, daha çok arkadaşlarını ve sosyal çevresinde olan biteni anlamaya, tanımaya ve kişisel ilişkilerde başarılı olmaya adar. Çocuk arkadaşları arasında en iyi, en başarılı seçilmek için çalışma duygunu daha da geliştirir. Çalışkan olma duygusu karşısında ödüllendirilirse kazanacağını, yeterince ödüllendirilmezse veya engellenirse de kazanamayacağını düşünür. Bu duyguyu yaşarken bir yandan da başkaları tarafından onaylanarak, tebrik edilerek, toplum tarafından kabul edilerek kendini geliştirir. Erikson çocukların ileriki hayatlarında başarı duygularının bu dönemde şekillendiğini söylemektedir (28, 29, 30).

2.2. Engellilik

2.2.1. Engellilik Kavramı

Engellilik, çok boyutlu ve karmaşık bir kavram olup bu kavram kültürden kültüre farklı anlamlar kazanmaktadır. Engelliliği kısaca tanımlayacak olursak; bir yetersizlik ya da bir özür durumu sonucunda yaş ve cinsiyet gibi etmenlerle birlikte sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rolleri yerine getirememe durumu olarak ifade edilebilir (31, 32).

Kişinin konjenital ya da sonradan geçirilmiş bir kaza sonucu meydana gelen engelliliğin anlamı, o toplumun engelli bireye karşı bakış açısı ve bireyin engellilik durumuna gösterdiği tepkiler ile birlikte değişiklik göstermektedir (31).

DSÖ tanımlaması başta olmak üzere engellilik kavramı farklı kurum ve kuruluşlar tarafından pek çok şekilde tanımlanmıştır. DSÖ'ye göre engellilik kavramı aktif ve karmaşık bir durumdur. İlk olarak DSÖ 1980 yılında engellilik kavramını sınıflara bölerek açıklamıştır (33). Bunlar;

- Yetersizlik (Impairment): Bedenin fizyolojik, zihinsel veya işlevsel olarak bozukluğudur. Yetersizlik durumu doku, organ ve fonksiyonların veya vücut mekanizmasında meydana gelen aksaklığın geçici ya da sürekli olarak kaybını ifade eder.
- Özürlülük (Disability): Sağlık alanında meydana gelen bir sakatlık veya noksanlık sonucu beklenen davranışları yerine getirememe durumunu ifade etmektedir.
- Engellilik (Handicap): Özel gereksinimler veya belirtilen yetersizlik sebebiyle bireylerin yaş, cinsiyet, kültürel ve sosyal durumlarına uygun standart olarak kabul edilen koşulları yerine getirememe olarak kabul edilmektedir.

Birleşmiş Milletler (BM) engellilik kavramını; “Normal bir kişinin şahsi veya sosyal yaşamında tek başına yapması gereken işleri, bedensel veya ruhsal yeteneklerindeki genetik veya sonradan meydana gelen herhangi bir yetersizlik sonucu yerine getiremeyenler” olarak ifade etmektedir (34).

Türk Dil Kurumu'nun (TDK) yayınladığı Türkçe Sözlükte özürlü kavramı; “engeli olan, mâniaalı, vücudunun herhangi bir yerinde eksikliği veya kusuru olan” şeklinde tanımlanmıştır (35).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ise; “uygun bir iş temini, muhafazası ve işinde ilerleyebilmesi konusundaki beklentileri, kabul edilmiş ortopedik veya zihinsel bir özür sonucunda meydana gelen önemli derecede azalmış olan bir kişi” olarak tanımlamaktadır (36).

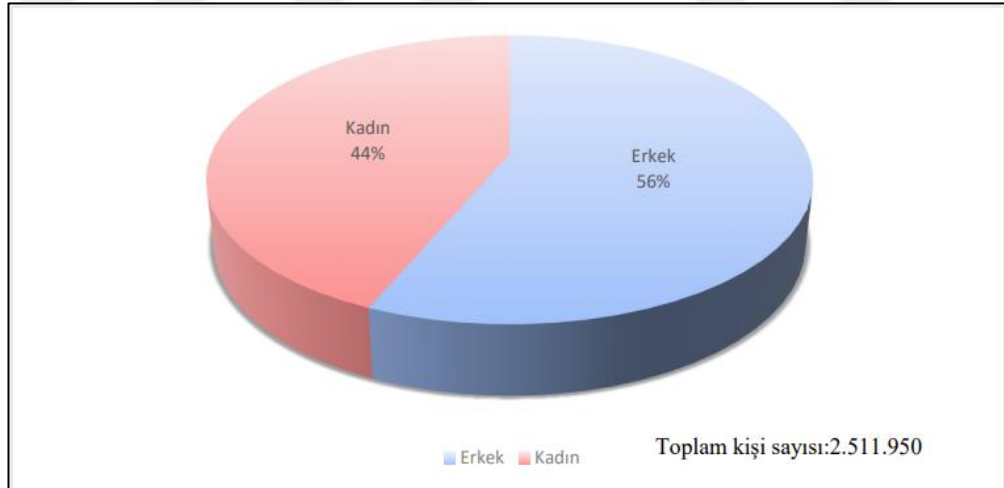
Ülkemizde engelliler ile ilgili araştırma yapan kuruluşların başında ÖZİDA gelmektedir. ÖZİDA'nın yaptığı engellilik tanımına bakacak olursak: "Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal, sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, normal yaşamın gereklerine uyamayan kişilerdir." olarak tanımlamaktadır. Ülkemizde ÖZİDA engellilik ilgili birçok çalışma yürütmüştür. Özellikle engellilik ile ilgili planlanan hizmetlerin yürütülmesinde, politikalarımızda engelliliğe yer verilmesinde ve desteklenmesinde,

ulusal ve uluslararası kurum, kuruluşlarla çalışmaları koordine etmede aktif rol üstlenmiştir (37).

Bakıldığı zaman engellilik tüm insanlığın parçasıdır. Her insan birer engelli adayı olarak hayatına devam etmektedir. Yaşamının herhangi bir döneminde meydana gelebilecek bir hastalık veya kaza sonucu kalıcı ya da geçici olarak engelli olabilir ve hayatının ilerleyen zamanlarında işlev kaybı yaşayabilir (38).

Engelli bireylerin sayısı, yaşları, cinsiyetleri, engel türlerinin tespit edilmesi engellilere yönelik politikaların oluşturulmasında ve bu politikaların gelişmesinde son derece önemlidir. Bu sayımlarının yapılması için ülkemizde Engelli Sağlık Kurulu Raporlarını esas alan "Ulusal Engelli Veri Sistemi" geliştirilmiştir (39).

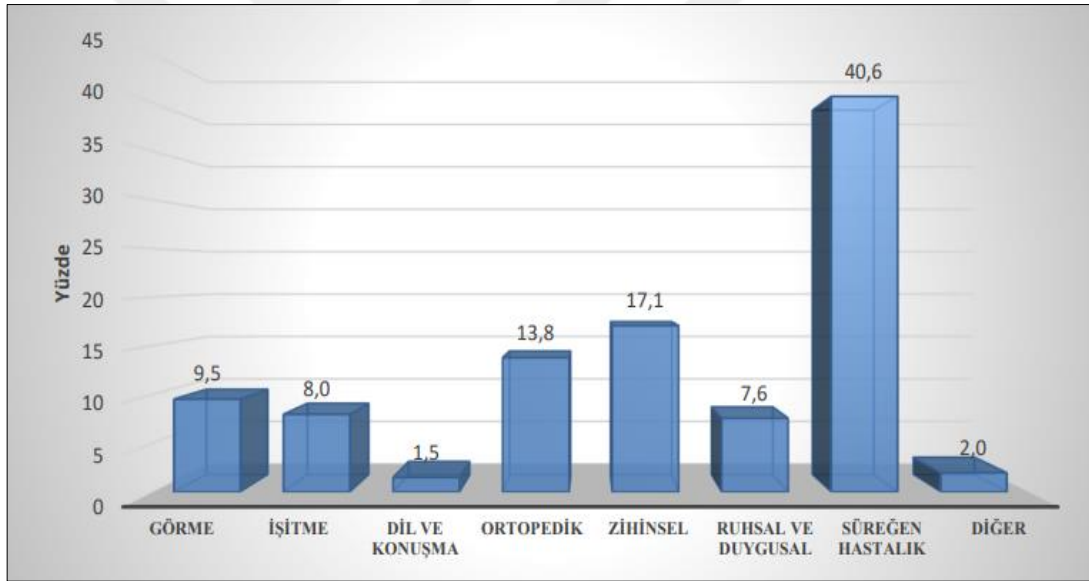
Türkiye nüfusu açısından bakıldığında Ulusal Engelli Veri Sisteminde kayıtlı ve hayatta olan engelli sayısı; 1.414.643'ü erkek, 1.097.307'si kadın olmak üzere 2.511.950'dir. Ağır engeli olan kişi sayısı 775.012'dir. Ancak bu sayı engelli raporu almak için hastaneye başvurmamış ve hizmet almak için devletle temasa geçmemiş bireyleri kapsamamaktadır ve bu bağlamda gerçek rakamların çok daha fazla olabileceği düşünülmektedir (39).

Şekil 1. Engelli Sayısı ve Cinsiyete Göre Dağılımı (40)

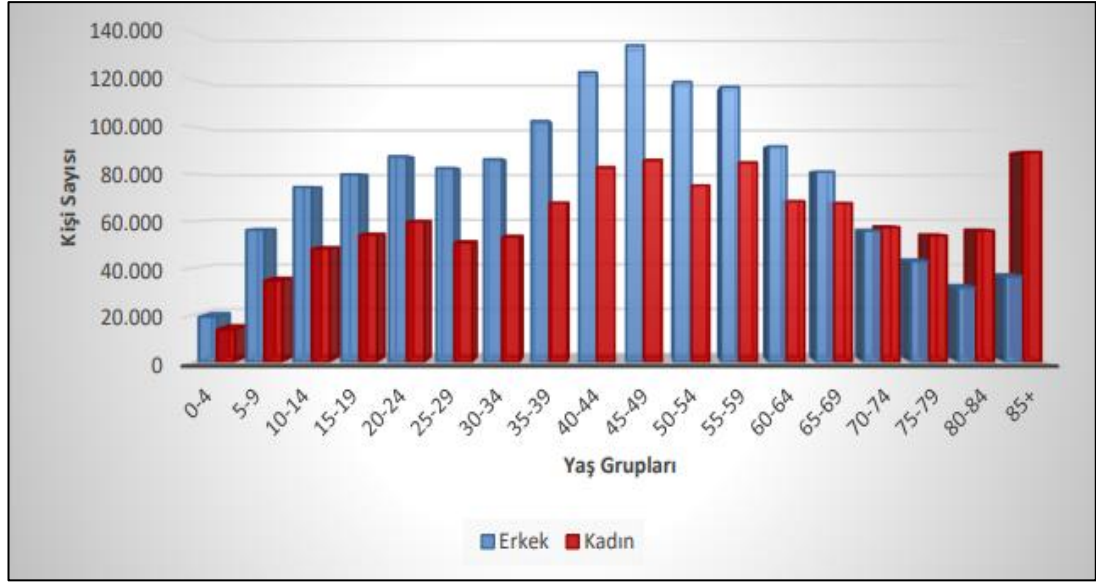
Tablo 1. Engelli Bireylerin Engel Gruplarına Göre Dağılımları (40)

Engel Grubu	Kişi Sayısı	Oranı(%)
Görme	215.076	9,53
İşitme	179.867	7,97
Dil ve Konuşma	33.686	1,49
Ortopedik	311.131	13,78
Zihinsel	385.313	17,07
Ruhsal ve Duygusal	170.927	7,57
Süreğen Hastalık	917.259	40,63
Diğer	44.248	1,96

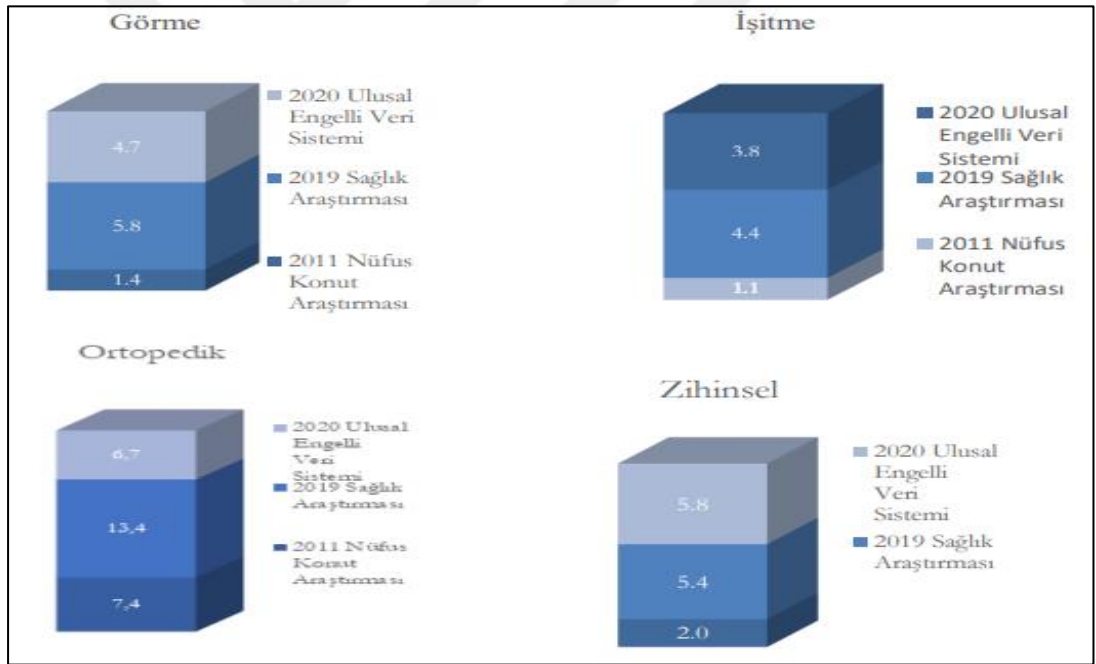

Şekil 2. Engellilerin Engel Gruplarına Göre Dağılımları (40)

Engel gruplarına göre dağılımlar incelendiğinde %40,6 oranla süreğen hastalık ülkemizde en çok görülen engel türüdür. İkinci sırada %17,1 oranı ile zihinsel engellilik türü ondan sonra ise % 13,8 ile fiziksel engellilik gelmektedir. Ülkemizde en az görülen engel türü ise %1,5 oranı ile dil ve konuşma engelidir (39).

Şekil 3. Engellilerin Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Dağılımları (40)

Şekil 4. Engel Gruplarının Karşılaştırması (40)

2.2.2. Engellilik Nedenleri

Engellilik nedenleri üç grupta incelenmektedir. Bunlar; prenatal, perinatal, postnatal nedenlerdir (41).

2.1.2.1. Prenatal Nedenler

- Gebeliğin ilk üç ayında annenin geçirdiği enfeksiyonlar
- Doktor önerisi dışında kullanılan ilaçlar,
- Radyasyona maruz kalma (Röntgen vb. zararlı ışınlar),
- Kan uyuşmazlığı,
- Akraba evlilikleri,
- Hamilelik esnasında aşırı alkol ve uyuşturucu kullanımı
- Beslenme bozuklukları (41, 42).

2.1.2.2. Perinatal Nedenler

- Doğumda zorluk,
- Erken doğumun yaşanması,
- Doğum travmasına bağlı oluşan nedenler,
- Doğum esnasında oksijensiz kalmak,
- Doğumun bir sağlık kuruluşunda sağlık personeli tarafından yaptırılmaması,
- Doğum kanalının yapısal bozuklukları ve enfeksiyonları,
- Bebeğin geliş pozisyon anomalileri,
- Perinatal asfiksi,
- Çoğul gebelikler,
- Kordon ilgili komplikasyonların meydana gelmesi (43).

2.1.2.3. Postnatal Nedenler

- Yanlış tedavi uygulanması,
- Yenidoğanın gerekli kontrollerinin yapılmaması,
- İleri düzeyde yenidoğan sarılığı
- Zehirlenmeler
- Kazalar (iş, ev, trafik vb.)
- Kafa travmaları

- Yetersiz beslenme, vitamin eksikliği (41).

2.2.3. Çocuklarda Engelliliğin Sınıflandırılması

Engellilik belli araştırmalar sonucunda zihinsel engellilik, fiziksel engellilik, otizm spektrum bozukluğu, işitme engellilik, görme engellilik, özel öğrenme güçlüğü, duyu ve davranış bozukluğu, dil ve konuşmada güçlük ve çoklu yetersizlik olarak dokuz sınıfa ayrılmıştır (39).

2.2.3.1. Zihinsel Engellilik

Zihinsel engellilik doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrasında meydana gelen nedenlere bağlı olarak genel zihinsel işlevlerde normallerden önemli derecede gerilik ve bununla birlikte uyumsal davranışlarda da yetersizlik gösterme durumu olarak tanımlanmaktadır (44).

Down Sendromu, Fenilketonüri, Frajil X Sendromu, Williams Sendromu, Prader-Willi Sendromu, beyin gelişimi ile ilgili bozukluklar (mikrosefali, hidrocefali) vb. zekâ geriliğine sebep olan genetik faktörlerden kaynaklanırken, toksik zehirlenmeler, travmalar, beslenme bozuklukları, ihmal ve istismar vb. ise sendromu etkileyen çevresel faktörler arasında bulunmaktadır (45, 46).

Her çocuk belirli gelişim basamaklarından geçmektedir ve her çocuğun kendine özgü gelişme potansiyeli mevcuttur. Bu potansiyel çocukta çocuğa değişmektedir. Örneğin bazı çocuklar daha hızlı bir gelişim gösterirken, bazı çocuklar daha yavaş bir gelişim gösterir. Yine de dünyaya gelen her çocuk aslında aynı gelişim basamaklarından geçerler. Zihinsel yetersizliği olan çocuk gelişme hızı olarak diğer çocuklara nazaran daha yavaş gelişim göstermektedir (45, 46).

2.2.3.2. Fiziksel-Ortopedik Engellilik

Fiziksel-ortopedik engelli çocuklar kas-iskelet sisteminde var olan bir yetersizlik, işlevsel bozukluk veya kayıp bulunan, bunlarla birlikte günlük gerçekleştirdiği yaşamsal aktivitelerinin sürdürebilirliğinde ya da toplumsal rolün

gerçekleştirilmesinde yardımcı bir kişiye, alete ya da araçlara ihtiyaç duyan engel gruplarıdır. Bu grup çalışabilme, amacına ulaşabilme ve çevreye uyum gösterebilmenin zor olduğu gruptur. Halk arasında bu gruba kötürüm, çolak, yatalak, topal gibi terimler kullanılmaktadır (47, 48) .

Fiziksel engelli bireylerin ihtiyaçları yetersizlikten etkilenme düzeyine ve türüne göre farklılık göstermektedir. Doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası meydana gelen nedenlerden kaynaklanabilen fiziksel yetersizliğin sınıflandırmasında iki farklı sistem bulunmaktadır. Bunlar, fiziksel engelin düzeyine ve fiziksel engelin meydana geldiği yere göre yapılan sınıflandırmalardır (49).

Fiziksel yetersizlik derecesine göre,

- Hafif derece fiziksel yetersizlik
- Orta derece fiziksel yetersizlik
- Ağır derece fiziksel yetersizlik olmak üzere 3 grupta incelenir.

Fiziksel yetersizliğin meydana geldiği yere göre,

- Sinir sistemi ile ilgili yetersizlikler (serebral palsy, spina bífida, çocuk felci, multiple sklerozis, travmatik beyin yaralanmaları vb.)
- Kas-iskelet sistemi ile ilgili yetersizlikler (kas hastalıkları, gelişimsel kalça çıkığı, doğuştan ekstremit e eksiklikleri, amputasyonlar, juvenil romatoid artrit vb.)
- Sağlıkla ilgili yetersizlikler (epilepsi, astım, diyabet, hemofili vb.)

2.2.3.3. Otizm Spektrum Bozukluğu

Çocukluk döneminin ilk zamanlarında ortaya çıkan, genellikle sosyal çevresinde ve iletişimde problemlere yol açan, tekrarlayıcı, takıntılı hareketlerle tanınmış beynin gelişimsel sorunlarından kaynak alan nörogelişimsel bir bozukluk olarak kabul edilmektedir (50, 51).

OSB'si olan çocukların tanısının koyulmasında bazı farklı özellikler bulunmaktadır. Bunlar; sosyal yaşam için gerekli olan davranışlarda yetersizlik, yaşına uygun olarak akran ilişkilerini geliştirememek, sosyal-duygusal davranışlarda

sınırlılık ile kendini gösteren sosyal etkileşim sorunları, dil gelişimde meydana gelen belirgin gecikmeler, sıra dışı ya da yineleyen bir dil kullanımı şeklindedir (52).

2.2.3.4. İşitme Engellilik

İşitme engeli, işitme duyarlılığının kısmi ya da tam olarak azalması sonucu gelişim, uyum ve özellikle iletişimdeki görevleri yeterince yerine getirememesi durumu olarak tanımlanır. Diğer bir deyişle, kişinin işitme testinden alınan sonuçların kabul edilen normal işitme eşiklerinden belirli derecede farklı olması durumudur (53, 54).

10-15 dB aralığı normal işitme olarak kabul edilir. 16-25 dB aralığında ise çok hafif bir işitme kaybı söz konusudur. Kişi bazı sesleri ayırt etmede güçlükler yaşayabilir. 26-40 dB aralığında kişi seslerinin birkaçını duymada güçlükler yaşar. 41-55 dB aralığı orta derece kayıp olarak kabul edilmektedir. Kişi diyalog sırasında anlamada zorluk yaşar. 56-70 dB aralığında, kişiler konuşmaları anlamak için işitme cihazına ihtiyaç duyarlar. 71-90 dB de artık ilerlemiş bir kayıp söz konusudur. Normal ses tonundaki konuşmaları duyamaz, bağırarak gerekir. 91 dB ve üzeri durumlarda işitme kaybı çok ileri bir hal almıştır (55).

2.2.3.5. Görme Engellilik

İki veya tek gözünde kısmi veya tam görme kaybı, bozukluğu olan kişiler için görme engelli terimi kullanılmaktadır. Görme engellilik, hiç göremeyenler ve az görenler şeklinde iki grubu barındırmaktadır. Hiç görememe durumu körlük olarak adlandırılmaktadır. Hiç görememe yani körlük durumu bütün düzeltmelere rağmen 20/200'den az görme keskinliği ve 20 dereceden daha az görme alanına sahip olma şeklinde tanımlanırken az görme ise bütün düzeltmelere rağmen 20/200 ile 20/70 arasında görme keskinliğine sahip olma durumu olarak tanımlanmaktadır (56).

Görme engeli farklı nedenlerden dolayı ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi kalıtsal olarak gen faktörü ile ortaya çıkar. Doğal körlük ise, hamilelik döneminde annenin kızamık ve frengi, kan uyuşmazlığı, yeterli beslenememe ve yüksek ateş gibi hastalıklara yakalanma durumlarından meydana gelir. Bunların dışında doğum esnasında ya da sonrasında meydana gelen nedenlerle de körlük

oluşabilmektedir. Doğumun beklenildiği gibi gerçekleşmediği durumlar nedeniyle beynin zedelenmesi ve bu tür rahatsızlıklarla birlikte bunların yan etkileri de görmede bozukluklara neden olmaktadır (57, 58).

2.2.3.6. Özel Öğrenme Güçlüğü

Özel öğrenme güçlüğü, kişinin yaşına uygun olması gereken düzeyin altında olan eğitim becerilerinin; okul, iş ve sosyal hayatında büyük sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. Bu sorunun esas kaynağına bakıldığında zaman sinir sisteminde oluşan biyolojik deformasyonlardan bahsedilmektedir. Özel öğrenme güçlüğü yaşayan kişilerde zekâ geriliği yoktur hatta bu kişilerin zekâ seviyeleri normal veya normalin üstündedir (39).

Özel öğrenme güçlüğü disleksi olarak adlandırılan okuma güçlüğü, disgrafi olarak adlandırılan yazma güçlüğü ve diskalkuli olarak adlandırılan matematiksel hesaplama güçlüğü gibi bozuklukları da içine alan geniş bir ifadedir. Öğrenme güçlüğü olan her çocuğun kendine özgü farklı özellikleri ve davranışları vardır. Bu çocuklar görsel ve duysal iletileri anlamakta güçlük yaşayabilirler. Çocuğun yaşına göre olması gereken motor gelişiminde gecikmeler gözükabilir. Dikkat problemleri yaşayabilirler. Bu çocuklar için eğitim yaklaşımları, öncelikle iyi bir psikolojik destek sağlamak ve duylara önem vererek bir eğitim programı uygulamak olmalıdır (59, 60).

2.2.3.7. Duygu ve Davranış Bozukluğu

Duygusal ve davranışsal bozukluklar ile ilgili birçok farklı tanım bulunmasına rağmen oldukça heterojen bir engelli türü olmaları bu tanımlamayı zorlaştırmaktadır (61).

Amerikan Ulusal Akıl Sağlığı ve Özel Eğitim Koalisyonu (MNHSEC) tarafından yapılan tanıma göre duygusal ve davranışsal bozukluklar yaş, kültür, etnik normlardan etkilenen; çocuğun akademik, sosyal ve kişisel becerilerini olumsuz etkileyen ve diğer bozukluklarla bir arada görülebilen bir bozukluktur. Duygu ve davranış bozukluğu olan bir çocuk aile, okul ve sosyal yaşantısında birçok sorun yaşamaktadır (61).

Duygu ve davranış bozukluğunun nedenleri Biyolojik Faktörler ve Çevresel Faktörler olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir (61).

Tablo 2. Duygusal ve Davranışsal Bozukluk Nedenleri (61)

Biyolojik Faktörler	Çevresel Faktörler
Nörolojik etmenler	Anne baba tutumları
Beyindeki yapısal bozukluklar	Akademik başarısızlık, okul yetersizliği
Beyindeki işlevsel bozukluklar	Akran ilişkilerinde olumsuzluk
Metabolik etmenler	Sosyal beceri eksikliği
Genetik – kalıtım - mizaç	Kültürel beklentiler

Duygusal ve davranışsal bozukluklar iki grupta ele alınmaktadır (62). Bunlar:

- Dışa yönelim bozuklukları; saldırganlık, çalma, yalan söyleme, zarar verme, kurallara uymama
- İçe yönelim bozuklukları; korku, kaygı, içe kapanıklık, sosyal çekingenlik

2.2.3.8. Dil ve Konuşma Bozukluğu

Dil ve konuşma bozuklukları insan hayatını en olumsuz etkileyen engellilik sınıflarından biridir. Çünkü konuşma bireyin hayatını sürdürebilmesi açısından en çok kullandığı iletişim aracıdır. İnsanlar hayatlarının büyük bir bölümünü diğer insanlarla iletişim ve etkileşim içerisinde geçirirler. Bir insanın kendi duygu, düşünce ve isteklerini dile getirmesi ve diğer insanlarla paylaşımında bulunması için konuşması gerekmektedir (63, 64).

Dil ve konuşma bozukluğunu birbirinden ayırt etmek oldukça önemlidir. Eğer çocuk kişileri anlamada ve kendi düşüncelerini aktarmada bir takım problemler yaşıyorsa dil bozukluğu, çocuğun düşünceleri aktarmada bir problemi yok ama sözcükleri ifade ederken bir problem yaşıyorsa, konuşmalarında akıcılık yok ve sesinde bir bozukluk varsa bu durum konuşma bozukluğu olarak tanımlanmaktadır (64, 65).

2.2.3.9. Çoklu Yetmezlik

Çocuğun birden fazla engel durumuna sahip olması durumuna çoklu yetmezlik denir. Yani görme, işitme, fiziksel, otizm, zihin vb. engel türlerinden iki ya da daha fazlasının bir arada görülmesi olarak tanımlanmaktadır. Çoklu yetmezliği olan çocuklar etkilendikleri yetersizlik türüne ve derecesine göre gösterdikleri özelliklerle birlikte çeşitli sağlık sorunları da yaşayabilmektedirler. Bu nedenle çoklu yetmezliği olan çocuklar sahip olduğu birden fazla engel durumuna göre belirli düzenleme ve müdahaleye gereksinim duyar. Doğum öncesi, sırası ve sonrası faktörlerden kaynaklanabilen çoklu yetmezlik, bireyin bağımsız yaşam becerilerini kazanmasını engellemektedir. Çoklu yetersizliği olan çocuklar genellikle epilepsi, beyin felci, kardiyovasküler sorunlar, yeme-içme sorunları, solunum ve gelişim bozukluğu, spina bifida, hidrosefali vb. sağlık problemleri yaşarlar (66).

2.2.4. Engellilik İle İlgili Yapılan Düzenlemeler

2.2.4.1. Engellilere Yönelik Uluslararası Düzenlemeler

Engelli bireylerin toplumla bir arada yaşaması ve toplumla bütünleşmesi için herkes gibi eşit haklara sahip olması gerekmektedir. Sağlık, eğitim, ekonomi, sosyal ve kültürel haklar bunlardan birkaçıdır. Bu anlamda engelliler için hem uluslararası hem ulusal birçok düzenlemeler yapılmıştır. Engelliler ve engellilik durumu ile ilgili de birçok uluslararası belgeler, bildiriler bulunmaktadır (67, 68).

1923 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi'nde engelli çocukların ilk olarak yardım götürülmesi ve sömürülere karşı ilk olarak korunması gereken gruplardan biri olduğundan bahsedilmiştir (67, 69).

BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi 1948 yılında kabul edilmiştir. Bu bildiride "Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir" şeklinde bir hükümle, sakatlık nedeniyle geçim sıkıntısı durumunda olanların güvenlik haklarına sahip olduğu kabul edilmiştir (70, 71).

Doğrudan engellilik üzerine yayınlanan bildiri Birleşmiş Milletler Sakat Hakları Bildirisi'dir. Bu bildiride sakat kavramından, eşitlik ilkelerinden, sakatların da birçok haktan yararlanabileceğinden(medeni, siyasi vb.), sakatlığı bulunanların kendi yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan tedbirlerin alınmasından, iş haklarının olmasından vb. durumlardan bahsedilmiştir (70).

BM Genel Kurulu 20 Kasım 1989 tarihinde Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni kabul etmiştir. Türkiye ise bu sözleşmeyi 1990 yılında imzalamıştır. Sözleşmenin 23. maddesinde engelli çocukların haklarından bahsedilmiştir. Bu maddeye göre engelli çocuklara karşı yapılacak olan bütün düzenlemeler onların tam bir şekilde topluma katılmaları ve sosyal hayatta aktif olmalarını sağlayacak, çocuğun kendi kişisel gelişimini destekleyecek şekilde olmalıdır (72).

Avrupa Konseyinin insan haklarıyla ilişkili iki öncü belgesi bulunmaktadır (71, 72). Bunlar;

- 1950 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- 1961 Avrupa Sosyal Şartı'dır.

Avrupa Sosyal Şart' ta engellilik ile ilgili birçok konu üzerinde durulmuştur. Bunlardan en çok göze çarpan madde de engelli bireylerin, engel türü ya da nedeni ne olursa olsun, eğitim görme, rehabilite edilme ve toplumla bütünleşme hakkına sahip olduğudur (72).

Yine ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) Sözleşmesi ile engelli bireylerin çalışma hayatları koruma altına alınmıştır. Bu sözleşme ile engellilerin kendilerine uygun bir işte çalışması, sürdürmesi ve işinde ilerleme göstermesinin mümkün olacağı ve iş hayatında engelli bireylerin sayısının artması ile engelli bireylerin toplum tarafından kabullenilmesini kolaylaştıracağı ifade edilmiştir. Engellilerin çalışma hakları ve mesleki rehabilitasyonlarıyla ilgili önemli düzenlemeler getirmektedir (72).

2.2.4.2. Engellilere Yönelik Ulusal Düzenlemeler

Anayasamızda engellilere yönelik maddelerin, kanunların bulunması devletin engelli haklarını koruma altına aldığı bir göstergesidir. Anayasamızda belirtilen bütün faaliyetleri, devletin yerine getirmesi gerekmektedir (73, 74).

1982 anayasasında var olan ‘Kanun önünde eşitlik’ maddesine, 2010 yılında “Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.” hükmü getirilmiştir. Yapılan bu düzenlemeyle engelli bireylere bazı durumlarda, kurum ve kuruluşlarda, iş yerlerinde, okullarda, sosyal hayatta yapılabilecek pozitif ayrımcılık, kanun önünde eşitlik ilkesini çiğnememiş olur (73, 74). Devlet çalışma hayatlarında da engellilere yönelik pozitif ayrımcılık uygulamış, onları engelleri nedeniyle koruyacağını, onlara uygun düzenlemeleri getireceğini belirtmiştir (75, 76).

Anayasamızda olan 42. madde ile engelli çocukların eğitim görmesindeki sorunların önlenmesi amaçlanmıştır. Bu madde ile engelli çocukların tıpkı diğer çocuklar gibi eğitim hakkından yararlanması sağlanmıştır. Eğitim alan engelli çocukların bu alanda karşılaşılabileceği güçlükler için devlete de gerekli rol ve sorumluluklar yüklenmiştir (75, 76).

Yine anayasanın 61. maddenin 2. fıkrasına bakacak olursak “Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.” ifadesi ile engelli bireylerin sosyal güvenliği koruma altına alınmıştır. Engelli bireylerin var olan yetersizlikleri nedeni ile toplumsal hayata katılımında güçlük yaşadıkları bilinmektedir. Onların toplumsal hayata katılımlarının sağlanması ve desteklenmesi devletin bir sorumluluğudur (76).

5378 sayılı kabul tarihi 01.07.2005 olan Engelliler Hakkında Kanunu, zaman içerisinde adı dâhil olmak 34 üzere 130 pek çok değişiklik yapılmıştır. Kanunun amacı 1. maddede belirtildiği üzere “engellilerin temel hak ve hürriyetlerinden yararlanmasını temin ve teşvik etmek, haiz oldukları onura saygıyı arttırarak toplumsal yaşama diğer bireylerle eşit şartlarda etkin ve tam katılımlarını sağlamak ve engelliliği önleyici tedbirler alma adına gereken düzenlemelerin yapılmasının sağlanmasıdır.” Kanunda bahsedilen diğer önemli konular arasında ayrımcılık, erişilebilirlik, istihdam, eğitim, rehabilitasyon ve rehabilitasyon gösterilebilir (77, 78).

Konuyla ilgili diğer bir kanun ise 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’dur. Bu kanun ile engellilerin hayatını daha konforlu ve huzurlu geçirmesi amaçlanmıştır. Engellilerin başkalarına muhtaç olmadan kendi hayatlarında söz sahibi olması ve kendi ihtiyaçlarını kendi karşılaması için ihtiyaç duyduğu her türlü hizmete ulaşımının sağlanması, bilgi edinme ve fiziki çevre şartlarının uygun olması, engelli bir çocuğun dünyaya gelmesinden yaşamın sonlanmasına kadar eşit haklara sahip

olmasının sağlanması, her türlü iş hayatında engellilerin desteklenmesi ve sosyal güvencelerinin sağlanması ile ilgili hükümler bulunmaktadır (77, 78). Bunların yanı sıra belediye kanunlarında da engellilik ile ilgili pek çok düzenleme bulunmaktadır. Bunlardan en çok göze çarpan ibare, belediye başkanının görev ve sorumluluklarının içinde engelliler için yürütülecek hizmetlerde rol almasının olmasıdır (33).

Elektronik Haberleşme Kanununda da engelliler için haberleşme aletlerinde ya da teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan ürünlerde engelli bireylerin özel ihtiyaçlarının da göz önünde bulunması ve ona uygun bir şekilde tasarlanması gerektiği ilk olarak benimsenmiştir. Aynı zamanda Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunda da engellilik durumuyla ilgili alay eden, aşağılayan yayınların yapılamayacağı ve engellilere yönelik şiddetin teşvik edilemeyeceği belirtilmiştir (33, 73).

Yüksek Seçim Kurulunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunu da engelli bireylerin ülke siyasetinde yerlerinin olduğunu kanıtlar. Bu kanunla beraber yatağa bağımlı olan engellilerin seçimde söz sahibi olabileceğini gösteren seyyar sandıklar kurulmuştur. Aynı zamanda bazı fiziksel engeli bulunan bireylerin oy kullanması konusunda akrabalarının ya da başka birinin yardımcı olabileceği belirtilmiştir (33, 73).

2.3. Tutum

2.3.1. Tutum Kavramı

Tutum kavramı, kişinin kendine veya sosyal çevresindeki herhangi bir olaya ya da nesneye ilişkin bilgilerine ve deneyimlerine dayanarak düzenlediği duyuşsal, bilişsel ve davranışsal bir tepki eğilimidir (6).

Tutum ve davranış arasında oldukça yakın bir ilişki vardır. Çünkü tutum; herhangi bir birey, nesne ya da durumla ilişkili oldukça düzenli ve sürekli olan inanç ve duygulardır. Bu inanç ve duygular, sosyal çevresinde karşılaştığı durum, nesne ya da olaya karşı davranış sergilenmesine yol açar (6).

Tutum kavramı üzerinde 1920 yılından sonra durulmaya başlanmış olup, bu durum sosyal bir düzenin oluşmasında önemli bir etken olmuştur. Tutumun tanımının yapılmasında ve ölçülebilirliğinde evrensel bir birlik bulunmamaktadır (6).

Litaratür incelendiğinde tutumun birçok tanımının yapıldığı görülmektedir.

Allport'a (1935) göre tutum; “Yaşantı ve deneyim sonucu, bireyin ilgili olduğu tüm obje ve durumlara karşı gösterdiği tepkileri üzerinde yönlendirici ve dinamik etki yaratan, zihinsel ve sinirsel açıdan hazır olma durumudur.” (79).

Katz (1960); “Tutumların olumlu veya olumsuz olabileceğine vurgu yaparak tutumu; bireyin kendi dünyasındaki bazı sembol, obje ve kişilere karşı olumlu veya olumsuz şekilde değerlendirme yapma eğilimi” şeklinde tanımlamaktadır (80).

Turstone (1967); “Bir amaca yönelik davranışı tahmin etmenin tutumların ölçülmesiyle mümkün olacağını belirterek tutumu, bir psikolojik objeye yönelen olumlu ve olumsuz tepki gösterme eğiliminin yoğunluk sıralaması ve derecelemesi” olarak tanımlamıştır (81).

Yenilmez ve Özabacı (2003); “Bireyin çevresinde gerçekleşen olaylara karşı anlam yüklemesi ve bu anlamları kazanılmış bireysel deneyimler olarak yansıtması sonucunda oluşan inançlar ve yaklaşımlar” olarak tanımlamışlardır (82).

İnceoğlu (2010); “Bireyin kendine, çevresindeki herhangi bir nesneye veya toplumsal konu ya da olaya karşı deneyim, bilgi, duygu ve güdülerine dayanarak geliştirdiği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki” olarak tanımlamaktadır (83).

Tutumların belli başlı özellikleri şu şekildedir:

- Tutumlar birer öğrenilmiş davranış olarak kabul edilmektedir.
- Tutumlar bir kişi de oluştuktan sonra devamlılık göstermektedir.
- Objeye karşı tutumumuzun meydana gelmesi için, o objenin diğer objeler ile yan yana gelip, karşılaştırılmasının yapılması gerekmektedir.
- Tutumlarımız yaşadığımız olaylardan sonra oluşmaktadır.
- Tutumlar bir kişi de oluştuktan sonra devamlılık göstermektedir.
- Tutumlarımız sonucunda ortaya çıkan davranış şeklimiz bazen olumlu bazen ise olumsuz olabilir (84).

2.3.2. Tutumların Oluşturulması ve Değişmesi

Tutumlarımız dünyaya bizimle beraber gelmezler. Yaşadığımız olaylardan sonra öğrenilerek kazanılırlar. Öğrenmeler kişinin deneyimlerinden ya da başka kaynaklardan elde edilebilir. Bu öğrenmeleri belirlemede 3 süreç vardır, bunlar çağrışım, pekiştirme, taklit süreçleridir. Küçük çocuklar ebeveynleri ile çok zaman geçirdikleri için bir süre sonra anne ve babalarının yaptıklarını yapmaya, düşündüklerini düşünmeye başlarlar (7, 85).

Çocuklar yalnız anne ve babalarından değil çevresindeki diğer kişilerden de (arkadaş, öğretmen) benzer bir şekilde etkilenebilirler. Çocuğun tutumlarının oluşmasında ve şekillenmesinde çevre oldukça büyük bir etkidir. Küçük yaşta kazanılan tutumların değişmesi oldukça zordur. Bu tutumlar üzerinde değişikliğin olması için, önemli bir olay ya da deneyimin yaşanması gerekmektedir (85, 86).

Tutumlar üç öğeden oluşmaktadır (87). Bunlar;

Şekil 5. Tutumu Oluşturan Öğeler (87)

Bilişsel öğe, kişinin bir durum ya da tutum nesnesine karşı olan inançları, tutum nesnesine karşı var olan bilgi yapıları ve bunun yanında yine o nesne ya da durum ile ilgili düşünceleri olarak tanımlanmaktadır. Bu öğe de bilgiler farklı yollarla edinilmektedir. Bunlardan biri, kişinin kendi yaşadığı ya da yaşanan olaylara şahit olmasıyla elde edilen tecrübe yoludur. Bir diğeri ise başka bir kişinin yaşadığı deneyimler sonucu kişinin bu deneyimlerden yararlanması ile edindiği bilgilerdir. Aynı zaman da kişi kitap, dergi ya da herhangi bir yerden duyum yoluyla da tutum oluşturabilmektedir (88, 89).

Kişi hangi durumda tutum oluşturamaz diye baktığımızda ise, kişi varlığından haberdar olmadığı bir konu ya da durum hakkında tutum oluşturamaz. Yani, tutum oluşturabilmesi için bilgi varlığının olması gerekir. Tutum ile ilgili bilgiler ne kadar gerçek ise, tutumda o kadar kalıcıdır. Yine durum ya da nesne ile var olan mevcut

bilgi düzeyinin değişmesi, onlara karşı var olan tutumları da değiştirebilmektedir (88, 89).

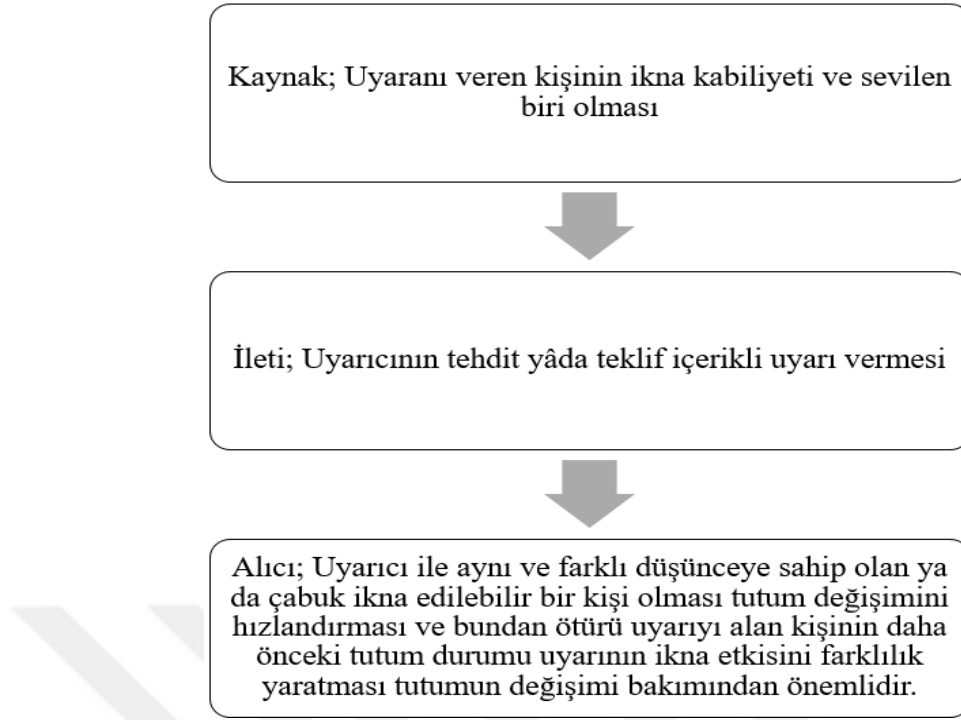
Duygusal öge, kişiden kişiye değişebilen, bazı durumlarda ispatlanamayan, duyguları ifade eden bir ögedir. Duygusal öge, tutum objesine karşı oluşan hoşlanma ve hoşlanmama durumudur. Bilişsel öge olmadan duygusal öge var olamaz. Çünkü bir durumdan ya da nesneden hoşlanıp, hoşlanmamaya karar verebilmek için durum ya da nesneyi tanımak gerekmektedir. Tutumların duygusal ögenin bulunması, tutumu inanç ve değerlerden ayıran ayırıcı bir faktördür (7).

Davranışsal öge, tutum nesnesine karşı kişinin var olan bilgi varlığı ve duygusal tepkisi ile kendini gösteren davranışsal eğilimdir. Kişi her zaman davranışlarını bilgi ve duygularına göre yansıtamasa bile, hep içinde onlara göre eğilim gösterme isteği vardır. Örneğin, bir kişi bir ortamdan ya da durumdan hoşlandıysa, o ortamda kalmaya devam eder, oraya karşı yakınlık gösterir. Tam tersi bir durumda ise oradan uzaklaşma eğilimi gösterir (90, 91).

Yukarıda bahsedilen tutumun ögeleri arasında tutarlılıktan söz edilmektedir. Aslında bu ögeler birbirleri ile sürekli etkileşim halindedirler. Bir ögede değişiklik meydana gelirse, diğer ögelerde de değişiklik meydana gelebilmektedir. Örneğin, okulda sıra arkadaşını çok seven bir çocuk ona karşı olumlu bir tutum geliştirmiştir, daha sonra çocuk eşyalarına sıra arkadaşının zarar verdiğini fark ettiğinde (bilişsel öge) , onu artık eskisi gibi sevmez (duygusal öge) ve onun yanında oturmak istemez(davranışsal öge) (92, 93).

Bir kişi olması tutum değişimini hızlandırması ve bundan ötürü uyarıyı alan kişinin daha önceki tutum durumu uyarının ikna etkisini farklılık yaratması tutumun değişimi bakımından önemlidir (93).

Tutum değişiminde üç faktör önemlidir (92). Bunlar:

Şekil 6. Tutumların Değişiminde Etkili Olan Faktörler (92)

2.3.3. Tutumun İşlevleri

- Bilgi İşlevi
- Yararlı Olma İşlevi
- Değer İfade Etme İşlevi
- Ego Koruma İşlevi

Bilgi işlevi; tutumlar içinde bulunduğumuz hayatı anlamamızı ve açıklamamızı sağlamaktadır. Kişi bu işlev sayesinde tutum oluşturacağı nesne ya da durumla ilgili bilgi edinerek, etrafında olup biteni daha iyi anlamaktadır (94).

Yararlı olma işlevi; bu işlevde ödül ve ceza kavramları öne çıkmaktadır. Kişi ödül durumlarında olumlu tutumlar sergilerken, ceza durumlarında ise olumsuz tutum sergilemektedir. Aynı zamanda bu işlev ile kişinin hoşnut olduğu durumlarda ya da hoşnut olmadığı durumlarda tutumunu değiştirebileceği belirtilmiştir (86, 95).

Değer ifade etme İşlevi; kişinin benliği ile yakından ilişkisi bulunan bu işlev, kişinin kendisini kendi değer yargılarına göre ifade etmesiyle ilgilidir (86, 95).

Ego koruma işlevi; bu işlev sayesinde kişi öz saygısını koruma altına almaktadır. Çünkü bu işlev kişinin, öz değerlerine ve kişiliğine sahip çıkmaktadır. Aynı zamanda kişiyi sevdiği kişilere karşı istemediği algılardan da korumaktadır (7).

2.3.4. Tutumun Ölçülmesi

Kişilerin sergiledikleri davranışların nedenlerinin anlaşılması ve denetim yapılabilmesi için tutumların güvenilir bir şekilde ölçülmesi gerekmektedir. Bu konuda güvenilir ölçekler kullanılmalıdır (96, 97).

Tutumlar doğrudan değil, dolaylı yoldan ölçülebilmektedir. Kişinin davranışlarını gözlemek, kendini ifade ederken kullandığı kelimelerden, sözlerden çıkarımda bulunmak tutum ölçümünde bir değerlendirmedir. Kişinin davranışları, daha önceden yaşadıkları olaylardan, bu olayların sonucunda meydana gelen etkilerden ve insanların beklentilerinden ortaya çıkmaktadır (96, 97).

Tutum ölçülmesinde;

- Mülakat görüşmeleri
- Kişinin davranışlarının gözlem altına alınması
- Psiko-fizyolojik ölçümler
- Tutum ölçekleri kullanılan tekniklerdendir.

Tutum ölçekleri aracılığıyla yapılan ölçmede kullanılan davranış kalıbı, kişinin sorulara verdiği cevapları veya düşünceleri ifade etme şeklidir. Yine tutumlara ulaşmak için sözel ve sözel olmayan tepkiler bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutta değerlendirilmelidir (97).

Tablo 3. Tutum Çıkarımında Bulunmak İçin Değerlendirilebilecek Davranışlar (98)

	Bilişsel	Duyuşsal	Davranışsal
	Olgu ile ilgili	Olguya yönelik	Davranışın
Sözel	inançların ifade edilmesi	duyguların ifade edilmesi	amacının ifade edilmesi
Sözel olmayan	Olguya yönelik algısal tepkiler	Olguya yönelik psikolojik tepkiler	Olguya yönelik açık-aleni davranışlar

2.3.5. Engellilere Yönelik Tutumlar

Bir fikre ya da olaya karşı gösterdiğimiz eğilimlerimiz bizim tutumumuz olarak ifade edilmektedir. Bir kişinin bir olaya ya da duruma karşı gösterdiği davranış ve hareketlerden o kişinin o olaya ya da duruma karşı tutumu hakkında fikir sahibi olabiliriz. Bu durumun tam tersi de yaşanılabilir. Bazı tutumlar ne kadar güçlü olursa olsun kişi kimi zaman toplum baskılarından kimi zamansa güven ve saygı duyduğu kişilerden etkilenerek tutumunun tam tersi davranışlarda bulunabilmektedir (8, 99).

Toplumların sosyal tarihlerine bakıldığında engellilerin eskiden dışlandıkları, ezildikleri ve zulüm gördükleri bilinmektedir. Zaman içerisinde engellilere yönelik bu tutum ve davranışlar, değişime uğramış ve bu değişim sırasında belli aşamalardan geçmişlerdir. Bu aşamalara bakacak olursak öncelikle yok etme, sonra acıma, daha sonra insancıl davranış ve son olarak da demokratik anlayış şeklinde ilerlemiştir (100).

Engelliler toplum tarafından en alt tabaka olarak kabul edilmiştir. Eski uygarlıklarda bilerek ölüme terk edilmişlerdir. Hristiyanlar engellilere ölümcül hastalığa yakalanmış gibi davranmış, onları yok saymıştır. Onlara zarar vereceği düşüncesi ile engelli kişilere kötü davranılmış, cezalar verilmiş hatta diri diri yakılarak öldürülmüşlerdir. Yine bu dönemde engellilerin ‘cadı’ olduklarına inanılmıştır (101, 102).

İslamiyet’in ortaya çıkmasıyla engelliler ile ilgili var olan kötü düşünce ve davranışlar giderek azalmaya başlamış, bu düşünce ve davranışların yerini acıma ve merhamet duyguları almaya başlamıştır. Engellilerin sosyal, psikolojik ve fizyolojik bütün gereksinimlerinin engelli kişinin ailesi tarafından yerine getirilmesi düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştır. Son olarak demokratik aşamaya gelindiğinde ise insanların sağlık durumlarının ne olduğunun bir önemi olmaksızın her insanın eşit olduğu düşüncesi var olmuştur. Hiçbir insanın yaşama, barınma, eğitim gibi temel haklarından mahrum bırakılmayacağı düşüncesi savunulmuştur (73).

Engelli bireylere yönelik tutumlar, engelli bireylere yönelik yapılacak hizmetleri, düzenlemeleri ve politikaları belirlemesi açısından son derece önemlidir. Bu nedenle öncelikli olarak toplumların engellilik ile ilgili var olan tutumlarının belirlenmesi, belirlenen tutumlardaki olumsuzlukların değiştirilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir (103).

Her insan toplum tarafından kabul edilmek, toplumdaki diğer insanlar ile iletişim kurabilmek, topluma karşı yararlı olabilmek ve var olabilmek ister. Bu

durum engelli bireyler için de geçerlidir. Engelli bireyleri topluma kazandırmak için onlara yönelik olumsuz tutumların değiştirilmesi ve yerine olumlu tutumların geliştirilmesi, üzerinde durulması gereken en önemli konulardan biridir. Engelli bireylerle yakın temasta olunmaması, onlarla nasıl ilişki kurulacağının bilinmemesi, haklarında gerçekçi ve bilimsel bilgilerle donanımlı olunmaması, engelli bir bireyle olmanın getirdiği sorunlarla nasıl baş edileceğinin bilinmemesi, destek hizmetlerinin eksikliği gibi nedenler de engellilere yönelik tutumların olumsuz olmasının sebepleri arasındadır (102, 104).

Bir başka olumsuz nedenlerden biri de aşırı baskıcı tutum sergileyen aile üyeleri ile büyüyen engellilerin, toplumsal aktivitelere katılımlarının sınırlanmasıdır. Sürekli aile üyeleri ile birlikte olan engelli bireyin zamanla aile üyeleri dışında vakit geçirecekleri birilerini bulmaları zorlaşmaktadır. Engelli bireyin zamanla toplumdan soyutlanması, toplumsal rollerinden kopması kaliteli bir yaşam sürmesine engel olmaktadır. Bu durumun önüne geçilmezse engellilere karşı olumlu tutumların oluşturulması ve geliştirilmesi güçleşir (102).

Bu olumsuz tutumların olumlu yönde değişmesi ve gelişmesinde öncelikle engellilik ile ilgili bilgi düzeyinin artması oldukça önemlidir. Bilgi düzeyi arttıkça engelli bireye karşı olan ön yargılar, yanlış anlamalar, kaygı ve korkular azalmaktadır. Bu bireylere yönelik farklılıklar geri plana atılırken, benzerlikler daha çok ön plana çıkartılmaktadır. Ek olarak engelli bireyin ailesinin de engelli bireyi başkalarıyla vakit geçirmek için teşvik etmesi olumlu tutumlar açısından oldukça önemlidir (105, 106).

Engelli bireylerin toplumsal yaşamda karşılaştıkları sorunlar arasında ön yargı, ayrımcılık ve dışlanma kavramları bulunmaktadır (107).

Önyargı, bireysel, grupsal ve toplumsal yönü bulunan, özellikle sosyal psikolojide yer alan bir kavramdır. Önyargının kullanıldığı alana göre tanımı değişmektedir. Var olan en kısa tanımıyla; birey, grup ya da toplumun yeteri kadar bilgi sahibi olmadığı ya da yanlış bilgi edinerek karşı tarafa (bilgi-grup-toplum) oluşturduğu olumlu-olumsuz tutumlardır (107).

Bu önyargılar o kadar güçlüdür ki o kişinin yaşam şeklini, sosyal hayatını ve iş hayatını olumsuz yönde etkilemektedir. Engelliler, zaten engellerinden ötürü hayatlarının belli noktalarında zorluklar yaşarken, onlara önyargılı davranılması bu

engelleri daha da aşılmaz hale getirmektedir. Önyargının davranışa dönüştüğü durumlarda ayrımcılık ortaya çıkmaktadır (108, 109).

Ayrımcılığın kelime anlamına bakacak olursak, bir insana ya da toplumun bir kesimine, farklı bir özelliğinin bulunması nedeniyle diğer insanlar tarafından olumsuz tutumlar gösterilmesidir. Engelliler birçok alanda ayrımcılığa uğramaktadır. Bu alanlar; iş bulma ve çalışma, kamu sektörünün herhangi bir hizmetinden yararlanma, eğitim olanakları, hastane ya da sağlık kuruluşları hizmeti ve özel sektördür. Yaşanılan bu ayrımcı tutumlar engellilerin, engellerine karşı uyumlarını da olumsuz etkilemektedir (110, 111). Yapılan çalışmalarda engelli bulunan bireylerin, normal gelişim gösteren bireylere kıyasla daha fazla ayrımcılığa maruz kaldıkları belirtilmiştir (111).

Sosyal dışlanma, kişilerin ya da ailelerin toplumla bağ kurmasının engellenmesi durumudur. Dışlanmaya maruz kalan kişiler toplumun dışına doğru itilmektedirler. Bazı araştırmacılar, sosyal dışlanmayı, düşük maddi olanaklar, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşama etkin bir şekilde katılamama, yabancılaşma ve ana akım toplumdan uzaklaşma olarak tanımlamaktadır (112).

Sosyal dışlanmaya maruz kalan bu kişilerin yaşamları, eğitim hakları, iş hayatları olumsuz etkilenir ve çevresiyle bir bağ kurmasını engellenir (113, 114).

Sosyal dışlanma kavramı ile karşı karşıya kalan en önemli gruplardan biri engelli gruplarıdır. Engellilerin sosyal dışlanmaya maruz kalmasının en büyük sebebi, engellilik kavramı hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip olunmaması ve onlara karşı var olan olumsuz tutumlardır. Bu şekilde dışlanan engellilerin yaşam kalitesi düşmekte olup, sosyal anlamda toplumda da var olamamaktadırlar (113).

Şekil 7. Engellilerin Sosyal Dışlanmasının Psikolojik Yönü (113)

2.4. Engelli Çocukların Sağlığını Geliştirmede Hemşirenin Rolü

Dünyada gerek bilim alanında gerekse teknoloji alanında meydana gelen değişim ve gelişmeler birçok meslek grubunda da değişim ve gelişmelere yol açmıştır. Bu değişim ve gelişime uğrayan mesleklerden biri de hemşirelik mesleğidir. Hemşirelik bireylere, ailelere, toplumlara verilen ve insanın gereksinimlerinden ortaya çıkan bütüncül bir hizmettir. Toplumda var olan problemler nedeniyle sağlık bakım politikaları ve sağlık bakım gereksinimleri sürekli olarak değişme gösterip, geliştiği için hemşireliğinde işlev ve rollerinde değişimler meydana gelmektedir (115).

Verilen hemşirelik bakımının çeşitliliğinin artması ve daha karmaşık bir hal almasının en önemli nedenlerinden biri zaman içerisinde meydana gelen değişimler ve hastalara birçok farklı tanı, tedavi yöntemlerinin uygulanmasıdır. Böylece çağdaş hemşirelik mesleği, bilimin yol gösterdiği şekilde var olan güvenilir bilgilerle, hemşirelik bakım ve hizmetlerinde yeni yöntemlerini geliştirmiştir ve hemşirenin var olan rol ve işlevlerini de genişletmiştir. Hemşireliğin temel rolleri; bakım verici, savunucu, eğitimci, araştırmacı, yönetici ve lider rolleri, sekonder rolleri ise işbirliği, danışman, iletişim sağlayıcı ve koordinatörlüktür. Bu rollerin yanı sıra, klinik bakım

koordinasyonu, bakım yöneticiliği, klinik hemşireliği, klinik uzman hemşireliği, vaka yöneticiliği rolleri de bulunmaktadır (116, 117).

Türk Hemşireler Derneği (THD) hemşireliği; “bireyin, ailenin ve toplumun sağlığını ve esenliğini koruma, geliştirme ve hastalık halinde iyileştirme amacına yönelik, hemşirelik hizmetlerinin planlanması, örgütlenmesi, uygulanması, değerlendirilmesinden ve bu hizmetleri yerine getirecek bireylerin eğitiminden sorumlu bilim ve sanattan oluşan bir sağlık disiplini” şeklinde adlandırmaktadır (118).

Toplumsal sağlığının korunmasından ve çocuk sağlığının geliştirilmesinden ilk olarak aileler daha sonra sağlık ekibi üyeleri ve son olarak da toplumsal çevre sorumludur. Bu nedenle hemşirenin rolleri çocuk sağlığını koruma ve geliştirmede önemli bir etkiye sahiptir (119).

Bir çocuğun hastalığa, hastaneye, sağlık çalışanlarına tepkisi çocukta çocuğa farklılık göstermektedir. Çocuğun verdiği tepkileri etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; çocuğun yaş grubu, gelişim düzeyi, aile yapısı, eğitim düzeyi, daha önceden hastalık öyküsünün olması, hastaneye yatması ve oradaki sağlık çalışanlarıyla ilgi deneyimleridir (118).

Pediyatri hemşireleri sadece çocuğun sağlığından değil, aynı zamanda aile sağlığından da sorumludur. Hemşireler, çocuk ve ailenin ihtiyaçlarını (fiziksel, sosyal, psikolojik) ve beklentilerini göz önünde bulundurarak, vereceği sağlık bakım hizmetlerini planlamalıdır (120).

Çocuk sağlığı konusunda en hassas olduğumuz, sağlığını koruma ve geliştirmemiz gereken gruplardan biri engelli çocuklardır. Engelli çocuklar engelli sınıflandırmasına göre değişmekle birlikte, günlük yaşam aktivitelerini bağımsız gerçekleştirebilmeleri için gerekli olan konuşma, yürüme, solunum, beslenme gibi en önemli yaşamsal aktivitelerini kendi başlarına gerçekleştirirken sorun yaşamaktadır. Bununla beraber engelli çocuklarda engelliliğin yarattığı problemlerin yanı sıra birçok sağlık problemi de görülmektedir. Engelli çocuk ve çocuğa bakım verme sorumluluğu olan ailenin fiziksel, sosyal ve duygusal pek çok sorununun olduğu belirlenmiştir (121).

Aileler için engelli çocuklara bakım hizmeti vermek tahmin edildiğinden daha zordur. Çünkü engelli çocuklarının bakım hizmetlerini genellikle ilk olarak aileler üstlenmektedir. Ailelerin birçoğu bu bakımları yaparken kurum ve kuruluşlardan

yardım almamaktadır. Hem kurum ve kuruluşlardan yardım almamak hem de çocuğun engellinin getirdiği maddi ve manevi yükler ailenin birçok alanda zorlanmasına neden olmaktadır. Hemşireler engelli çocuklara ve ailelerine, gereksinim duydukları her konuda bilgi, bakım, danışmanlık ve eğitim hizmetleri vermelidir (120, 121).

Hemşireler, öncelikle engellilik ile ilgili hem aileye hem de topluma eğitim düzenleyerek, bu konudaki bilgi düzeyini arttırmalı ve var olan mevcut olumsuz tutumların olumlu yönde değişmesini sağlamalıdır. Daha sonra çocuğa engel türüne göre bağımsızlık kazandırmak için öz bakım becerilerini desteklemeli ve geliştirmek için çocuğu eğitmelidir. Bu süreç zor bir süreç olduğundan çocuk ve aile psikolojik desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Bu konuda psikologlarla iletişime geçerek çocuk ve aileye baş etme yöntemleri kazandırılmalıdır. Engelliliğin getirdiği maddi yükler de vardır. Bu konuda aileye destek olacak kurum ve kuruluşlar konusunda aile bilgilendirilmeli ve gerekirse bu kurum ve kuruluşlarla iletişime geçilmelidir (121).

Hemşire engelli çocuk ve ailesine yaptığı ziyaretlerde ya da başvurularda, engelli çocuk için güvenli bir çevre oluşturmalıdır. Ev içerisinde çocuk için tehlikeli olacak eşyalar ortadan kaldırılmalı, meydana gelebilecek travma riskine karşı aile bilgilendirilmeli ve çocuk korunmalıdır. Yapılan bir çalışmada engelli çocuğu bulunan ailelere düzenlenen ev ziyaretlerinde, çocuğa ve aileye uygulanan hemşirelik hizmetleri ile ailelerin gereksinimlerinin azaldığı belirlenmiştir (122, 123).

Çocuğun engel sınıfına göre (görme, işitme, dil ve davranış bozuklukları vb.) konuşma ve anlama yetisinde yetersizliği varsa buna bağlı olarak iletişim sorunları gelişebilmektedir. Bu durum çocuk ve aile arasında sıkça rastlanan bir sorundur. Hemşire bu gibi sorunlara yönelik özel eğitim birimleri ve rehberlik merkezleri ile iletişime geçerek, onlarla işbirliği yaparak ailenin yardım almasını sağlamalıdır (123).

Çocukta solunum sisteminin etkilendiği engel durumu varsa kronik solunum yetmezlikleri karşılaştığımız bir diğer sorunlardan biridir. Bu çocuklara solunum yetmezliğinin ciddiyet durumuna göre trakeotomi açılabilir. Hemşirenin bu gibi durumlarda aileye trakeotomi bakımının nasıl yapılacağını anlatması gerektiği durumlarda uygulama ile göstermesi gerekmektedir. Bu çocukların ailelerine eğitim verilmesi gereken diğer konular ise solunum sistemi enfeksiyon belirtileri, deri

bakımı, aspirasyon işleminin nasıl yapılması gerektiği, çocuğa yaptıracakları solunum egzersizleri, bol sıvı almanın önemi ve düzenli ilaç kullanımıdır (124, 125).

Bazı engel grubundaki çocuklar yatağa bağımlı olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu çocuklar kendi ihtiyaçlarını kendileri göremedikleri için aileleri ve sağlık çalışanları tarafından destek alırlar. Hemşirelerin bu gibi durumlarda çocuğun öz bakımı ile ilgili uygulamaları planlaması, aileye öğretmesi ve onlara uygulamalı göstermesi gerekmektedir (124, 125).

Aileye bu engel türüne sahip çocuklarda sıklıkla karşımıza çıkan sorunlar hakkında eğitim verilmelidir. Bu sorunlardan biri deri bütünlüğünde bozulma riskidir. Bu konuda aileye bası yarası oluşmaması için neler yapması gerektiği anlatılmalıdır (125).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı ve Tipi

Bu araştırma, ilköğretim öğrencilerinin engelli çocuklara yönelik tutumlarını geliştirmede hemşirelik eğitiminin etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma ön test-son test ve tekrar test gruplu yarı deneysel olup girişimsel bir çalışmadır.

3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırma Milli Eğitim Bakanlığı Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Dr. Derviş Nihat Arkat İlkokulu'nda 7 Şubat-15 Haziran 2022 tarihleri arasında 9-11 yaş grubu çocuklar üzerinde yürütülmüştür.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 7 Şubat – 15 Haziran 2022 tarihleri arasında Zonguldak Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Dr. Derviş Nihat Arkat İlkokulundaki 4. sınıfa devam eden 9-11 yaş grubu 178 çocuk oluşturmaktadır.

Örneklem seçimine gidilmemiş olup evren üzerinde çalışılmıştır. Dr. Derviş Nihat Arkat İlkokulunda 4. sınıf olarak 6 şube bulunmaktadır. 6 şubeden 2'si dâhil edilme kriterlerini karşılamadığı için çalışmaya dâhil edilmemiştir (Sınıflarda engelli çocuk bulunması). Araştırmanın örneklemi 4 şubede eğitim gören 127 öğrenci oluşturmuştur. 127 öğrenciden 11'inin velisi araştırmaya katılmayı kabul etmediği için çalışmaya dâhil edilmemiştir. Kalan 116 öğrenci ile çalışmaya devam edilmiştir.

4 şubede eğitim gören (116 öğrenci) öğrencilerin deney ve kontrol gruplarına ataması basit rastgele yöntem ile yapılmıştır. Buna göre; 2 şubedeki (58 öğrenci) öğrenciler deney grubuna, diğer 2 şubedeki öğrenciler kontrol grubuna (58 öğrenci) atanmıştır. Sonuç olarak 58 deney 58 kontrol grubu oluşturulmuştur. İzlem aşamasında deney grubundan 2 öğrenci eğitim oturumlarına devamsızlık yapması nedeniyle, kontrol grubundan ise 3 öğrenci velilerinin izin vermekten vazgeçmesi

nedeniyle çalışmadan çıkartılmışlardır. Eğitim tamamlandıktan sonra analiz kısmında deney grubundan 1 öğrenci (ölçek formlarını eksik doldurması) çalışmadan çıkartılarak deney grubu 55 ve kontrol grubu 55 olmak üzere toplam 110 öğrenci ile çalışma tamamlanmıştır.

Örneklem seçim kriterleri:

- Zonguldak ilinde Dr. Derviş Nihat Arkat İlkokulunda 4. sınıfında öğrenim görmesi,
- Sınıflarda engelli çocuk bulunmaması,
- Çocuğun 9-13 yaş aralığında olması,
- Okuryazar olması,
- Ebeveyn ve çocuğun araştırmaya katılmayı kabul etmesi ve yazılı onam vermesi

3.4. Araştırmanın Değişkenleri

Bağımlı değişkenler: Araştırmanın bağımlı değişkeni; “Chedoke-Mcmaster Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlar Ölçeği” nden alınan puanlar oluşturmaktadır.

Bağımsız değişkenler: Araştırmanın bağımsız değişkenleri; “Engellilik Tutum Geliştirme Eğitim Planı”, yaş, cinsiyet, evdeki kişi sayısı, yaşanılan yer, annenin ve babanın öğrenim durumu, annenin ve babanın mesleği, hastalık varlığı oluşturmaktadır.

3.5. Veri Toplama Araçları

Araştırmada “Çocuk Kişisel Bilgi Formu” (Ek 5) ve “Chedoke-Mcmaster Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlar Ölçeği” (Ek 6) kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçme araçları ile ilgili detaylı bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.5.1. Çocuk Kişisel Bilgi Formu

Ebeveynlere ve çocuklarına ait sosyo-demografik özellikler ile ilgili bilgilerin bulunduğu 28 sorudan oluşan bu form araştırmacı tarafından güncel literatür ışığında hazırlanmıştır (126). Bu formda; çocuğun yaşı, cinsiyeti, evde kaç kişi yaşadıkları, yaşadıkları yer, anne ve babanın öğrenim durumları, meslekleri ve engellilik kavramı ile ilgili sorular bulunmaktadır.

3.5.2. Chedoke-Mcmaster Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlar Ölçeği (CATCH)

Ölçek, Rosenbaum ve arkadaşları tarafından 1986 yılında geliştirilmiştir. Ölçek 9-13 yaş arası çocukların engelli çocuklarla ilgili ne bildiğini ve ne düşündüğünü araştıran ve 31 sorudan oluşan bir ölçektir. Çiçek ve Öncel ölçeğin Türkçe versiyonunun 9-13 yaş grubunda geçerli ve güvenilir olduğunu göstermiştir. Ölçeğin yanıtlama biçimi: “(0) Kesinlikle katılmıyorum, (1) Katılmıyorum, (2) Kararsızım, (3) Katılıyorum, (4) Kesinlikle katılıyorum” şeklinde 5 dereceli bir yapıda düzenlenmiştir. Ölçek pozitif ve negatif ifadelerden oluşmaktadır. Negatif ifade belirten maddeler ters puanlanmaktadır. Her negatif ifadedeki yüksek puan, çocuğun bu konudaki tutumunun olumsuz olduğuna işaret etmektedir. Ölçek, etkileşim ve kabullenme, kaçınma, acıma ve benzer olma/benzerlik olmak üzere 4 alt boyuttan oluşan, 5’li likert tipli bir ölçektir. Ölçek çalışmaya katılan çocuklar tarafından araştırmacı gözetiminde sınıf ortamında doldurulmuştur (127). Bu araştırmada engelli çocuklara yönelik tutum ölçeğinin Cronbach’s Alpha değeri 0,910 bulunmuştur.

Tablo 4. Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği

	Madde Sayısı	Ölçek Min-Max Puan	Alpha
Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği	31	0-124	0.910
Etkileşim ve Kabullenme Alt Boyutu	10	0-40	0.899
Kaçınma Alt Boyutu	10	0-40	0.903
Acıma Alt Boyutu	6	0-24	0.888
Benzer Olma Alt Boyutu	5	0-20	0.896

3.6. Araştırmanın Uygulanması

Veri toplama sürecine başlamadan önce gerekli kurumlardan araştırmanın yapılabilmesi ve etik sorun olmaması için izinler ve onam alınmıştır.

Araştırmaya başlamadan önce “Engellilik Tutum Geliştirme Eğitim Planı” araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Eğitim planı doğrultusunda deney grubundaki çocuklara eğitim verilmiştir.

3.6.1. Eğitim Öncesi Aşama

Eğitim öncesi Millî Eğitim Bakanlığı, Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Dr. Derviş Nihat Arkat İlkokulunda eğitim gören 4. sınıf öğrencilerine ve velilerine araştırmanın neden ve nasıl yapılacağı, araştırmanın çocuklara kazandıracağı olası faydaları, alınan tüm bilgilerin gizli tutulacağı ve bilgilerin bilimsel amaçla kullanılacağı ailelere açıklanarak ebeveynlerin yazılı onamları alınmıştır.

Eğitim öncesi deney (58) ve kontrol (58) grubundaki 116 çocuğa “Çocuk Kişisel Bilgi Formu” ve “Chedoke-Mcmaster Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlar Ölçeği” uygulanmıştır.

3.6.2. Eğitim Aşaması

Eğitim aşamasında deney grubunu oluşturan 56 (2 çocuk oturumlara devamsızlık yapması nedeniyle çalışmadan çıkarıldı) çocuğa araştırmacı tarafından hazırlanan “Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi” uygulanmıştır. Eğitim 6 oturumdan oluşarak, her bir oturum 35-40 dakika sürmüştür. “Engellilik Tutum Geliştirme Eğitim” programında yer alan oturumlar, okul yönetiminin ve sınıf öğretmenlerinin uygun gördüğü tarih ve saatlerde sınıflarda yapılmıştır. Araştırmacı tarafından, “Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi” öncesi uygulama yapılacak sınıf uygun etkinlik planına göre düzenlenmiştir. Kontrol grubuna herhangi bir girişim yapılmamıştır.

“Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi”, literatür bilgisi doğrultusunda araştırmacı tarafından geliştirilmiştir (4, 37). Eğitim, engelli bireylerin yaşadıkları toplumsal sorunları anlayıp, ihtiyaçlarının neler olduğunu öğrenerek, engellilik farkındalığına yönelik olumlu tutum ve davranış kazandırılması amacıyla bilişsel, duyuşsal ve motor alanlar dikkate alınarak hazırlanmıştır.

“Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi”, öğrenme-öğretme stratejisi olarak, sunuş yoluyla öğretme, örnek olay yöntemi ve tartışma kullanılırken, öğrenme-öğretme teknikleri olarak, düz anlatım, video gösterimi, soru-cevap, beyin fırtınası, soru cevap ve oyun tekniği kullanılmıştır. Eğitim planı doğrultusunda verilen eğitimi pekiştirmek amacıyla oturumlarda hikâyeler, video gösterimleri ve engelli hayatlardan örneklerle yer verilmiştir. Eğitim planında bulunan hikâye, özgün söz, oyun ve bulmaca gibi etkinlikler araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Oturum başlarında 5 dakika ısınma oyunu adı altında oyunlar oynanmış olup, oturum sonlarında ise 5 dakikalık kapanış etkinliği uygulanmıştır. Uygulamada yer alan ısınma oyunu ve kapanış etkinliklerinin bir kısmı araştırmacı tarafından geliştirilmiş bir kısmı ise başka kaynaklardan alınarak uyarlanmıştır (128).

Oturumlarda uygulanan her bir etkinliğin ayrıntıları “Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi Planında” (Ek. 7) yer almaktadır.

“Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi” 6 oturumdan oluşmuştur.

“Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi” Oturum Başlıkları

- Oturum I: Tanışma ve Eğitim Planının Tanıtılması
- Oturum II: Engelli Tanımı, Nedenleri ve Türleri
- Oturum III: Engelli Çocukların Yaşadıkları Sorunlar
- Oturum IV: Engelli Çocukların Topluma Kazandırılması İçin Yapılması Gereken Yaklaşımlar
- Oturum V: Engelli Çocuklarla İletişim Kurma ve Empati
- Oturum IV: Engelli Çocukların Güçlü/Olumlu Yanlarının Farkındalığı

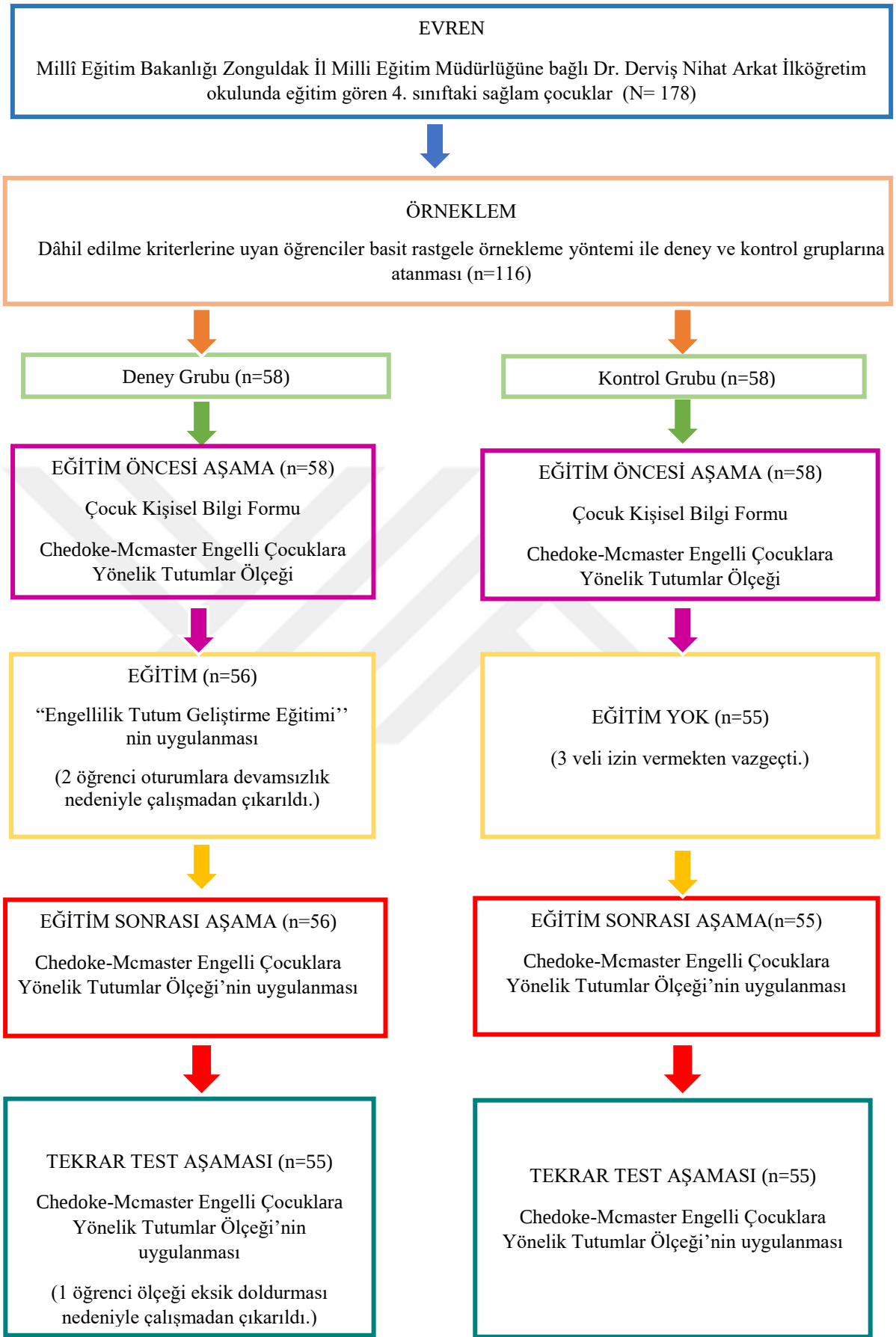
3.6.3. Eğitim Sonrası Aşama

Eğitim sonrası aşamada deney ve kontrol grubunu oluşturan 111 çocuğa “Chedoke-Mcmaster Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlar Ölçeği” uygulanmıştır.

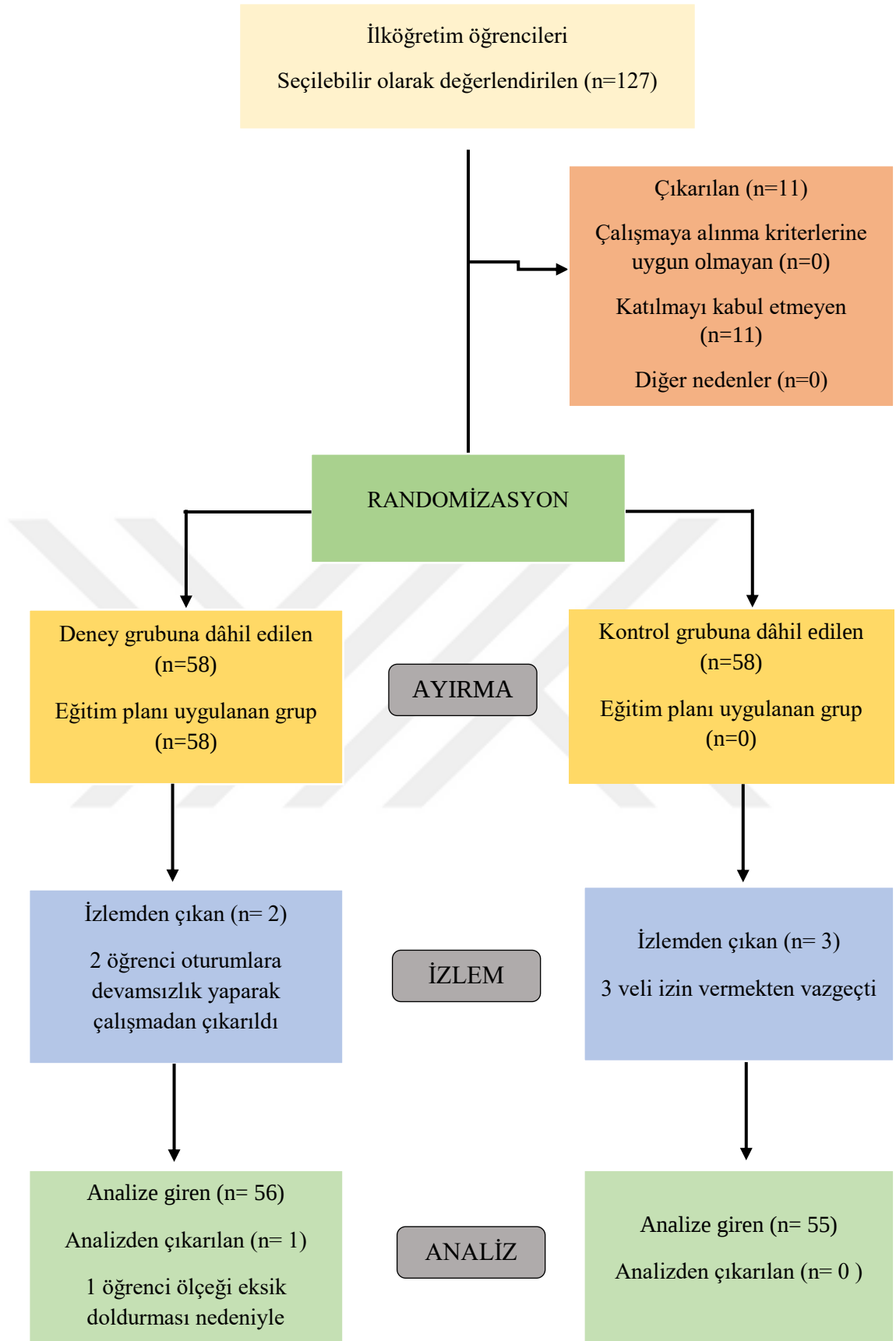
3.6.4. Tekrar Test Aşaması

Eğitim sonrası aşamada uygulanan “Chedoke-Mcmaster Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlar Ölçeği” 1 ay sonra 110 (1 çocuk ölçek formlarını eksik doldurması nedeniyle çalışmadan çıkarıldı) çocuğa tekrar uygulanmıştır.

Şekil 8. Araştırmanın Uygulama Akışı

Şekil 9. Araştırmanın Consort Akış Diyagramı

3.7. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 22.0 istatistik programı aracılığıyla değerlendirilmiştir. Araştırmaya katılan çalışanların tanımlayıcı özelliklerinin belirlenmesinde frekans ve yüzde analizlerinden, ölçeğin incelenmesinde ortalama ve standart sapma istatistiklerinden faydalanılmıştır. Araştırma değişkenlerinin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek üzere Kurtosis (Basıklık) ve Skewness (Çarpıklık) değerleri incelenmiştir. Normallik analiz sonuçları Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Sürekli Değişkenlere İlişkin Puanların Normallik Dağılımı

	Kurtosis	Skewness
Engelli çocuklara yönelik tutum toplam eğitim öncesi	1,046	-0,611
Etkileşim ve kabullenme eğitim öncesi	0,456	-0,740
Kaçınma eğitim öncesi	1,105	0,635
Acıma eğitim öncesi	-0,539	0,027
Benzer olma eğitim öncesi	-0,059	-0,017
Engelli çocuklara yönelik tutum toplam eğitim sonrası	-1,086	-0,061
Etkileşim ve kabullenme eğitim sonrası	-0,219	-0,539
Kaçınma eğitim sonrası	-0,455	0,346
Acıma eğitim sonrası	-0,679	-0,430
Benzer olma eğitim sonrası	-0,802	0,134
Engelli çocuklara yönelik tutum toplam tekrar test	-1,039	-0,060
Etkileşim ve kabullenme tekrar test	-0,692	-0,457
Kaçınma tekrar test	-0,629	0,422
Acıma tekrar test	-0,736	-0,214
Benzer olma tekrar test	-0,607	-0,056

İlgili literatürde, değişkenlerin basıklık çarpıklık değerlerine ilişkin sonuçların +1.5 ile -1.5 , +2.0 ile -2.0 arasında olması normal dağılım olarak kabul edilmektedir (129, 130). Değişkenlerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Verilerin analizinde parametrik yöntemler kullanılmıştır. Bağımsız gruplarda kategorik değişkenlerin oranları arasındaki farklar Ki-Kare ve Fisher exact testleri ile

analiz edilmiştir. İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında t-testi kullanılmıştır. Grup içi ölçümlerin karşılaştırılmasında tekrarlı ölçümler anova testi ve farkları belirlemek üzere tamamlayıcı bonferroni testi kullanılmıştır.

3.8. Araştırmanın Etik ve Yasal Yönleri

- Araştırmaya katılan çocukların ebeveynlerinden yazılı onam alınmıştır (Ek 4).
- Araştırma için etik kuruldan izin alınmıştır (Ek 1).
- Araştırmanın yapılacağı kurum olan Zonguldak Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izin alınmıştır (Ek 2).
- Chedoke-Mcmaster Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlar Ölçeği kullanım izni alınmıştır (Ek 3).

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde ilköğretim öğrencilerinin engelli çocuklara yönelik tutumlarını geliştirmede hemşirelik eğitiminin etkisini değerlendirmek amacıyla araştırmacı tarafından tasarlanan yarı deneysel modelden elde edilen bulgular aşağıda verilen başlıklar halinde sunulmuştur. Araştırmanın bulguları;

- Çocuklara ilişkin tanımlayıcı özellikleri
- Deney ve kontrol grubunun engelli çocuklara yönelik tutum ölçeği toplam puanlarının gruba göre farklılaşma durumu
- Deney ve kontrol grubunun etkileşim ve kabullenme alt boyut puanlarının gruba göre farklılaşma durumu
- Deney ve kontrol grubunun kaçınma alt boyut puanlarının gruba göre farklılaşma durumu
- Deney ve kontrol grubunun acıma alt boyut puanlarının gruba göre farklılaşma durumu
- Deney ve kontrol grubunun benzer olma alt boyut puanlarının gruba göre farklılaşma durumu

4.1. Çocuklara İlişkin Tanımlayıcı Özellikler

Çalışmaya araştırmaya dâhil edilme kriterlerini taşıyan 9-11 yaş arası 110 çocuk katılmıştır. Çocuklara ilişkin tanımlayıcı özellikler Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Çocuklara İlişkin Tanımlayıcı Özellikler

		Deney		Kontrol		Toplam		Test* ve p Değeri
		n	%	n	%	n	%	
Yaş	9	21	38.2	25	45.5	46	41.8	$X^2=1.091$ $p=0.580$
	10	33	60.0	28	50.9	61	55.5	
	11	1	1.8	2	3.6	3	2.7	
Cinsiyet	Kız	30	54.5	26	47.3	56	50.9	$X^2=0.582$ $p=0.284$
	Erkek	25	45.5	29	52.7	54	49.1	
Evdeki Kişi Sayısı	3	12	21.8	13	23.6	25	22.7	$X^2=3.014$ $p=0.389$
	4	24	43.6	28	50.9	52	47.3	
	5	14	25.5	7	12.7	21	19.1	
	6	5	9.1	7	12.7	12	10.9	
Yaşanılan Yer	İlçe	5	9.1	4	7.3	9	8.2	$X^2=0.121$ $p=0.500$
	Şehir Merkezi	50	90.9	51	92.7	101	91.8	
Anne Öğrenim Durumu	Okur-yazar Değil	1	1.8	1	1.8	2	1.8	$X^2=4.084$ $p=0.537$
	İlkokul	4	7.3	4	7.3	8	7.3	
	Ortaokul	5	9.1	7	12.7	12	10.9	
	Lise	14	25.5	20	36.4	34	30.9	
	Üniversite	29	52.7	23	41.8	52	47.3	
	Yüksek Lisans	2	3.6	0	0	2	1.8	
Baba Öğrenim Durumu	Okur-yazar Değil	1	1.8	2	3.6	3	2.7	$X^2=9.973$ $p=0.076$
	İlkokul	1	1.8	6	10.9	7	6.4	
	Ortaokul	2	3.6	6	10.9	8	7.3	
	Lise	17	30.9	21	38.2	38	34.5	
	Üniversite	32	58.2	19	34.5	51	46.4	
	Yüksek Lisans	2	3.6	1	1.8	3	2.7	
Anne Meslek	Çalışmıyor	23	41.8	33	60.0	56	50.9	$X^2=9.084$ $p=0.059$
	Kendine Ait İş Yerinde Çalışıyor	6	10.9	1	1.8	7	6.4	
	Kamu Sektöründe Çalışıyor	19	34.5	10	18.2	29	26.4	
	Özel Sektörde Çalışıyor	6	10.9	9	16.4	15	13.6	
	Emekli	1	1.8	2	3.6	3	2.7	
Baba Meslek	Çalışmıyor	0	0	3	5.5	3	2.7	$X^2=9.178$ $p=0.057$
	Kendine Ait İş Yerinde Çalışıyor	18	32.7	11	20.0	29	26.4	
	Kamu Sektöründe Çalışıyor	19	34.5	16	29.1	35	31.8	
	Özel Sektörde Çalışıyor	18	32.7	21	38.2	39	35.5	
	Emekli	0	0	4	7.3	4	3.6	
Hastalık Varlığı	Evet	0	0	1	1.8	1	0.9	$X^2=1.009$ $p=0.500$
	Hayır	55	100.0	54	98.2	109	99.1	

* Ki-Kare Analizi

Araştırmaya katılan deney (n=55) ve kontrol (n=55) grubundaki çocukların yaş, cinsiyet, evdeki kişi sayısı, yaşanan yer, anne-baba öğrenim durumu, anne-baba mesleği ve çocuklarda hastalık varlığı durumu dağılımları incelendiğinde araların da anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.05$), (Tablo 6).

Tablo 7. Çocukların Engellilik ile İlgili Bilgi Durumları ve Çevrelerinde Engelli Çocuk Varlığı

		Deney		Kontrol		Toplam		Test* ve p Değeri
		n	%	n	%	n	%	
Engellilik İle İlgili Bilgi Varlığı	Evet	40	72.7	34	61.8	74	67.3	$X^2=1.486$ $p=0.155$
	Hayır	15	27.3	21	38.2	36	32.7	
Daha Önce Engellilik İle İlgili Eğitim Alma Durumu	Evet	9	16.4	6	10.9	15	13.6	$X^2=0.695$ $p=0.290$
	Hayır	46	83.6	49	89.1	95	86.4	
Çevrede Engelli Çocuk Varlığı	Evet	17	30.9	18	32.7	35	31.8	$X^2=0.042$ $p=0.500$
	Hayır	38	69.1	37	67.3	75	68.2	

* Ki-Kare Analizi

Deney (n=55) ve kontrol (n=55) grubundaki çocukların engellilik ile ilgili bilgi varlığı, daha önce engellilik ile ilgili eğitim alma durumu, çevrede engelli çocuk varlığı dağılımları incelendiğinde aralarında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.05$), (Tablo 7).

Tablo 8. Engellilik ile İlgili Çocukların Düşünceleri

		Deney		Kontrol		Toplam		Test* ve p Değeri
		n	%	n	%	n	%	
Engelli Tanımına Giren Durumlar	Göremeyen	4	7.3	3	5.5	7	6.4	$X^2=7.991$ $p=0.239$
	Konuşamayan	1	1.8	1	1.8	2	1.8	
	Yürüyemeyen	0	0	1	1.8	1	0.9	
	El Ve Ayağı Olmayan	2	3.6	0	0	2	1.8	
	Tekerlekli Sandalye Kullanan	2	3.6	4	7.3	6	5.5	
	Öğrenemeyen	0	0	4	7.3	4	3.6	
	Birden Fazla Durumu İşaretleyen	46	83.6	42	76.4	88	80.0	
Engelli Çocukların Hissettikleri	Üzülüyorlardır	20	36.4	31	56.4	51	46.4	$X^2=6.807$ $p=0.146$
	Uyanıyorlardır	3	5.5	2	3.6	5	4.5	
	Kendilerini Sağlam Çocuklardan Farklı Hissediyorlardır	16	29.1	14	25.5	30	27.3	
	Kendilerini Sağlam Çocuklardan Düşük Seviyede Görüyorlardır	10	18.2	7	12.7	17	15.5	
	Kendileri Ve Sağlam Çocuklar Arasında Fark Görmüyorlardır	6	10.9	1	1.8	7	6.4	
Engelli Çocuklar Hayatı Boyunca Yardıma İhtiyaç Duyma	Duyarlar	19	34.5	27	49.1	46	41.8	$X^2=3.677$ $p=0.159$
	Duymazlar	0	0	1	1.8	1	0.9	
	Engel Durumuna Göre Değişir	36	65.5	27	49.1	63	57.3	
Engelli Çocuk ile Aynı Sınıfta Ders Almayı İsteme Durumu	Evet	47	85.5	40	72.7	87	79.1	$X^2=2.697$ $p=0.260$
	Hayır	1	1.8	2	3.6	3	2.7	
	Kararsızım	7	12.7	13	23.6	20	18.2	
Engelli Çocukların Ailelerine Yük Olduğunu Düşünme	Evet	3	5.5	10	18.2	13	11.8	$X^2=4.448$ $p=0.108$
	Hayır	41	74.5	37	67.3	78	70.9	
	Kararsızım	11	20.0	8	14.5	19	17.3	
Engelli Çocuklar Hakkında Ne Düşünüldüğü	Engelli Çocuklara Üzülüyorum	31	56.4	28	50.9	59	53.6	$X^2=3.238$ $p=0.356$
	Engelli Çocuklara Acıyorum	7	12.7	13	23.6	20	18.2	
	Engelli Çocuklar Bizim Gibi Normal İnsanlar	12	21.8	12	21.8	24	21.8	
	Engelli Çocuklar Bizden Farklılar	5	9.1	2	3.6	7	6.4	

* Ki-Kare Analizi

Deney (n=55) ve kontrol (n=55) grubundaki çocukların engelli tanımına giren durumlar, engelli çocukların hissettikleri, engelli çocukların hayatı boyunca yardıma ihtiyaç duyması, engelli çocuk ile aynı sınıfta ders almayı isteme durumu, engelli çocukların ailelerine yük olduğunu düşünme, engelli çocuklar hakkında ne

düşünüldüğü konularında çocukların düşüncelerinin dağılımları incelendiğinde aralarında anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$), (Tablo 8).

Tablo 9. Engellilik ile İlgili Çocukların Tutumları

		Deney		Kontrol		Toplam		Test* ve p Değeri
		n	%	n	%	n	%	
Engelli Çocukla Arkadaşlık Etme Durumu	Evet	45	81.8	47	85.5	92	83.6	$X^2=0.266$ $p=0.399$
	Kararsızım	10	18.2	8	14.5	18	16.4	
Engelli Arkadaşını Arkadaşlarıyla Tanıştırma İsteği	Evet	43	78.2	44	80.0	87	79.1	$X^2=0.434$ $p=0.805$
	Hayır	2	3.6	3	5.5	5	4.5	
	Kararsızım	10	18.2	8	14.5	18	16.4	
Engelli Çocuk Gördüğünde Üzülme Durumu	Evet	45	81.8	50	90.9	95	86.4	$X^2=2.406$ $p=0.300$
	Hayır	1	1.8	0	0	1	0.9	
	Kararsızım	9	16.4	5	9.1	14	12.7	
Engelli Bir Çocuğun Yanına Oturmasını İsteme Durumu	Evet	37	67.3	44	80.0	81	73.6	$X^2=3.531$ $p=0.171$
	Hayır	2	3.6	0	0	2	1.8	
	Kararsızım	16	29.1	11	20.0	27	24.5	
Engelli Bir Çocukla Oyun Oynamak İsteme Durumu	Evet	44	80.0	50	90.9	94	85.5	$X^2=3.526$ $p=0.172$
	Hayır	2	3.6	0	0	2	1.8	
	Kararsızım	9	16.4	5	9.1	14	12.7	
Engelli Bir Çocuğu Doğum Gününüze Davet Etme Durumu	Evet	43	78.2	50	90.9	93	84.5	$X^2=4.194$ $p=0.123$
	Hayır	2	3.6	0	0	2	1.8	
	Kararsızım	10	18.2	5	9.1	15	13.6	
Engelli Bir Çocuğa Sırrını Paylaşabilme Durumu	Evet	21	38.2	26	47.3	47	42.7	$X^2=3.124$ $p=0.210$
	Hayır	10	18.2	4	7.3	14	12.7	
	Kararsızım	24	43.6	25	45.5	49	44.5	
	Hayır	41	74.5	37	67.3	78	70.9	
	Kararsızım	11	20.0	8	14.5	19	17.3	
Başkalarının Rahatsız Edici Şekilde Bakmasından Etkilenme	Evet	31	56.4	25	45.5	56	50.9	$X^2=1.374$ $p=0.503$
	Hayır	16	29.1	19	34.5	35	31.8	
	Kararsızım	8	14.5	11	20.0	19	17.3	
Engelli Bir Çocukla Daha Fazla İlgilenilmesinden Rahatsızlık	Evet	11	20.0	3	5.5	14	12.7	$X^2=5.271$ $p=0.072$
	Hayır	37	67.3	43	78.2	80	72.7	
	Kararsızım	7	12.7	9	16.4	16	14.5	

* Ki-Kare Analizi

Deney (n=55) ve kontrol (n=55) grubundaki çocukların engelli çocukla arkadaşlık etme durumu, engelli arkadaşını arkadaşlarıyla tanıştırma isteği, engelli çocuk gördüğünde üzülme durumu, engelli bir çocuğun yanına oturmasını isteme durumu, engelli bir çocukla oyun oynamak isteme durumu, engelli bir çocuğu doğum gününe davet etme durumu, engelli bir çocuğa sırrını paylaşabilme durumu,

başkalarının rahatsız edici şekilde bakmasından etkilenme, engelli bir çocukla daha fazla ilgilenilmesinden rahatsızlık tutumlarının dağılımları incelendiğinde aralarında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p>0.05$), (Tablo 9).

4.2. Deney ve Kontrol Grubunun Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumu

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki çocuklar; eğitim öncesi, eğitim sonrası ve tekrar testte engelli çocuklara yönelik tutum ölçeği toplam puanları açısından karşılaştırıldığında; deney ve kontrol grubu eğitim öncesi tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Tablo 10. Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği Toplam Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumu

Gruplar	Deney (n=55)		Kontrol (n=55)		t ^a	p
	Ort	Ss	Ort	Ss		
Eğitim Öncesi (Ön test)	73.727	13.686	76.218	8.472	-1.148	0.254
Eğitim Sonrası (Son test)	101.800	10.182	75.709	9.936	13.600	0.000
Tekrar Test	101.291	10.749	74.255	10.168	13.551	0.000
F^b	242.183		2.280			
p	0.000		0.123			
Bonferroni	1<2.3					
Etakare	0.818					

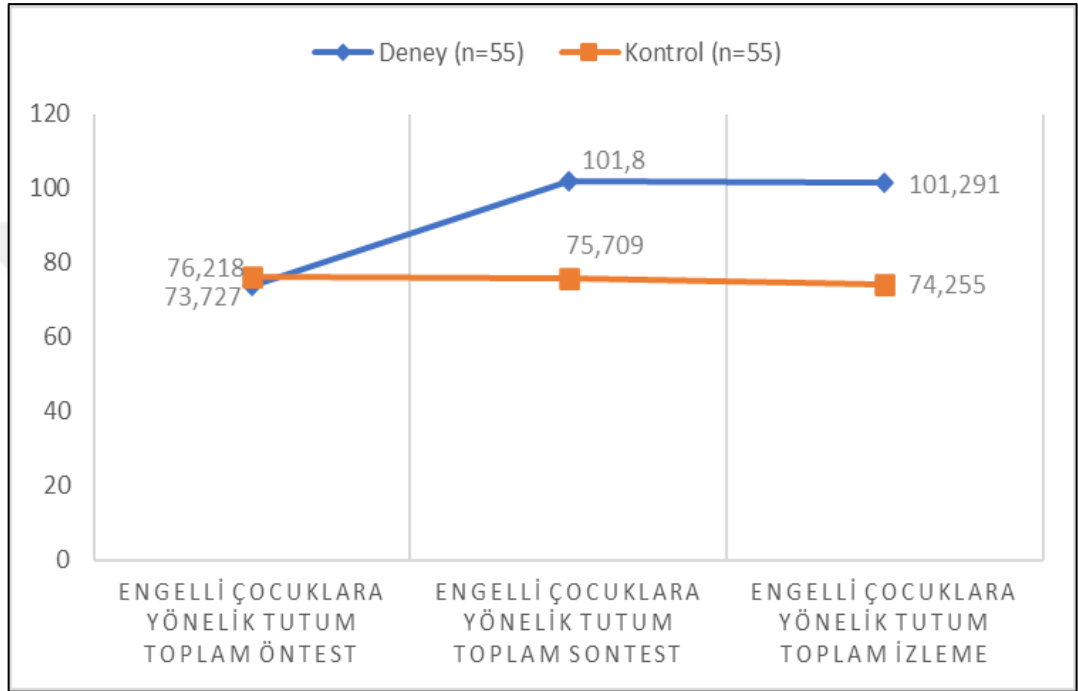
^aBağımsız Gruplar T-Testi; ^bTekrarlı Ölçümler Anova Testi

Deney ve kontrol grubunu oluşturan çocukların, eğitim sonrası ($t_{(108)}=13.600$; $p=0.000<0.05$) engelli çocuklara yönelik tutum ölçeği toplam puanlarının farklılaştığı belirlenmiştir. Deney grubunda engelli çocuklara yönelik tutum ölçeği eğitim sonrası puanları ($\bar{x}=101.800$), kontrol grubu puanlarından ($\bar{x}=75.709$) yüksek bulunmuştur.

Deney ve kontrol grubunu oluşturan çocukların, tekrar testte ($t_{(108)}=13.551$; $p=0.000<0.05$) engelli çocuklara yönelik tutum ölçeği toplam puanlarının farklılaştığı saptanmıştır. Deney grubunda engelli çocuklara yönelik tutum ölçeği toplam tekrar test puanları ($\bar{x}=101.291$), kontrol grubunda engelli çocuklara yönelik

tutum ölçeği toplam tekrar test puanlarından ($\bar{x}=74.255$) yüksek bulunmuştur.

Deney grubunda araştırmaya katılan çocukların engelli çocuklara yönelik tutum ölçeği toplam puan ortalamaları incelendiğinde, eğitim öncesi puan ortalamalarının, eğitim sonrası ve tekrar test ölçümüne göre anlamlı derecede düşük olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Kontrol grubunda ise, ölçümler arasındaki değişim anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Şekil 10. Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçümlerine İlişkin Diyagram

Tablo 11. Etkileşim ve Kabullenme Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumu

Gruplar	Deney (n=55)		Kontrol (n=55)		t ^a	p
	Ort	Ss	Ort	Ss		
Eğitim Öncesi (Ön test)	26.309	7.218	27.746	4.967	-1.216	0.227
Eğitim Sonrası (Son test)	34.218	4.433	28.218	5.981	5.977	0.000
Tekrar Test	34.109	4.913	28.182	6.337	5.482	0.000
F^b	78.004		0.416			
P	0.000		0.583			
Bonferroni	1<2.3					
Etakare	0.591					

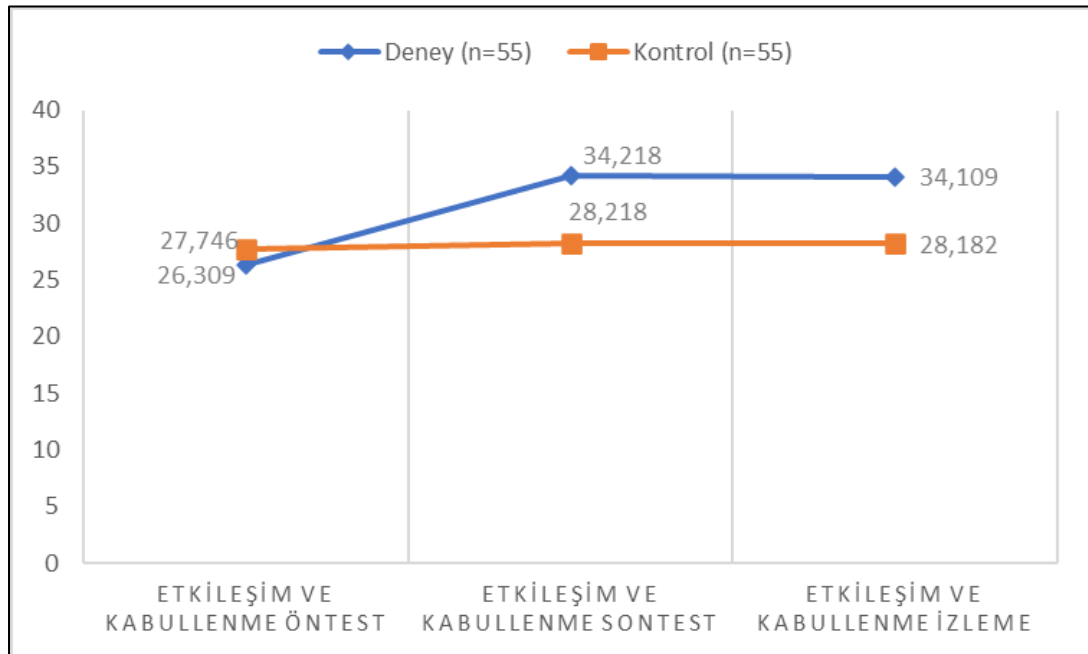
^aBağımsız Gruplar T-Testi; ^bTekrarlı Ölçümler Anova Testi

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki çocuklar; eğitim öncesi, eğitim sonrası ve tekrar testte engelli çocuklara yönelik tutum ölçeğinin “etkileşim ve kabullenme” alt boyut puanları açısından karşılaştırıldığında; deney ve kontrol grubu eğitim öncesi “etkileşim ve kabullenme” alt boyut puanları açısından aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma bulunmamaktadır ($p>0.05$).

Deney ve kontrol grubunu oluşturan çocukların, eğitim sonrası etkileşim ve kabullenme alt boyut puanları açısından aralarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($t_{(108)}=5.977$; $p=0.000<0.05$). Deney grubunda eğitim sonrası etkileşim ve kabullenme puanları ($\bar{x}=34.218$), kontrol grubundaki etkileşim ve kabullenme puanlarından ($\bar{x}=28.218$) yüksek bulunmuştur.

Deney ve kontrol grubunu oluşturan çocukların, tekrar testte etkileşim ve kabullenme alt boyut puanları açısından aralarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($t_{(108)}=5.482$; $p=0.000<0.05$). Deney grubunda etkileşim ve kabullenme alt boyutu tekrar test puanlarının ($\bar{x}=34.109$), kontrol grubundaki tekrar test puanlarından ($\bar{x}=28.182$) yüksek bulunmuştur.

Deney grubunda araştırmaya katılan çocukların etkileşim ve kabullenme alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde, eğitim öncesi puan ortalamalarının, eğitim sonrası ve tekrar test ölçümüne göre anlamlı derecede düşük olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Kontrol grubunda ise, ölçümler arasındaki değişim anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Şekil 11. Etkileşim ve Kabullenme Ölçümlerine İlişkin Diyagram

Tablo 12. Kaçınma Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumu

Gruplar	Deney (n=55)		Kontrol (n=55)		t ^a	p
	Ort	Ss	Ort	Ss		
Eğitim Öncesi (Ön test)	12.600	5.915	11.255	3.193	1.485	0.141
Eğitim Sonrası (Son test)	3.509	3.132	11.236	3.697	-11.828	0.000
Tekrar Test	3.618	3.429	11.055	4.552	-9.677	0.000
F^b	128.983		0.084			
p	0.000		0.913			
Bonferroni	1>2.3					
Etakare	0.705					

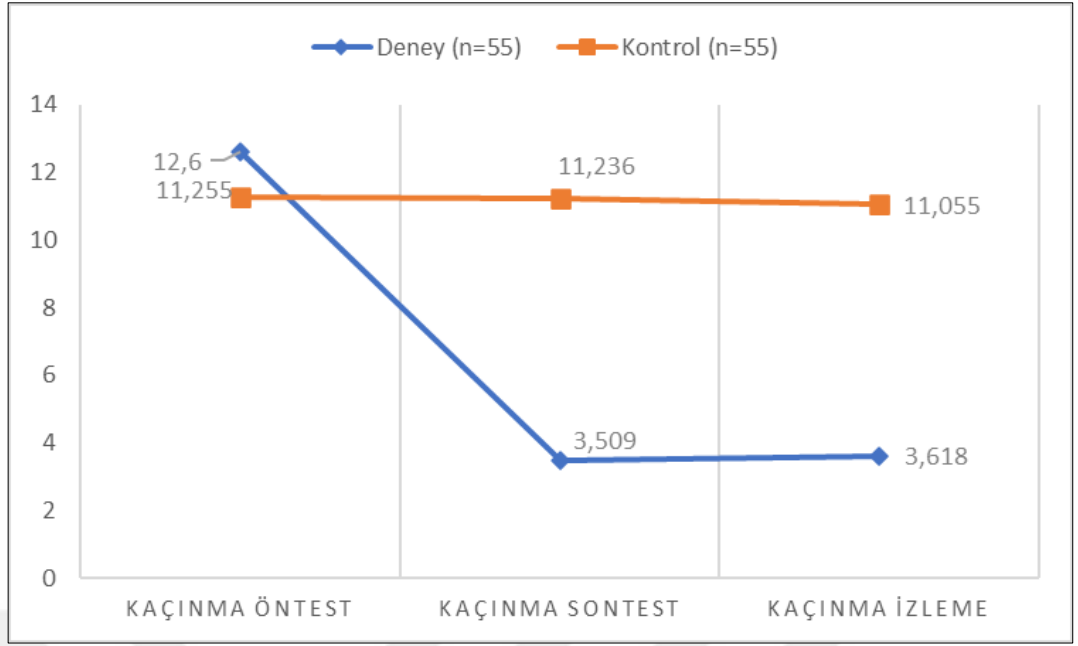
^aBağımsız Gruplar T-Testi; ^bTekrarlı Ölçümler Anova Testi

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki çocuklar; eğitim öncesi, eğitim sonrası ve tekrar testte engelli çocuklara yönelik tutum ölçeğinin “kaçınma” alt boyut puanları açısından karşılaştırıldığında; deney ve kontrol grubu eğitim öncesi “kaçınma” alt boyut puanları açısından aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma saptanmamıştır ($p>0.05$).

Deney ve kontrol grubunu oluşturan çocukların, eğitim sonrası kaçınma alt boyut puanları açısından karşılaştırıldığında aralarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($t_{(108)}=11.828$; $p=0.000<0.05$). Kontrol grubunda eğitim sonrası kaçınma alt boyut puanları ($\bar{x}=11,236$), deney grubundaki kaçınma alt boyutu puanlarından ($\bar{x}=3.509$) yüksek bulunmuştur.

Deney ve kontrol grubunu oluşturan çocukların, tekrar testte kaçınma alt boyut puanları açısından aralarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($t_{(108)}=9.677$; $p=0.000<0.05$). Kontrol grubunda kaçınma alt boyut tekrar test puanları ($\bar{x}=11.055$), deney grubundaki kaçınma alt boyutu puanlarından ($\bar{x}=3.618$) yüksek bulunmuştur.

Deney grubunda araştırmaya katılan çocukların kaçınma alt boyutu puan ortalamaları incelendiğinde, eğitim öncesi puan ortalamalarının, eğitim sonrası ve tekrar test ölçümüne göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Kontrol grubunda ise, ölçümler arasındaki değişim anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Şekil 12. Kaçınma Ölçümlerine İlişkin Diyagram

Tablo 13. Acıma Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumu

Gruplar	Deney (n=55)		Kontrol (n=55)		t ^a	p
	Ort	Ss	Ort	Ss		
Eğitim Öncesi (Ön test)	15.673	4,110	17.018	3.413	-1.868	0.064
Eğitim Sonrası (Son test)	8.964	4,451	17.218	2.726	-11.728	0.000
Tekrar Test	9.146	4,339	17.946	3.754	-11.375	0.000
F^b	144.363		2.272			
p	0.000		0.109			
Bonferroni	1>2.3					
Etakare	0.728					

^aBağımsız Gruplar T-Testi; ^bTekrarlı Ölçümler Anova Testi

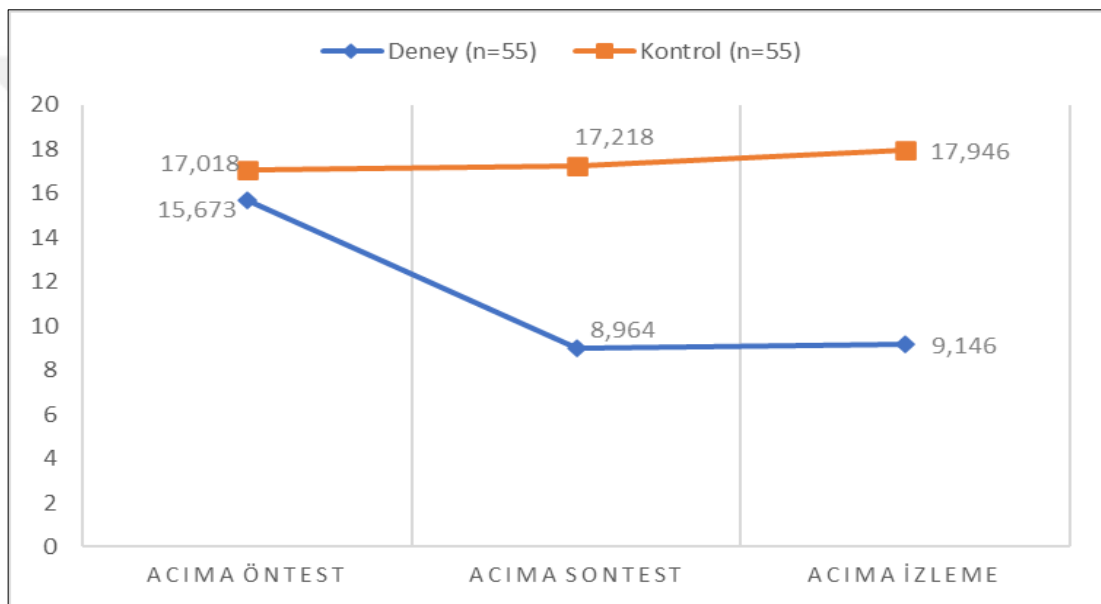
Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki çocuklar; eğitim öncesi, eğitim sonrası ve tekrar testte engelli çocuklara yönelik tutum ölçeğinin “acıma” alt boyut puanları açısından karşılaştırıldığında; deney ve kontrol grubu eğitim öncesi “acıma” alt boyut puanları açısından aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma saptanmamıştır ($p>0.05$).

Deney ve kontrol grubunu oluşturan çocukların, eğitim sonrası acıma alt boyut puanları açısından karşılaştırıldığında aralarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($t_{(108)}=11.728$; $p=0.000<0.05$). Kontrol grubunda eğitim sonrası acıma alt boyut puanları ($\bar{x}=17.218$), deney grubundaki acıma alt boyutu puanlarından

($\bar{x}=8.964$) yüksek bulunmuştur.

Deney ve kontrol grubunu oluşturan çocukların, tekrar testte acıma alt boyut puanları açısından aralarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($t_{(108)}=11.375$; $p=0.000<0.05$). Kontrol grubunda acıma alt boyut tekrar test puanları ($\bar{x}=17.946$), deney grubundaki acıma alt boyutu puanlarından ($\bar{x}=9.146$) yüksek bulunmuştur.

Deney grubunda araştırmaya katılan çocukların acıma alt boyut puan ortalamaları incelendiğinde, eğitim öncesi puan ortalamalarının, eğitim sonrası ve tekrar test ölçümüne göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Kontrol grubunda ise, ölçümler arasındaki değişim anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Şekil 13. Acıma Ölçümlerine İlişkin Diyagram

Tablo 14. Benzer Olma Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumu

Gruplar	Deney (n=55)		Kontrol (n=55)		t ^a	p
	Ort	Ss	Ort	Ss		
Eğitim Öncesi (Ön test)	11.691	2.828	11.327	2.373	0.731	0.467
Eğitim Sonrası (Son test)	16.055	2.663	11.146	2.248	10.448	0.000
Tekrar Test	15.946	2.940	11.073	2.631	9.159	0.000
F^b	116.832		0.665			
P	0.000		0.492			
Bonferroni	1<2.3					
Etakare	0.684					

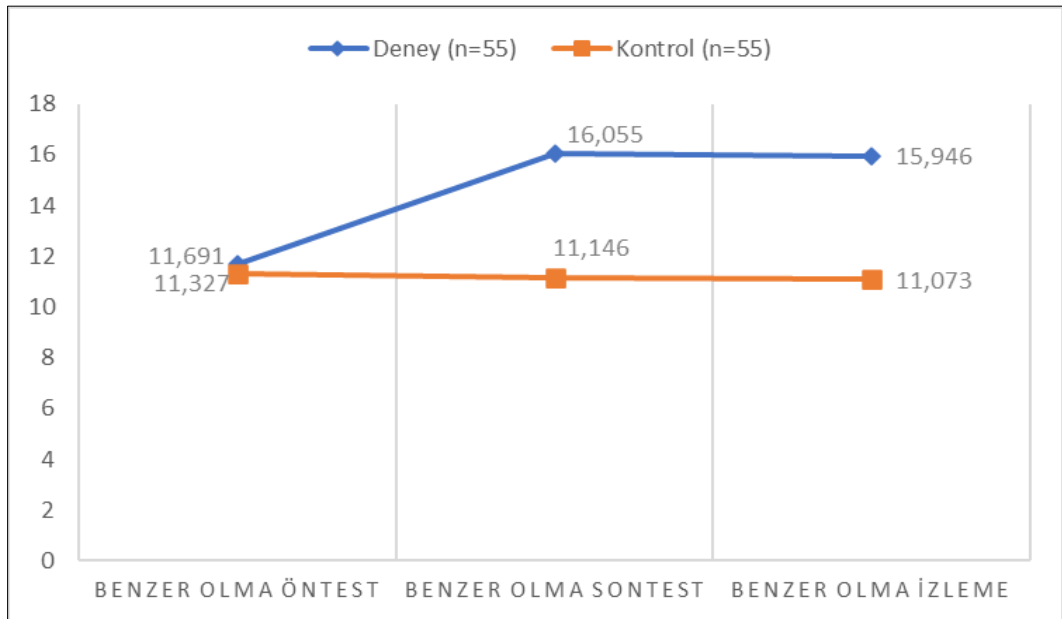
^aBağımsız Gruplar T-Testi; ^bTekrarlı Ölçümler Anova Testi

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki çocuklar; eğitim öncesi, eğitim sonrası ve tekrar testte engelli çocuklara yönelik tutum ölçeğinin “benzer olma” alt boyut puanları açısından karşılaştırıldığında; deney ve kontrol grubu eğitim öncesi “benzer olma” alt boyut puanları açısından aralarında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma saptanmamıştır ($p>0.05$).

Deney ve kontrol grubunu oluşturan çocukların, eğitim sonrası benzer olma alt boyut puanları açısından karşılaştırıldığında aralarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($t_{(108)}=10.448$; $p=0.000<0.05$). Deney grubunda eğitim sonrası benzer olma alt boyut puanları ($\bar{x}=16.055$), kontrol grubundaki benzer olma alt boyutu puanlarından ($\bar{x}=11.146$) yüksek bulunmuştur.

Deney ve kontrol grubunu oluşturan çocukların, tekrar testte benzer olma alt boyut puanları açısından karşılaştırıldığında aralarında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır ($t_{(108)}=9.159$; $p=0.000<0.05$). Deney grubunda, benzer olma alt boyutu tekrar test puanlarının ($\bar{x}=15.946$), kontrol grubundaki tekrar test puanlarından ($\bar{x}=11.073$) yüksek bulunmuştur.

Deney grubunda araştırmaya katılan çocukların benzer olma alt boyutu puan ortalamaları incelendiğinde, eğitim öncesi puan ortalamalarının, eğitim sonrası ve tekrar test ölçümüne göre anlamlı derecede düşük olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Kontrol grubunda ise, ölçümler arasındaki değişim anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

Şekil 14. Benzer Olma Ölçümlerine İlişkin Diyagram

5. TARTIŞMA

Bu çalışma 9-13 yaş arası ilköğretim öğrencilerinin engelli çocuklara karşı tutumlarını geliştirmede uygulanan ‘Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi’ nin çocukların engellilere karşı tutumlarının geliştirmede etkisini değerlendirmek amacıyla yapılan yarı deneysel tipte çalışmadır. Bu bölümde ortaya çıkan sonuçlar literatür bilgileri ve hipotezler doğrultusunda tartışılmıştır.

- Çocuklara İlişkin Tanımlayıcı Özelliklerin Tartışılması
- Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumunun Tartışılması
- Etkileşim ve Kabullenme Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumunun Tartışılması
- Kaçınma Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumunun Tartışılması
- Acıma Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumunun Tartışılması
- Benzer Olma Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumunun Tartışılması

5.1. Çocuklara İlişkin Tanımlayıcı Özelliklerin Tartışılması

Araştırma kapsamında kontrol ve deney gruplarında olan tüm çocuklar tanımlayıcı özellikler yönünden incelenmiş ve anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Böylece çocukların engelli çocuklara karşı tutumunu geliştirmede etkileyebileceği düşünülen yaş, cinsiyet, evdeki kişi sayısı, yaşanan yer, anne-baba öğrenim durumu, anne-baba mesleği ve çocuklarda hastalık varlığı gibi özelliklerin deney ve kontrol grubunda homojen dağılımı sağlanmış ve yapılan uygulamanın etkinliği değerlendirilirken bu özelliklerden etkilenme olasılığı ortadan kaldırılmıştır.

5.2. Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumunun Tartışılması

Engelli çocukları topluma kazandırmak için onlara yönelik olumsuz tutumların değiştirilmesi ve olumlu tutumların geliştirilmesi, üzerinde durulması gereken en önemli konulardan biridir. Engelli çocuklara yönelik olumsuz tutumların oluşmasında birçok etken vardır, bunlardan en önemlisi de engellilere karşı yeterli bilgi düzeyine sahip olunmamasıdır. Bilgi düzeyi arttıkça engelli çocuklara karşı olan ön yargılar, yanlış anlaşılmalara, kaygı ve korkular azalmaktadır. Engelli çocuklara yönelik olumsuz tutumların gelişim sürecinin erken aşamalarında oluştuğuna inanıldığından çocukların olumlu tutumlarının oluşması için eğitimin ilköğretim yıllarında yapılması önemlidir. Sadece çocukların değil yine ailelerin bu konuda eğitilmesi de son derece önemlidir (131).

Engelli Çocuklara Yönelik Tutum Ölçeği Puanları incelendiğinde deney grubu eğitim öncesi toplam puan ortalaması $73,727 \pm 13,686$ iken eğitim sonrası toplam puan ortalaması $101,800 \pm 10,182$ ve tekrar test puan ortalaması ise $101,291 \pm 10,749$ olarak belirlenmiştir. Kontrol grubundaki çocukların eğitim öncesi toplam puan ortalaması $76,218 \pm 8,472$ iken eğitim sonrası toplam puan ortalaması $75,709 \pm 9,936$ ve tekrar test puan ortalaması ise $74,255 \pm 10,168$ olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki çocuklar; eğitim öncesi, eğitim sonrası ve tekrar testte engelli çocuklara yönelik tutum ölçeği puanları açısından karşılaştırıldığında; deney ve kontrol grubu eğitim öncesi tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma bulunmamıştır ($p > 0.05$) ancak eğitim sonrası ve tekrar testte aralarında anlamlı fark saptanmıştır.

Deney grubunda bulunan çocukların CATCH puanlarının eğitim öncesine göre kıyaslandığında eğitim sonrasında yüksek düzeyde artış olduğu görüldü. Buna göre çocuklara verilen engellilik tutum geliştirme eğitiminin engelli çocuklara karşı tutumun geliştirilmesinde hemşirelik eğitiminin etkin olduğu belirlenmiştir. Buna göre, **“İlköğretim öğrencilerinin engelli çocuklara yönelik tutumlarını geliştirmede verilen hemşirelik eğitiminin olumlu etkisi vardır”** hipotezini doğrulamaktadır.

Literatür incelendiğinde; Williamson (2014) yaptığı çalışmada 9-10 yaşındaki 29 öğrenciye engellilere yönelik farkındalık programı uygulayarak, programın

engelli çocuklara yönelik olumlu davranış oluşturmada etkisini araştırmıştır. Öğrenciler eğitim öncesinde engellilere karşı olumsuz bir tutum içerisinde olduklarını ve onların kendilerinden farklı olduklarını düşündüklerini belirtmiştir. Uygulanan farkındalık programından sonra öğrencilerin engellilik ile ilgili bilgi düzeyinin arttığını, artan bilgi düzeyi ile engelli çocukları kabullendiklerini, program öncesi var olan olumsuz tutumların değiştiğini, engelli çocukların güçlü yönlerinin ve bireysel farklılıklarının olduğunu kabul ettikleri sonucuna varılmıştır (132). Giagazoglou ve Papadaniil (2018) yaptıkları çalışmada, bir gruba engellilik ile ilgili drama teknikleri ve hikâye anlatma programı uygulamış ve uyguladığı programın çocukların zihinsel engelli akranlarının bakış açısıyla olayları görebilmesine yardımcı olduğunu ve engelliliğe yönelik olumlu tutum oluşturmada etkili olduğunu bildirmişlerdir (131). Gamber ve Shanholtz (2020), Amerika’da bir ilkokulda öğrencilere 4 hafta boyunca engellilik ile ilgili eğitim vermiş ve bu eğitimler neticesinde öğrencilerde olumlu algı ve tutumun oluştuğunu bildirmişlerdir. Ayrıca bu çalışma ile engellilik farkındalığı programlarının okul sistemine dâhil edilmesinin olumlu etkiler meydana getireceğini belirtmişlerdir (133). Sezer (2012) çalışmasında, engellilere karşı olumlu tutum geliştirmede eğitim programlarının yanı sıra engellilerle birlikte vakit geçirmenin ve onları ziyaret etmenin de olumlu tutum geliştirmede etkili olduğunu belirtmiştir (134).

Literatürde, engellilik ile ilgili olumlu tutumların oluşmasında okulda farkındalık yaratmaya yönelik programların uygulanmasının gerekli olduğu belirtilmiştir (135, 136, 137). Araştırmalar, engelli çocukların tipik gelişim gösteren çocuklar tarafından her zaman kabul edilmediğini ve tutumlarının genellikle olumsuz olduğunu göstermektedir. Bu durum, çocukların engellilik konusundaki bilgi eksikliklerinden, öğretmenlerin engelli ve engelsiz çocukların bir arada yaşamasını kolaylaştırmakta güçlük çekmesinde, ebeveynler veya toplum tarafından oluşturulabilecek olumsuz tutumlardan kaynaklanabilmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar son derece önemlidir (133).

Yapılan araştırma bulguları literatür ile karşılaştırıldığında; araştırmada uygulanan tutum geliştirme eğitiminin, çocukların engelli çocuklara karşı tutumlarını geliştirmede olumlu sonuçlar meydana getirmesi yapılan diğer çalışmalar ile benzer bulunmuştur. Bu da istenilen bir sonuç olarak yorumlanabilir.

5.3. Etkileşim ve Kabullenme Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumunun Tartışılması

Engeli bulunun çocuklar birçok alanda sahip oldukları zihinsel ve fiziksel yoksunluklarının yanı sıra, toplumsal alanda da yoksunluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle bu çocuklar toplumsal alanda sosyal kabul görme ve etkileşim konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Bu anlamda engelli olma durumu sadece biyolojik bir farkındalık değil, aynı zamanda sosyal farkındalık gerektiren bir durumdur (138).

İlkokul döneminde engeli bulunan çocuklar için akranlarından kabul görme oldukça önemlidir. Akranları tarafından kabul görmeyen engelli çocukların, sosyal beceri ve etkileşimlerindeki yetersizliklerine bağlı olarak düzenlenen etkinliklere katılımda güçlükler yaşaması, olumsuz tutum ve davranış sergilemesi, sınıf arkadaşlarıyla iletişim kuramaması gibi birçok sorunla karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir. Bu sorunları yaşayan engelli çocuklar, akranları ile daha az sosyal etkileşimlere girmekte, daha az sosyal kabul görmekte ve akranlarına göre daha sık reddedilmektedir (20, 138). Bu durum ise çocukların hem akademik hem de sosyal gelişimi açısından olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır (139).

Yaptığımız çalışmada, etkileşim ve kabullenme alt boyutunda deney grubu eğitim öncesi toplam puan ortalaması $26,30 \pm 7,21$ iken eğitim sonrası toplam puan ortalaması $34,21 \pm 4,43$ ve tekrar test puan ortalaması $34,10 \pm 4,91$ olarak belirlenmiştir. Kontrol grubundaki çocukların eğitim öncesi toplam puan ortalaması $27,74 \pm 4,96$ iken eğitim sonrası toplam puan ortalaması $28,21 \pm 5,98$ ve tekrar test puan ortalaması $28,18 \pm 6,33$ olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki çocuklar; eğitim öncesi, eğitim sonrası ve tekrar testte etkileşim ve kabullenme alt boyut puan ortalamaları açısından karşılaştırıldığında; deney ve kontrol grubu eğitim öncesi tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma bulunmamıştır ($p > 0.05$), ancak eğitim sonrası ve tekrar testte aralarında anlamlı fark saptanmıştır. Deney grubunda bulunan çocukların CATCH etkileşim ve kabullenme alt boyutu puanlarının eğitim öncesine göre kıyaslandığında eğitim sonrasında yüksek düzeyde artış olduğu görüldü. Buna göre çocuklara verilen engellilik tutum geliştirme eğitiminin engelli

çocuklara karşı etkileşim ve kabullenme alt boyutu tutumunun geliştirilmesinde verilen hemşirelik eğitiminin etkin olduğu belirlenmiştir.

Literatür incelendiğinde; Van Hooser, K. N., (2009) yaptığı çalışmasında, çocukların engelli çocuklar ile ilgili genellikle hastalık kavramına takıldıklarını ve çocukların eğer engelli çocuklarla oynarlarsa hasta olabileceklerini söylediklerini belirtmiştir (140). Ünsal ve Şahan'ın (2015) ise 9'u kız, 9'u erkek olmak üzere 18 çocuktan oluşan çalışmasında 'Engelli bir çocukla oyun oynarsan hasta olur musun?' sorusuna ilişkin görüşleri incelendiğinde grubu oluşturan çocukların 7'si (38.8) engelli bir çocukla oyun oynadığında hasta olacağı söylerken, 11'i (61.1) engelli bir çocukla oyun oynadığında hasta olmayacağını bildirmiştir (141). Radojichiki ve Jovanova (2018), 56 normal gelişim gösteren çocuk üzerinde yaptığı çalışmada çocukların, engelli çocuklarla ilgili zayıf algılara sahip olduğunu ve onlarla etkileşimde daha az istekli oldukları belirtmişlerdir (142).

Tutumların şekillenmeye başladığı dönem olan ilköğretim dönemi, çocukların engellilere karşı sosyal kabul düzeylerinin belirlenmesinde ve sosyal kabullerinin artırılmasında yapılacak çalışmalar açısından son derece önemlidir (143). Eguavoen ve Eniola (2016) 'nın yaptığı sosyal kabul tanımına bakacak olursak, sosyal kabulün kendimiz dışında var olan birey ya da gruplardaki farklılıkları ve değişiklikleri kabul edebilme yeteneği olarak tanımlamıştır. Bu tanımda bahsedilen sosyal kabulün üç tür özellikten oluştuğu belirtilmiştir. Bunlar; sosyal farkındalık ve akranlara ilgi, iletişim ve iletişimi devam ettirme, arkadaşlık ve sosyal becerilerdir (144).

Engelli öğrencilerin eğitimlerini aldıkları sınıflarda akranları tarafından benimsenmesi ve akranları ile etkileşimde bulunabilmesi hem bu çocukların olumlu davranış edinmelerine hem de eğitim hayatında başarılı olmalarını sağlamaktadır (145). Bu kapsamda yapılan bir çalışmada ilkokul öğrencileri, sınıftaki engelli çocukları hem bireysel hem de sosyal olarak kabul etmediklerini belirtmiş ve engelli çocukları sevmediklerini, onlardan şiddet gördüklerini ve onlarla sorunlar yaşadıklarını bildirmişlerdir. Bu durumun nedeninin de engelli çocukların sergiledikleri problemleri davranışlar olduğunu söylemişlerdir (76). Aktan ve arkadaşları (2019) ilköğretim öğrencilerinin engellilere yönelik sosyal kabulünü artırmak için öğretmenlerin mesleki anlamda yeterliklerini geliştirmesi gerektiği, engelli çocuklar ile ilgili öğrencilerin, öğretmenlerin, velilerin ve okul yönetiminin bilgilendirmelerin artmasını, ilkokul öğrencilerinin empati yeteneklerinin

geliştirilmesinin sağlanması, çocukların sosyal kabulü arttırmak için kaynaştırma etkinliklerinin düzenlenmesi gerektiği belirtmişlerdir (143).

Özgönenel ve Girli (2016), yaptıkları çalışmada otizimli öğrencilerin akran ilişkilerini geliştirmesine yönelik eğitim programının etkinliğini araştırmışlardır. 120 ilköğretim öğrencisi ile yaptıkları çalışmada otizimli öğrencilerin sınıftaki arkadaşları tarafından sosyal kabul görmediği ancak uygulanan eğitim programının sosyal kabulü attırmada etkili olduğu sonucunu belirtmişlerdir (146). Engelli çocuklar, normal gelişim gösteren akranları ile kaynaştırma ortamlarında, reddedilme, dışlanma, lakap takma, istenmeme gibi tutumlara maruz kalmaktadır. Bu çocuklara karşı oluşturulan olumsuz tutumların kaynağına bakıldığında nedenin bilgi ve etkileşim eksikliği olduğu görülmüştür. Bu konu ile ilgili yapılan çalışmalarda bilgilendirme ve etkileşimde bulunma tekniklerinin engelli çocuklara karşı olan olumsuz tutumları azalttığını ve bu çocukların sosyal kabulünün arttırdığını ortaya koymaktadır (10, 11)

Ison ve ark. (2010), engellilerle ilgili farkındalık programı uygulayarak engelli çocuklara karşı tutumları değerlendirmek istemişlerdir. 9-11 yaş arasındaki 147 öğrenci ile çalışan Ison ve arkadaşları iki oturum da tartışma, yazılı etkinlikler, gösteriler ve engellilik ile ilgili simülasyon etkinlikleri ile öğrencilere eğitim uygulamış ve sonuçta farkındalık oluştuğunu, kısa zamanda engelliliğe ilişkin mevcut bilginin, tutumların ve sosyal kabulün geliştiğini bildirilmişlerdir (147). Ison ve arkadaşlarının çalışmasını destekleyen başka bir çalışmada 2017 yılında Selimoğlu tarafından yapılmıştır. Selimoğlu yaptığı çalışmada 11-14 yaş aralığındaki normal gelişim gösteren öğrencilerin, özel gereksinimli çocuklarla etkileşimde bulunmasının sosyal kabulü arttırdığını bildirilmiştir (148).

Karamuklu ve Sarı (2021)'nın 3. sınıf öğrencileri ile yaptıkları çalışmada, deney grubuna toplam 8 oturum olmak üzere yaratıcı drama etkinlikleri ile engellilik türlerinin genel özelliklerini, engellilerin günlük yaşamlarında ve okul hayatlarında karşılaştıkları zorlukları, bireysel farklılıklar konusunda bilgilendirmenin yapılmasını ve empati yeteneğinin geliştirilmesini amaçlamışlardır. Deney grubuna drama etkinlikleri yapılırken, kontrol grubuna herhangi bir etkinlik yapılmamıştır. Bu araştırmanın sonucunda engelli öğrencilerin sosyal kabullerini arttırmaya yönelik deney grubuna yapılan yaratıcı drama etkinliklerin, normal gelişim gösteren çocukların engelli çocukları kabulünde etkili olduğu sonucuna varılmıştır (149).

2019 da yapılan bir araştırmada, normal gelişim gösteren çocukların bazılarına bilgilendirme toplantıları yapılmış bazı çocuklara da, zihinsel engeli bulunan çocuklarla atölye etkinliği düzenlenmiş ve bunların sosyal kabul üzerine etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucunda sadece bilgilendirme toplantıları ile sosyal kabul oranında olumlu etkinin olmadığı fakat atölye etkinliğine katılan çocuklarda engelli arkadaşlarına karşı sosyal kabulün olumlu olduğu bildirilmiştir. Araştırmada engeli olan öğrencilerin sosyal kabulünde etkileşim halinde olanların, olmayanlara göre daha olumlu olduğu gösterilmiştir (150).

Yapılan araştırma bulguları literatür ile karşılaştırıldığında; araştırmada uygulanan tutum geliştirme eğitiminin, çocukların engelli çocuklara karşı sosyal kabulünde ve onlarla etkileşimde bulunma durumlarında etkili olduğu ve olumlu sonuçlar meydana getirdiği yapılan diğer çalışmalar ile benzer bulunmuştur.

5.4. Kaçınma Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumunun Tartışılması

Engelli çocuk ve aileleri, sahip oldukları engel türlerinden dolayı, çevreden soyutlanmakta ve toplumsal adaptasyon konusunda sıkıntılar yaşamaktadır. Engelli çocuklarımızın yaşadıkları en büyük sorunlardan biri toplumla bütünleşememeleri yani ötekileştirilerek ayrımcılığa, dışlanmaya maruz kalmalarıdır. Engelli çocuklara karşı gösterilen sosyal dışlanma durumu hem bireyin hem toplumun önemsemesi gereken bir konudur. Dışlanmaya maruz kalan engelliler, stres, kaygı, yalnızlık gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar (151).

Yaptığımız çalışmada; Kaçınma alt boyutunda deney grubu eğitim öncesi toplam puan ortalaması $12,60 \pm 5,91$ iken eğitim sonrası toplam puan ortalaması $3,50 \pm 3,13$ ve tekrar test puan ortalaması $3,61 \pm 3,42$ olarak belirlenmiştir. Kontrol grubundaki çocukların eğitim öncesi toplam puan ortalaması $11,25 \pm 3,19$ iken eğitim sonrası toplam puan ortalaması $11,23 \pm 3,69$ ve tekrar test puan ortalaması $11,05 \pm 4,55$ olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki çocuklar; eğitim öncesi, eğitim sonrası ve tekrar testte kaçınma alt boyut puan ortalamaları karşılaştırıldığında; deney ve kontrol grubu eğitim öncesi kaçınma puanları arasında

istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma bulunmamıştır ($p>0.05$) ancak eğitim sonrası ve tekrar testte aralarında anlamlı fark saptanmıştır.

Deney grubunda bulunan çocukların CATCH kaçınma alt boyutu puanlarının eğitim öncesine göre kıyaslandığında eğitim sonrasında yüksek düzeyde düşüş olduğu görüldü. Buna göre çocuklara verilen engellilik tutum geliştirme eğitiminin engelli çocuklara karşı kaçınma alt boyutu tutumunun geliştirilmesinde verilen hemşirelik eğitiminin etkin olduğu görülmektedir.

Literatür incelendiğinde; Kanada’ da yapılan bir çalışmada nörogelişimsel engelli olan çocukların yalnızlık ve sosyal dışlanma konusunda en yüksek risk altında kalan grup oldukları belirtilmiştir. Bu yalnızlığın, yetişkinlikte muhtemelen uzun vadeli bir etkiyle birlikte, zihinsel sağlık, davranış ve psikososyal/duygusal gelişim üzerindeki olumsuz sonuçlarla ilişkili olabileceğinden bahsedilmiştir (152).

Yapılan bir araştırmada kaynaştırma sınıflarındaki engelli öğrenciler ile normal gelişim gösteren öğrencilerin yalnızlıkları karşılaştırmış ve kaynaştırma eğitimi alan öğrencilerin, yalnızlık seviyesinin normal gelişim gösteren öğrencilerden daha yüksek olduğu bildirilmiştir (153). Ülkemizde yapılan çalışmalarda da bu durumu destekler nitelikte sonuçlara rastlanmaktadır (154, 155). Yine aynı çalışmada bu çocukların sınıf arkadaşlarından, öğretmenlerinden ve ailesinden aldığı sosyal destek düzeylerinin, yalnızlık düzeyleri için birer yordayıcı olduğu belirtilmiştir. Özellikle arkadaşları tarafından aldığı sosyal desteğin yalnızlık düzeyini, aile ve öğretmenlerden aldığı sosyal desteğe kıyasla birinci derecede önemli olduğu belirtilmiştir (153).

Selimoğlu ve ark.’nın (2021) yaptığı çalışmada kaynaştırma sınıflarındaki özel gereksinimli öğrenciler ve normal gelişim gösteren öğrenciler arasındaki ilişkilere bakmış ve özel gereksinimli öğrencilerin diğer öğrenciler tarafından reddedilen ve dışlanan bir konumda oldukları, oyun ve sıra arkadaşı olarak tercih edilmedikleri, normal gelişim gösteren bir öğrenciye göre daha az kabul görmeleri, daha az sevimleri ve daha az popüler olmaları ve akran zorbalıklarına daha fazla maruz kaldıklarını bildirmişlerdir (156).

Jesina ve ark. (2022) tarafından 11-15 yaş arası özel öğrenme güçlüğü olan çocukların maruz kaldığı zorbalığın incelendiği çalışmada, maruz kalınan bu zorbalığın fiziksel etkinliklerden dışlanma şeklinde olduğu belirtilmiştir (157). Myers’in (2015) yaptığı çalışmada normal gelişim gösteren ilkokul çağındaki

öğrencilerden kendilerini özel gereksinimli bir birey olarak düşünerek mektup yazmaları istenmiş ve öğrencilerin kendilerini özel gereksinimli bireyin yerine koyduklarında sınıfta arkadaş edinemeyen, teneffüslerden yalnız kalan, mutsuz bireyler olarak ifade ettikleri sonucuna varılmıştır (158). Yine Marlina ve Kusumastuti (2019) özel gereksinimli çocukların kendilerine yönelik olumsuz algılar geliştirdiklerini, normal gelişim gösteren öğrencilere göre arkadaşları ile daha az iletişime girdiklerini bu yüzden de daha az arkadaş edinen yalnız çocuklar olduklarını ifade etmişlerdir (159). Bu durumu destekleyen başka çalışmalarda mevcuttur (160, 161).

Arakelyan ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada (2020) engelli çocukların akranlarına göre arkadaşlarıyla bir araya gelme sıklığının üç kat daha düşük olduğu belirtilmiştir. Sosyal katılımın çok sayıda fayda sağladığı ve çocuklar için değerli bir deneyim olduğu göz önüne alındığında, bu durumun kaygı verici olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal katılım, çocukların sosyal, duygusal ve entelektüel gelişimini destekler, özgüvenlerini geliştirmelerine yardımcı olur. Akranlarla olan sosyal etkileşimler ayrıca fiziksel aktivite için güçlü motivasyon kaynaklarıdır ve çocukları daha düzenli aktivitelere katılmaya teşvik eder. Bu çalışmada engelli çocukların, cinsiyeti, aile geliri ve ebeveyn eğitimi hesaba katıldıktan sonra bile akranlarına kıyasla fiziksel aktivitelere katılım sıklığının iki kat daha düşük olduğu belirtilmiştir (162).

Woodgate ve arkadaşlarının 2020 yılında yaptığı bir çalışmada eğitim ortamlarında kaynaştırma etkinlikleri uygulanmasına rağmen, normal gelişim gösteren çocukların okul dışında engelli akranlarıyla sınırlı zaman geçirmeye devam ettikleri bildirilmiştir. Engellilikle ilgili zorluklar (örn. iletişim güçlükleri, beceri eksikliği, akran etkisi ve fiziksel engeller) engelli çocuklarla zaman geçirmeyi zorlaştırmaktadır (163).

Engellilere yönelik toplumsal bilinçlendirmeler ve kanunlara rağmen hala engellilere yönelik devam eden ayrımcı ve dışlayıcı tutumların; engellilerden kaçınma, onlardan korkma, mevcut potansiyellerine güvenmeme, haklarını ve özgürlüklerini kısıtlama şeklinde farklı formlarda devam ettiği görülmektedir (164).

Yapılan araştırma bulguları literatür ile karşılaştırıldığında; çalışmalarda engelli çocuklara karşı bir dışlanma ve yalnızlaştırma durumunun var olduğu, normal gelişim gösteren çocukların birçok ortamda engelli çocuklardan kaçtığı ve onları

dışladıkları belirtilmiştir. Bizim çalışmamızda da çocukların eğitimi öncesi aynı görüşte oldukları fakat eğitim sonrası deney grubunda puan ortalamasının düştüğü saptanmıştır.

5.5. Acıma Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumunun Tartışılması

Engelliler tarih boyunca acıma, merhamet gösterme gibi duygular ile karşı karşıya kalmışlardır. Çok eski kültürlerden beri engellilere karşı koruma içgüdüleri, dayanışma ve bununla beraber din kuramlarının getirdiği engellilere karşı iyi davranılması, onlara acınması ve merhamet gösterilmesinin iyi insanın özellikleri olarak kabul görülmüştür. Bu düşünce içerisinde engelli ‘zayıf, başkalarının yardımlarına bağımlı, acınacak bir varlık olarak kabul edilmektedir (102)

Yaptığımız çalışmada, acıma alt boyutunda deney grubu eğitim öncesi toplam puan ortalaması $15,67 \pm 4,11$ iken eğitim sonrası toplam puan ortalaması $8,96 \pm 4,45$ ve tekrar test puan ortalaması $9,14 \pm 4,33$ olarak belirlenmiştir. Kontrol grubundaki çocukların eğitim öncesi toplam puan ortalaması $17,01 \pm 3,41$ iken eğitim sonrası toplam puan ortalaması $17,21 \pm 2,72$ ve tekrar test puan ortalaması $17,94 \pm 3,75$ olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki çocukların; eğitim öncesi, eğitim sonrası ve tekrar testte acıma alt boyut puan ortalamaları karşılaştırıldığında; deney ve kontrol grubu eğitim öncesi acıma alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma bulunmamıştır ($p > 0.05$) ancak eğitim sonrası ve tekrar testte aralarında anlamlı fark saptanmıştır.

Deney grubunda bulunan çocukların CATCH acıma alt boyutu puanlarının eğitim öncesine göre kıyaslandığında eğitim sonrasında yüksek düzeyde düşüş olduğu görüldü. Buna göre çocuklara verilen engellilik tutum geliştirme eğitiminin engelli çocuklara karşı acıma alt boyutu tutumunun geliştirilmesinde verilen hemşirelik eğitiminin etkin olduğu görülmektedir.

Literatür incelendiğinde; Su ve Sağlam’ın (2020), yapmış olduğu bir çalışmada engelliler kendilerini acınan, alay edilen ve dışlanan kişiler olarak ifade etmişlerdir. Bununla ilgili çalışmadaki bedensel engelli bir birey köyde yaşamakta olup kazadan sonra meydana gelen engeli nedeni ile köydekilerin acıyarak ona baktığını, kalkıp yer verdiklerini, yardım ettiklerini dile getirmiştir (165). Bulduk

(2014), yaptığı çalışmada nicel veriler için 380, görüşme verileri için 12 öğrenci ile görüşmüş ve çalışma grubundan seçilen öğrenciler ile yapılan görüşmelerde engelliler ile ilgili olumsuz düşünceler olduğu belirtilmiştir. Öğrenciler engellilere acıdıklarını, üzüldüklerini ve kendilerinden farklı olduklarını dile getirmişlerdir. Yapılan görüşmelerde öğrenciler, engellilerin engelleri nedeni ile kendilerini üzgün, farklı ve diğerlerine göre daha düşük seviye hissettiklerini belirtmişlerdir. Engellilere üzüldüklerini ve acıdıklarını belirten öğrenciler, düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir: “Engelliler için üzülyorum. Keşke onlarda bizim gibi olabilseler.” “Engellilere üzülyorum, çünkü bizden farklılar ve bu durum onların istekleri dışında” “Küçümsemek gibi olmasın, ama engellilere acıyorum. Yardım etme hissi oluyor içimde” (166). Şenocak ve Akkaynak (2021) yaptığı çalışmada normal gelişim gösteren çocuklara sınıflarındaki özel gereksinimli çocuklara karşı hislerine ilişkin görüşleri sorulduğunda bu 34 çocuktan 15’i sevdiğini, 6’sı iyilik yapmak istediğini, 5’i üzüldüğünü dile getirmiştir (167).

Yapılan çalışmalarda çocukların engelli çocuklara yönelik acıma ve üzüntü duygularının olduğu görülmektedir. Bizim çalışmamızda deney ve kontrol grubunda acıma boyutunda eğitim öncesi puan ortalamalarının yüksek olması benzerlik göstermektedir. Eğitim sonrası deney grubu acıma puan ortalamalarında düşüş olduğu belirlenmiştir. Kontrol grubunda anlamlı bir değişiklik söz konusu değildir. Sonuç olarak engelli çocuklara yönelik acıma duygusunun azaltılmasında, eğitim programlarının artırılması ve geliştirilmesi önerilmektedir.

5.6. Benzer Olma Alt Boyut Puanlarının Gruba Göre Farklılaşma Durumunun Tartışılması

Engelli çocuklara yönelik bilgi varlığının artması çocukların engelliler ile arasındaki farklılıklardan daha çok benzerliklere yönelmesini, ortak özelliklerin ön plana çıkmasını ve var olan olumsuz duygu, düşünce ve davranışların azalmasını sağlamaktadır (105, 106)

Yaptığımız çalışmada, benzer olma alt boyutunda deney grubu eğitim öncesi toplam puan ortalaması $11,69 \pm 2,82$ iken eğitim sonrası $16,05 \pm 2,66$ ve tekrar test puan ortalaması $15,94 \pm 2,94$ olarak belirlenmiştir. Kontrol grubundaki çocukların

eğitim öncesi puan ortalaması $11,32 \pm 2,37$ iken eğitim sonrası $11,14 \pm 2,24$ ve tekrar testte $11,07 \pm 32,63$ olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan deney ve kontrol grubundaki çocuklar; eğitim öncesi, eğitim sonrası ve tekrar testte benzer olma alt boyut puan ortalamaları karşılaştırıldığında; deney ve kontrol grubu eğitim öncesi benzer olma alt boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma bulunmamıştır ($p > 0.05$), ancak eğitim sonrası ve tekrar testte aralarında anlamlı fark saptanmıştır.

Deney grubunda bulunan çocukların CATCH benzer olma puanlarının eğitim öncesine göre kıyaslandığında eğitim sonrasında yüksek düzeyde artış olduğu görüldü.

Literatür incelendiğinde; Dimitrova Radojichikj ve Chichevska Jovanova (2018), yaptıkları çalışmada ‘Engelliliği Anlama Ölçeği’ kullanılmış ve bu ölçekte çocuklara “Engelli çocuklar size çok mu benziyor, yoksa sizden farklı mı görünüyor? Neden ?” sorusu sorulmuştur. Çocukların yarısı (%50,9) engeli olan ve olmayan çocukların benzer olduğunu söylemişlerdir. Daha sonra çocuklara neden böyle düşündükleri sorulmuş çocukların bir kısmı; ‘Benim gibi saçları var’, ‘Aynı giyiniyoruz’, ‘Aynı yemeği yiyoruz’ cevabını verirken, diğer bir kısmı ise; ‘Çünkü biz konuşuyoruz ve onlar nasıl konuşulacağını bilmiyorlar’, ‘Ben onlar gibi hasta değilim’ cevaplarını vermişlerdir (142).

Bulduk (2014), Aksaray’da yaptığı bir çalışmada; öğrenciler engelliler için yasal zorunluluk söz konusu olmasa bile engellilerin işe alınmaları gerektiğini, işverenlerin iş yerlerinde engelliler için kontenjan ayırması gerektiğini ve engellilerin de tıpkı diğer çalışanlar gibi verimli çalışabileceklerini belirtmişlerdir. Engellilerin hayatlarında bir amaçları olduğuna, başarılı olabileceklerine, kendi duygu ve düşüncelerini ifade edebileceklerine, evlenip yuva kurabileceklerine, engelli olmayanlar gibi yaşam sürebileceklerine inandıklarını bildirmişlerdir (166).

Kırbaş (2018), yaptığı çalışmada ilkokula devam eden çocukların yetersizliği olan akranlarına yönelik tutumlarını incelemiştir. Yaşları 8-12 olan 3. sınıftan 10, 4. sınıftan 10 öğrenci olmak üzere toplam 20 öğrenci ile çalışmıştır. Öğrencilere kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşıyla aynı olanaklara sahip olmakla ilgili neler düşündüğü sorulmuş, öğrencilerin %77,7’si olumlu görüş bildirmiştir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarının da insan olduğunu, eğitim almanın herkesin hakkı olduğunu ifade eden cümleler kullanmışlardır.

Görüşme yapılan öğrencilere kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşının kendisiyle aynı okula devam ederek yaşamı için gerekli bilgi ve becerileri kazanıp kazanamayacağı sorulmuş ve %65’inden olumlu görüş alınmıştır. Öğrencilerin, kaynaştırma öğrencisi olan arkadaşlarının eğer yeterince çabalarsa istediği imkânlara sahip olabileceğine inandıklarını belirtmişlerdir (168).

Gümüş ve Tan’ın (2015) yaptıkları çalışmanın evrenini ilkokul ve ortaokulda okuyan toplam 1330 normal gelişim gösteren öğrenciler oluşturmakta olup, bu öğrencilerin engellilere yönelik tutumları incelenmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %84,6’sı engelli arkadaşı ile birlikte çalışma etkinliğine olumlu bir tutum sergilediğini belirtmiştir. Yine aynı takımda oyun oynamak, birlikte tiyatroya gitmek, birlikte pikniğe gitmek gibi etkinliklere öğrencilerin büyük çoğunluğu olumlu tepki göstermişlerdir (169).

Sonuç olarak engelli çocuklara yönelik benzer olma duygusunun artırılmasında, eğitim programlarının artırılması ve geliştirilmesi önerilmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Bu çalışmada ilköğretim öğrencilerinin engelli çocuklara yönelik tutumlarını geliştirmede hemşirelik eğitiminin etkisi araştırılmış olup, araştırmadan elde edilen sonuçlar özetlenmiştir.

- İlköğretim öğrencilerine verilen ‘Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi’ öğrencilerin engellilere yönelik tutum ölçümlerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin eğitim sonrası ‘Chedoke-Mcmaster Engelli Yönelik Tutumlar Ölçeği’ puan ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu sonucuna varılmıştır ($p=0.000<0,05$). Çalışmada deney grubundaki çocukların, engelli çocuklara yönelik tutum puan ortalaması bakımından eğitim öncesi ve eğitim sonrasında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür (Eğitim öncesi=73,727; $p<0.05$ ve Eğitim sonrası= 101,800; $p<0,05$). Kontrol grubunda puan ortalamalarında anlamlı bir değişim bulunmamıştır. Deney grubunda engelli çocuklara yönelik tekrar test puan ortalaması ($\bar{x}=101,291$), kontrol grubunun tekrar test puan ortalamasından ($\bar{x}=74,255$) yüksek bulunmuştur. Bu bulgu doğrultusunda, engellilere yönelik verilen hemşirelik eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin engellilere yönelik tutumunda etkili olduğu sonuca varılmıştır.
- İlköğretim öğrencilerine verilen ‘Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi’ öğrencilerin engellilere yönelik etkileşim ve kabullenme alt boyutunda etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin eğitim sonrası ‘Chedoke-Mcmaster Engelli Yönelik Tutumlar Ölçeği’ puan ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu sonucuna varılmıştır ($p=0.000<0,05$). Çalışmada deney grubundaki çocukların, etkileşim ve kabullenmede puan ortalaması bakımından eğitim öncesi ve eğitim sonrasında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür (Eğitim öncesi=26,309; $p<0.05$ ve Eğitim sonrası= 34,218; $p<0,05$). Kontrol grubunda puan ortalamalarında anlamlı bir değişim bulunmamıştır. Deney grubunda etkileşim ve kabullenme alt boyut

tekrar test puan ortalaması ($\bar{x}=34,109$), kontrol grubunun etkileşim ve kabullenme tekrar test puan ortalamasından ($\bar{x}=28,182$) yüksek bulunmuştur.

- İlköğretim öğrencilerine verilen ‘Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi’ öğrencilerin engellilere yönelik kaçınma alt boyutunda etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin eğitim sonrası ‘Chedoke-Mcmaster Engelli Yönelik Tutumlar Ölçeği’ puan ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu sonucuna varılmıştır ($p=0.000<0,05$). Çalışmada deney grubundaki çocukların, kaçınma puan ortalaması bakımından eğitim öncesi ve eğitim sonrasında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür (Eğitim öncesi=12,600; $p<0.05$ ve Eğitim sonrası= 3,509; $p<0,05$). Kontrol grubunda puan ortalamalarında anlamlı bir değişim bulunmamıştır. Kontrol grubunda kaçınma tekrar test puan ortalaması ($\bar{x}=11,055$), deney grubunda kaçınma tekrar test puan ortalamasından ($\bar{x}=3,618$) yüksek bulunmuştur.
- İlköğretim öğrencilerine verilen ‘Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi’ öğrencilerin engellilere yönelik acıma alt boyutunda etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin eğitim sonrası ‘Chedoke-Mcmaster Engelli Yönelik Tutumlar Ölçeği’ puan ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu sonucuna varılmıştır ($p=0.000<0,05$). Çalışmada deney grubundaki çocukların, acıma alt boyutunda puan ortalaması bakımından eğitim öncesi ve eğitim sonrasında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür (Eğitim öncesi=15,673; $p<0.05$ ve Eğitim sonrası= 8,964; $p<0,05$). Kontrol grubunda puan ortalamalarında anlamlı bir değişim bulunmamıştır. Kontrol grubunda acıma tekrar test puan ortalaması ($\bar{x}=17,946$), deney grubunda acıma tekrar test puan ortalamasından ($\bar{x}=9,146$) yüksek bulunmuştur.
- İlköğretim öğrencilerine verilen ‘Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi’ öğrencilerin engellilere yönelik benzer olma alt boyutunda etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin eğitim sonrası ‘Chedoke-Mcmaster Engelli Yönelik Tutumlar Ölçeği’ puan ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu sonucuna varılmıştır ($p=0.000<0,05$). Çalışmada deney grubundaki çocukların benzer olma puan ortalaması bakımından eğitim öncesi ve eğitim sonrasında gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür (Eğitim öncesi=11,691; $p<0.05$ ve Eğitim sonrası= 16,055 $p<0,05$). Kontrol

grubunda puan ortalamalarında anlamlı bir değişim bulunmamıştır. Deney grubunda benzer olma tekrar test puan ortalaması ($\bar{x}=15,946$), kontrol grubunda benzer olma tekrar test puan ortalamasından ($\bar{x}=11,073$) yüksek bulunmuştur.

6.2. Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki öneriler yapılabilir:

- Her insan toplum tarafından kabul edilmek, toplumdaki diğer insanlar ile iletişim kurabilmek, topluma karşı yararlı olabilmek ve var olabilmek ister. Bu durum engelli çocuklar için de geçerlidir. Engelli çocukları topluma kazandırmak için onlara yönelik olumsuz tutumların değiştirilmesi ve olumlu tutumların geliştirilmesi üzerinde durulması gereken en önemli konulardan biridir.
- Çocukların, engelli çocuklara yönelik olumsuz tutumların en büyük nedenlerinden biri engellilik hakkında yeterince bilgi sahibi olamamalarıdır. Çocuklar, tutumlarının şekillenmeye başladığı ilköğretim döneminde engellilik konusunda eğitilmeleri halinde, olumlu tutumların oluşması ya da gelişmesi daha olasıdır.
- Engelli çocuklara yönelik farkındalık eğitimlerinin artırılmasının engellilik ile ilgili var olan olumsuz algıların azalması ile farkındalıkların artması, farklılıkların kabul edilmesi ve benzerliklerin üzerinde durulması aynı zamanda çocukların da davranışlarını pozitif yönde değiştireceği düşünülmektedir.
- Engellilere yönelik bilgi düzeyi arttıkça engelli bireye karşı olan ön yargılar, yanlış anlamalar, kaygı ve korkular azalmaktadır. Eğitim kurumlarında çocuğun seviyesine uygun daha çok engellilik üzerinde eğitim, etkinlik, çalışma düzenlenmesi ile çocukların engelliliğe yönelik tutumlarını olumlu etkileyeceği düşünülmektedir.
- Küçük yaşta engellilik konusunda eğitilen çocukların, engelli arkadaşlarını sosyal anlamda kabul etmesi, onlarla etkileşimde bulunması sonucu engelli çocukların kendilerine değer vererek, sosyal ortamlarda daha çok söz hakkına kavuşacağını, arkadaşlık ilişkilerini geliştireceği öngörülmektedir.

- Engellilere yönelik farkındalık eğitimlerinde hemşirelik eğitimleri ile destekleyici çalışmaların daha çok yapılması ilköğretim öğrencilerin olumlu tutum kazanmasında etkili olmaktadır.
- Hemşirelik rollerinden biri hemşirenin eğitici rolüdür. Bu rolün daha etkin bir şekilde yerine getirilmesi için eğitim kurumları ile iş birliği içerisinde daha çok bulunup, eğitim planları oluşturulmalıdır.

7. KAYNAKLAR

1. Karahan Güven B, Kuru E. Ortopedik, görme ve işitme engelli öğrenciler için beden eğitimi ve spor dersi tutum ölçeği geliştirme çalışması. C.B.Ü. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 10(1), 2015.
2. Bottcher L, Dammeyer J. Disability as a risk factor? Development of psychopathology in children with disabilities. Research in Developmental Disabilities 34(10):3607-3617, 2013.
3. Longley JM, Craigo L. Exploration of preservice teacher attitudes towards disability. Community College Journal of Research and Practice 47(1):53-68, 2023.
4. Livneh H. On The Origins Of Negative Attitudes Toward People With Disabilities. The Psychological and Social Impact of Physical Disability, 2012.
5. Babik I, Gardner ES. Factors affecting the perception of disability: a developmental perspective. Frontiers In Psychology 12:70, 2021.
6. Kodallı T. Sezgisel dil bilgisi uygulamalarının türkçe ders tutumuna ve dil bilgisi başarısına etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2022.
7. Kağıtçıbaşı Ç, Cemalcılar Z. Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş. 1. Basım, s. 88-170, Evrim Kitapevi, İstanbul, 2014.
8. Şahin H, Bekir H. Üniversite öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi 20(3):767-779, 2016.
9. Gasser L, Malti T, Buholzer A. Swiss Children's Moral And Psychological Judgments About Inclusion And Exclusion Of Children With Disabilities. Child Development 85(2):532-548, 2014.
10. Alexandrovna TA. Program support of thinking activity development of primary schoolchildren with cerebral Palsy. International Journal Of Learning And Teaching 5(2):50-54, 2013.
11. Cagran B, Schmidt M. Attitudes Of Slovene Teachers Towards The Inclusion Of Pupils With Different Types Of Special Needs In Primary School. Educational Studies 37(2):171-195, 2011.

12. Khanlou N, Khan A, Landy CK, Srivastava R, McMillan S, Vandavelde Coke S, Vazque LM. Nursing care for persons with developmental disabilities: review of literature on barriers and facilitators faced by nurses to provide care. *Nursing Open* 10(2):404, 2023.
13. Ayyıldız N, Ulupınar S. Birinci basamak sağlık hizmetlerinde çalışan hemşirelerin engelli bireylere yönelik sağlık eğitimi etkinlikleri. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 6(1):51-61, 2019.
14. Çavuşoğlu H. Çocuk Sağlığı Hemşireliği, 1.-2. Cilt, s. 71-112, Sistem Ofset Basımevi, Ankara, 2015.
15. Conk Z, Başbakkal Z, Bal Yılmaz H, Bolışık B. Pediatri Hemşirliği: Çocukluk Dönemlerinde Büyüme ve Gelişme. s. 53-99, Akademisyen Tıp Kitabevi, Ankara, 2018.
16. Newell KM, Wade MG. Physical Growth, Body Scale, and Perceptual-Motor Development. *Advances in Child Development and Behavior* (55):205-243, 2018.
17. Pangelinan MM, Zhang G, VanMeter JW, Clark JE, Hatfield BD, Haufler AJ. Beyond Age And Gender: Relationships Between Cortical And Subcortical Brain Volume And Cognitive-Motor Abilities In School-Age Children. *Neuroimage* 54(4):3093-3100, 2011.
18. Campos RG, Arruda M, Hespanhol JE, Camargo C, Briton RM, Cossio-Bolanõs MA. Referencial Values For The Physical Growth Of School Children And Adolescents In Campinas. *Annals of Human Biology* 42(1):62-69, 2015.
19. Elkatawneh H. Freud's Psychosexual Stages Of Development. United States, Minneapolis: Walden University, 2013.
20. Celiloğlu ÖGB. Cinsel Gelişimde Freud'un Psiko-seksüel Gelişim Aşamaları ve Cinsel Eğitim. *Contemporary Trends in Education Sciences*, 2023.
21. Adolph KE, Robinson SR. Motor Development. *Handbook Of Child Psychology And Developmental Science* (4):1-45, 2015.
22. Kibar A. 6-12 yaş arası çocukların bilişsel gelişim özelliklerini bilme ve dikkat eksikliği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8(107):229-241, 2020.
23. Güneş A, Güneş F. Bilişsel gelişim dönemleri ve çocuk kütüphaneleri. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi* 15(60):25-49, 2017.
24. Crotty JE, Martin-Herz SP, Scharf RJ. Cognitive development. *Journal of Pediatrics* 44(2):58-67, 2023.

25. Dadvand P, Nieuwenhuijsen MJ, Esnaola M, Forns J, Basagana X, Alvarez-Pedrerol M, Sunyer J. Green spaces and cognitive development in primary schoolchildren. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 112(26):7937-7942, 2015.
26. Firmansyah D. Analysis of language skills in primary school children (study development of child psychology of language). *PrimaryEdu: Journal of Primary Education* 2(1):35-44, 2018.
27. Gürses İ, Kılavuz MA. Erikson'un psiko-sosyal gelişim dönemleri teorisi açısından kuşaklararası din eğitimi ve iletişiminin önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2):153-166, 2011.
28. Malik F, Marwaha R. Developmental stages of social emotional development in children. *National Library of Medicine*, 2018.
29. Kardeş S. Mülteci çocukların psikososyal gelişimine yönelik program uyarlanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, 2018.
30. Syed M, McLean KC. Erikson's theory of psychosocial development. *Developmental Psychology* (41):683-691, 2017.
31. O'Young B, Gosney J, Ahn C. The concept and epidemiology of disability. *Physical Medicine and Rehabilitation Clinics* 30(4):697-707, 2019.
32. Bogart KR. The role of disability self-concept in adaptation to congenital or acquired disability. *Rehabilitation Psychology*, 59(1):107, 2014.
33. Yavuz N. Engelli hakları ve engellilerin kente erişebilirliğinin kentli hakları perspektifinden değerlendirilmesi. *Vizyoner Dergisi* 11(28):898-912, 2020.
34. Öztürk M. Türkiye'de Engelli Gerçeği. *Müsiad Cep Kitapları*. 30. s. 8-27, Ajans Vista Matbaacılık, İstanbul, 2011.
35. Türk Dil Kurumu. Engelliliğin Tanımı. Erişim Adresi: www.tdk.gov.tr Erişim Tarihi: 10.12.2022
36. Uluslararası Çalışma Örgütü. Sakatların Mesleki Rehabilitasyon ve İstihdamı Hakkında 159 sayılı ILO Sözleşmesi. Erişim Adresi: <https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-Turkey/WCMS377302/lang--tr/index.html> Erişim Tarihi: 10.12.2022
37. Gencer M. engellilik durumu ve engellilere yönelik toplumsal algı: Kütahya örneği. *Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, Kütahya, 2019.

38. Thomas C. Disability and impairment. Disabling Barriers-Enabling Environments 9-16, 2014.
39. Gündoğdu G. 10-19 yaş arası engelli çocukların cinsel sağlığa yönelik ebeveynlerine verilen sağlık eğitiminin etkinliğinin değerlendirilmesi. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak, 2022.
40. Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni (Haziran 2022), s. 4-22, 2022.
41. Şen G, Aytar A. Covid-19 pandemi sürecinde engelli çocukların fonksiyonelliği ile ebeveynlerin etkilenimleri arasındaki ilişki. Türk Fizyoterapi Ve Rehabilitasyon Dergisi 33(2):23-31, 2022.
42. Ornoy A, Weinstein-Fudim L, Ergaz Z. Prenatal factors associated with autism spectrum disorder (ASD). Reproductive toxicology (56):155-169, 2015.
43. Demirbilek M. Zihinsel engelli bireylerinve ailelerinin gereksinimleri. Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care 78(3):58-64, 2013.
44. Evans E, Howlett S, Kremser T, Simpson J, Kayess R, Trollor J. Service development for intellectual disability mental health: a human rights approach. Journal of Intellect Disabil Research 56(11):1098-109, 2012.
45. Guralnick MJ. Early intervention for children with intellectual disabilities: An update. Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities 30(2):211-229, 2017.
46. Dessemontet RS, Bless G, Morin D. Effects of inclusion on the academic achievement and adaptive behaviour of children with intellectual disabilities. Journal of Intellectual Disability Research 56(6):579-587, 2012.
47. Yüksel A, Uyanık Y. Engelli çocuk sahibi kadınların yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 23(3):805-830, 2021.
48. Bannink MF, Nimusiima C, Akellot D, Kawesa E, Abaasa A, Hodges S, Vervoort T. Use of virtual reality distraction to reduce child pain and fear during painful medical procedures in children with physical disabilities in Uganda: A Feasibility Study. Pain Medicine 23(4):642-654, 2022.

49. Ayhan B, İlhan EL. Türkiye’de spor bilimi alanında bedensel engelli bireylere yönelik yapılan makalelerin içerik analizi (2015-2020). Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi 7(2):672-686, 2021.
50. Lord C, Elsabbagh M, Baird G, Veenstra-Vanderweele J. Autism spectrum disorder. The Lancet 392(10146):508-520, 2018.
51. Young H, Oreve MJ, Speranza M. Clinical characteristics and problems diagnosing autism spectrum disorder in girls. Archives of Pediatrics 25(6):399-403, 2018.
52. Şanal, D. A. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireyler. Aileler İçin Rehber Kitapçık, Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2022.
53. Torppa R, Huotilainen M. Why and how music can be used to rehabilitate and develop speech and language skills in hearing-impaired children. Hearing Research 1(380):108-122, 2019.
54. Stevenson J, Kreppner J, Pimperton H, Worsfold S, Kennedy C. Emotional and behavioural difficulties in children and adolescents with hearing impairment: a systematic review and meta-analysis. European child & adolescent psychiatry, 24(5):477-496, 2015.
55. Tanrıverdi A, Dostuzade D, Kaplan Ş. İşitme engelli çocukların pedagojik sınıflandırması. Eurasian Academy Of Sciences Social Sciences Journal (46):92-103, 2023.
56. Taşdemir H. Zihinsel engelli çocukların kaynaştırma eğitiminde karşılaştıkları sorunların ve aile gereksinimlerinin sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilmesi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Hizmet Politikaları ve Uygulamaları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016.
57. Pınarbaşı SE, Hisar F. Görme engelli çocukların fiziksel aktivite ve obezite düzeyleri. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 6(2):75-82, 2019.
58. Furtado JM. Lansingh VC, Carter MJ, Milanese MF, Pena BN, Gherzi HA, Silva JC. Causes of blindness and visual impairment in Latin America. Survey of Ophthalmology 57(2):149-177, 2012.
59. Mcdowell M. Specific learning disability. Journal of Paediatrics and Child Health 54(10):1077-1083, 2018.

60. Tonyalı N. Özel öğrenme güçlüğü olan çocukların anne ve babalarının anne baba tutumları ile süreklilik ve durumluluk kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Psikoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2022.
61. Özdemir S. Duygu ve Davranış Bozukluğu Olan Öğrenciler. Ed. Diken İ.B.H. Özel Eğitim ve Kaynaştırma, 1. Basım, s. 407-448, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2017.
62. Başar M, Özdemir S. Duygusal ve davranışsal bozukluğu olan çocuklar için başarıya ilk adım erken müdahale programı uygulamalarının gözden geçirilmesi. Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty 34(1):176-197, 2015.
63. Şahin FM. Okul öncesi çocukların dil ve konuşma özelliklerinin taranması. Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kulak Burun Boğaz Hastalıkları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015.
64. Lousada M, Jesus LM, Capelas S, Margaça C, Simoes D, Valente A, Joffe VL. Phonological and articulation treatment approaches in Portuguese children with speech and language impairments: a randomized controlled intervention study. International Journal Of Language & Communication Disorders 48(2):172-187, 2013.
65. Şanverdi K. Dil ve konuşma güçlüğü tanısı almış okul öncesi çocuklarda fonem farkındalığı ve işitsel-sözel becerilerin değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Odyoloji Programı, Ankara, 2021.
66. Evgin Ç, Eratay E. Çoklu yetersizliğe sahip çocuğu olan ebeveynlerin serbest zaman etkinliklerine yönelik görüşlerinin incelenmesi. Ulusal Eğitim Akademisi Dergisi 3(2):158-184, 2019.
67. Başbakkal Z, Bilsin E. Dünyada ve Türkiye'de engelli çocuklar. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 30(2):65-78, 2014.
68. Çondur F, Yenipazarlı A, Cömertler N. Engelli istihdamının Dünya'da ve Türkiye'deki görünümü. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi 7(5):347-362, 2022.
69. Palomino PDC. A new understanding of disability in international humanitarian law: Reinterpretation of Article 30 of Geneva Convention III. International Review of the Red Cross 104(919):1429-1454, 2022.

70. Çubuk H. Türkiye'deki mevzuat açısından engelli hakları. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017.
71. Degener T. A human rights model of disability. In Routledge Handbook Of Disability Law And Human Rights. 1st Edition. pp. 31-49, Routledge, England, 2016.
72. Karaca NG. Uluslararası ilke ve standartlar bağlamında engelli hakları. Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 5(1):1-34, 2019.
73. Karakaya A. Hasta hakları ile engelli haklarının incelenmesi ve Bursa il merkezindeki engellilere yönelik hizmetler. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.
74. Şen M. Türkiye'de engellilere yönelik istihdam politikaları: sorunlar ve öneriler. Sosyal Güvenlik Dergisi 8(2):129-157,2018.
75. Babaoğlu C. Türkiye'de anakentlerde engellilere yönelik hizmetler ve sorun alanları. TESAM Akademi Dergisi (Yerel Yönetimler Özel Sayısı):79-110, 2018.
76. Küçükali A. Engellilere uygulanan sosyal yardımlar. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi 16(35):100-115, 2015.
77. Akdu U, Akdu S. Sengelli turizmi: yasal düzenlemeler ve uygulamalar. Gümüşhane University Electronic Journal of the Institute of Social Science/Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 9(23):99-123, 2018.
78. Havva ÇAHA. Engellilerin toplumsal hayata katılmasına yönelik politikalar: Türkiye, ABD ve Japonya örnekleri. İnsan ve Toplum Dergisi 5(10):123-150, 2016.
79. Allport GW. Attitudes In C. A. Murchison. Ed: Delamater J, Ward A, A Handbook Of Social Psychology. pp. 798-844, Clark University Press, Worcester, ABD, 1935.
80. Katz D. The functional approach to the study of attitudes. Public Opinion Quarterly 24(2):163-204, 1960.
81. Thurstone LL. Attitudes can be measured. Ed: M. Fishbein, Readings In Attitude Theory And Measure –Ment. pp. 77-89, John Wiley & Sons, New York, ABD, 1967.

82. Yenilmez K, Özabacı N. Yatılı öğretmen okulu öğrencilerinin matematik ile ilgili tutumları ve matematik kaygı düzeyleri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (14):132-146, 2003.
83. İnceoğlu M. Tutum Algı İletişim. 5. Basım, s. 101-124, Beykent Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2010.
84. Noras B. Lise öğrencilerine yönelik çöl ekosistemi tutum ölçeği geliştirme çalışması ve farklı değişkenler açısından analizi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2022.
85. Ekiz D. Mesleki ve teknik anadolu lisesi öğrencilerinin zihinsel engelli bireylerin sportif etkinliklerine yönelik tutum ve görüşlerinin incelenmesi. Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Muş, 2022.
86. Verplanken B, Orbell S. Attitudes, habits, and behavior change. Annual Review Of Psychology (73):327-352, 2022.
87. Alkan, İ. (2018). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının öz yeterlilikleri açısından incelenmesi. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Hatay, 2018.
88. Varol R. Üniversite öğrencilerinin spora yönelik tutumları ve kadınların spor etkinliklerine katılımlarına dair görüşlerinin incelenmesi. Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bartın, 2017.
89. Ahn J, Back KJ, Influence of brand relationship on customer attitude toward integrated resort brands: a cognitive, affective, and conative perspective. Journal of Travel & Tourism Marketing 35(4):449-460, 2018.
90. Çöllü EF, Öztürk YE. Örgütlerde inançlar-tutumlar tutumların ölçüm yöntemleri ve uygulama örnekleri bu yöntemlerin değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 9(1-2):373-404, 2006.
91. Batum S. Otizm spektrum bozukluğuna (OSB) yönelik toplumsal tutumlar ölçeği'nin türkçe uyarlaması ve öğretmenlerin osb'ye yönelik tutumlarının

- değerlendirilmesi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.
92. Canakay EU. Müzik teorisi dersine ilişkin tutum ölçeği geliştirme. Ulusal Müzik Eğitimi Sempozyumu Bildirisi, s. 26- 28, İstanbul, 2006.
 93. Van Kleef GA, Van den Berg H, Heerdink MW. The persuasive power of emotions: Effects of emotional expressions on attitude formation and change. *Journal of Applied Psychology* 100(4):1124, 2015.
 94. Albarracin D. Shavitt S. Attitudes and attitude change. *Annual Review Of Psychology* (69):299-327, 2018.
 95. Şimşek Ş. Akgemci T, Çelik A. Davranış Bilimlerine Giriş Ve Örgütlerde Davranış. 7. Basım, s.81-215, Gazi Kitabevi, Ankara, 2011.
 96. Howe LC, Krosnick JA. Attitude strength. *Annual Review Of Psychology* (68):327-351, 2017.
 97. Anıl A. İşverenlerin engellilere yönelik tutumları ile engelli çalışanların çalışma alanına yönelik görüşlerinin incelenmesi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2019.
 98. Bal Köyönü M. İlköğretim öğrencilerinin ingilizce dersine yönelik tutumları ile ders başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi: Kandıra İlçesi Örneği. Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak, 2012.
 99. Subay N, Demircioğlu A, Karakaya Ş, Güler A, Bayram N, İntepe S, Kamer GÜR. Bir devlet üniversitesinde okuyan hemşirelik öğrencilerinin engelli bireylere karşı tutum ve davranışları. *Journal Of Health Sciences And Management* 2(3):53-59, 2002.
 100. Barton L. Sociology and disability: Some emerging issues. In *Disability and society*. pp. 3-17, Routledge, ABD, 2018.
 101. Eide AH, Loeb M. Counting disabled people: Historical perspectives and the challenges of disability statistics. *Disability In The Global South: The Critical Handbook*. p.51-68, James Currey, Birleşik Krallık, 2016.
 102. Kılıç E. Üniversite hastanesinde engelli bireylere yönelik uygulamalar ve sağlık personelinin engellilere yönelik tutumları. TC Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Halk Sağlığı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2018

103. Wilson MC, Scior K. Implicit attitudes towards people with intellectual disabilities: Their relationship with explicit attitudes, social distance, emotions and contact. *Plos One* 10(9):12-110, 2015.
104. Paseka S, Schwab S. Parents' attitudes towards inclusive education and their perceptions of inclusive teaching practices and resources. *European Journal of Special Needs Education* 35(2):254-272, 2020.
105. Schwab S. The impact of contact on students' attitudes towards peers with disabilities. *Research in developmental disabilities* (62):160-165, 2017.
106. Keith JM, Bennetto L, Rogge RD. The relationship between contact and attitudes: Reducing prejudice toward individuals with intellectual and developmental disabilities. *Research In Developmental Disabilities* (47):14-26, 2015.
107. Erdoğan M, Vatandaş C. Bireysel ve toplumsal dışlanma pratiği: önyargı ve ayrımcılık. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi* 3(1):474-485, 2020.
108. Lindsay S, McDougall C, Menna-Dack D, Sanford R, Adams T. An ecological approach to understanding barriers to employment for youth with disabilities compared to their typically developing peers: views of youth, employers, and job counselors. *Disability And Rehabilitation* 37(8):701-711, 2015.
109. Tekeş B. Engellilere yönelik önyargıyı yordayan değişkenler: kültürler arası bir araştırma. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2013.
110. Bank J, Grotti R, Fahey E, Watson D. Disability and discrimination in Ireland: evidence from the QNHS Equality modules. *Economic and Social Research Institute, Irish*, 2018.
111. Daley A, Phipps S, Branscombe NR. The social complexities of disability: Discrimination, belonging and life satisfaction among Canadian youth. *SSM-Population Health* (5):55-63, 2018.
112. Birau FR, Danacica DE, Spulbar CM. Social exclusion and labor market integration of people with disabilities. A case study for Romania. *Sustainability* 11(18):5014, 2019.
113. Karakan B. Türkiye'de sosyal dışlanma ve dezavantajlı gruplar: engelliler üzerine tanımlayıcı bir çalışma. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

114. Richter D, Hoffmann H. Social exclusion of people with severe mental illness in Switzerland: results from the Swiss Health Survey. *Epidemiol Psychiatr Sciences* 28(4):427-435, 2019.
115. Ünsal A. Hemşireliğin dört temel kavramı: insan, çevre, sağlık&hastalık, hemşirelik. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 1(1):11-28, 2017.
116. Potts NL, Mandleco BL. *Pediatric Nursing: Caring for Children and Their Families*. Delmar Thomson Learning (15):107-108, 2012
117. Gedük EA. Hemşirelik mesleğinin gelişen rolleri. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 5(2):253-258, 2018.
118. Yüzer S, Alıcı D, Yiğit R. Pediatri hemşirelerinin rolleri ve fonksiyonları ölçeğinin uygulanmasının geliştirilmesi: güvenilirliği ve geçerliliği. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi* 11(4):19-29, 2008.
119. Bryant Lukosius D, Spichiger E, Martin J, Stoll H, Kellerhals SD, Flidner M, De Geest S. Framework for evaluating the impact of advanced practice nursing roles. *Journal of Nursing Scholarship* 48(2):201-209, 2016.
120. Gönener HD, Güler Y, Altay B, Açıl DA. Caring of a mental-impaired child at home and nursing approach: zihinsel engelli çocukların evde bakımı ve hemşirelik yaklaşımı. *European Journal of Therapeutics* 16(2):57-65, 2010.
121. Aslan F. Çocukluk dönemi engelliliğinde rehabilitasyon uygulamaları ve hemşirelerin rolleri. *Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi* 4(3):260-266, 2017.
122. Bilsin E. Engelli çocukların ailesine verilen hemşirelik bakımının aile gereksinimini karşılama düzeyine etkisinin incelenmesi. *Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, İzmir, 2012.
123. Fairfax A, Brehaut J, Colman I, Sikora L, Kazakova A, Chakraborty P, Potter BK; Canadian Inherited Metabolic Diseases Research Network. A systematic review of the association between coping strategies and quality of life among caregivers of children with chronic illness and/or disability. *BMC Pediatrics* 19(1):215, 2019.
124. Landes SD, Turk MA, Wong AWWA. COVID-19 outcomes among people with intellectual and developmental disability in California: the importance of type of residence and skilled nursing care needs. *Disability and Health Journal* 14(2):101-151, 2011.

125. Köşgeroğlu N, Mert Boğa S. Yaşam aktivitelerine dayalı hemşirelik modeli (YADHM)'ne göre zihinsel engelli bireylerin sorunları ve hemşirelik. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi 4(1):148-154, 2011.
126. Kaldik B. Üniversitedeki z kuşağı'nın engelli bireylere yönelik tutumları üzerine bir araştırma. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 12(23):39-53, 2022.
127. Çiçek Gümüş E, Öncel S. Validity and reliability of the chedoke-mcmaster attitudes towards children with handicaps scale in Turkey: a methodological study. Florence Nightingale Journal of Nursing 28(1):1-12, 2020.
128. Akoğuz A, Akoğuz M. Yaratıcı Drama Etkinlikleri. 1. Basım, s.54-72, Final Yayıncılık, İstanbul, 2011.
129. Tabachnick BG, Fidell LS. Using Multivariate Statistics. 6th ed, MA: Pearson, Boston, ABD, 2013.
130. George D. Mallery M. SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 10a ed, 17.0 update, Boston, ABD, 2010.
131. Giagazoglou P, Papadaniil M. Effects of a storytelling program with drama techniques to understand and accept intellectual disability in students 6-7 years old. A Pilot Study. Advances İn Physical Education 8(2):224-237, 2018.
132. Williamson C. Effects of disability awareness educational programs on an inclusive classroom. Bowling Green State University Honors Projects. 134, 2014.
133. Gamber M, Shanholtz C. A school-based intervention addressing peer perceptions of disabilities. International Journal of Elementary Education 9(1):15, 2020.
134. Sezer F. Engelli bireylere karşı olumlu tutum geliştirmeye yönelik önleyici rehberlik çalışması: deneysel bir uygulama. Education Sciences 7(1):16-26, 2012.
135. Morin D, Rivard M, Crocker AG, Boursier CP, Caron J. Public attitudes towards intellectual disability a multidimensional perspective. Journal Of Intellectual Disability Research. Advances in Physical Education 57(3):279-292, 2013.
136. Di Maggio I, Ginevra MC, Santilli S, Nota L. Elementary school students attitudes towards peers with disabilities: the role of personal and contextual factors. Journal Of Intellectual. Developmental Disability 47(1):3-11, 2022.

137. Nasari RE. An Experimental Study To Measure The Impact Of A Shortterm Disability Awareness Campaign On Attitudes Of Primary School Learners Towards Peers With Physical Disabilities. The British University In Dubai, Dissertation Submitted In Fulfilment Of The Requirements For The Degree Of Master Education, 2019.
138. Garrote A. The relationship between social participation and social skills of pupils with an intellectual disability: a study in inclusive classrooms. *Frontline Learning Research* 5(1):1-15, 2017.
139. Nepi LD, Fioravanti J, Nannini P, Peru A. Social acceptance and the choosing of favourite classmates: a comparison between students with special educational needs and typically developing students in a context of full inclusion. *British Journal Of Special Education* 42(3):319-337, 2015.
140. Van Hooser KN. An investigation of preschool-aged children's perceptions of their peers with a disability. Graduate Theses and Dissertations, Iowa State University Capstones, Theses And Dissertations, Ames Iowa ABD, 2009.
141. Ünsal F, Şahan B. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının "Engelli" Kavramına İlişkin Görüşleri. Uluslararası Katılımlı 3. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongre Kitabı, Ankara, 10-13 Mayıs 2015.
142. Dimitrova Radojichikj D, Chichevska Jovanova N. (2018). Preschool children: attitudes toward children with disabilities. IX International scientific conference "Improving the quality of life of children and youth", s.110, Harkany, Hungary, 12-06-2018
143. Aktan O, Budak Y, Botabekovna AB. İlkokul öğrencilerinin kaynaştırma öğrencilerine yönelik sosyal kabul düzeylerinin belirlenmesi: bir karma yöntem çalışması. *Ilkogretim Online* 18(4):25-30, 2019.
144. Eguavoen EO, Eniola MS. Influence of self-concept and social acceptance on academic achievement of students with visual impairment in oyo state, Nigeria. *AFRREV IAH: An International Journal Of Arts And Humanities* 5(3):213-230, 2016.
145. Lorgier T, Schmidt M, Vukman KB. The social acceptance of secondary school students with learning disabilities (LD). *Center For Educational Policy Studies Journal* 5(2):177-194, 2015.

146. Özgönel SÖ, Girli A. Otizmli kaynaştırma öğrencilerinin sınıflarında akran ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim programının etkililiğinin incelenmesi. *İlköğretim Online* 15(1):1-18, 2016.
147. Ison N, McIntyre S, Rothery S, Smithers-Sheedy H, Goldsmith S, Parsonage S, Foy L. 'Just Like You': a disability awareness programme for children that enhanced knowledge, attitudes and acceptance: pilot study findings. *Developmental Neurorehabilitation* 13(5):360-368, 2010.
148. Selimoğlu H. Akran aracılı öğretim yönteminin normal gelişim gösteren bireylerin sosyal kabulüne ve özel gereksinimli bireylerin benlik saygısına etkisi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı Zihin Engelliler Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017.
149. Sarı H, Karamuklu ES. Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal kabullerini arttırmaya yönelik sınıf arkadaşlarına sunulan yaratıcı drama yönteminin etkinliğinin incelenmesi. *Turkish Special Education Journal International* 3(2):99-123, 2021.
150. Selimoğlu H, Aydın A. Akran öğretiminin zihinsel yetersizliği olan bireylerin sosyal kabulü ve benlik saygısına etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 34(3):639-658, 2019.
151. Gültekin T, Sezer S. Engelli ailelerinin yaşadıkları sosyal ve ekonomik sorunlar. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi* 2(2):81-100, 2017.
152. Kwan C, Gitimoghaddam M, Collet JP. Effects of social isolation and loneliness in children with neurodevelopmental disabilities: a scoping review. *Brain Sciences* 10(11):786, 2020.
153. Görmez A. Kaynaştırma öğrencilerinin yalnızlığını yordamada algılanan sosyal desteğin etkisi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bolu, 2016.
154. Pemik K, Deniz L. Kaynaştırma öğrencilerinin okul ortamlarına yönelik algıları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5(51):76 -89, 2017.
155. Tekinarslan IC, Kucuker S. Examination of the psychometric properties of the children's loneliness scale for students with and without special needs in inclusive classrooms. *Educational Sciences: Theory and Practice* 15(3):709-721, 2015.

156. Selimoğlu H, Fazlıoğlu Y, Selvi E. Bilgilendirme ve etkileşimde bulunmanın normal gelişim gösteren bireylerin özel gereksinimli akranlarına tutumlarına etkisi. *Trakya Eğitim Dergisi* 11(2):588-602, 2021.
157. Jesina O, Baloun L, Kudlacek M, Dolezalova A, Badura P. Relationship of exclusion from physical education and bullying in students with specific developmental disorder of scholastic skills. *International Journal Of Public Health* (67):192-210, 2022.
158. Leigers KL, Myers CT. Effect of duration of peer awareness education on attitudes toward students with disabilities: a systematic review. *Journal of Occupational Therapy, Schools, & Early Intervention* 8(1):79-96, 2015.
159. Marlinal M, Kusumastuti G. Social participation of students with special educational needs in inclusive elementary schools. *Specialis Ugdymas/Special Education* 1(39):121-131, 2019.
160. Kasari C, Locke J, Gulsrud A, Rotheram-Fuller E. Social networks and friendships at school: comparing children with and without ASD. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 41(5):533-544, 2011.
161. Koster M, Pijl SJ, Nakken H, Van Houten E. Social participation of students with special needs in regular primary education in the Netherlands. *International Journal of Disability Development and Education* 57(1):59-75, 2010.
162. Arakelyan S, Maciver D, Rush R, O'Hare A, Forsyth K. Community-based participation of children with and without disabilities. *Dev Med Child Neurol* 62(4):445-453, 2020.
163. Woodgate RL, Gonzalez M, Demczuk L, Snow WM, Barriage S, Kirk S. How do peers promote social inclusion of children with disabilities? A Mixed-Methods Systematic Review. *Disability and Rehabilitation* 42(18):2553-2579, 2020.
164. Hepperlen RA, Biggs J, Mwandileya W, Rabaey P, Ngulube E, Hearst MO. Using community-based interventions to reduce public stigma of children with disabilities: a feasibility study. *Journal Of Applied Research Intellectual Disabilities* 34(6):1499-1510, 2021.
165. Gamze SU, Sağlam EB. Köy yaşamında engelli birey olma deneyimi: nitel bir araştırma örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 37(1):96-115, 2020.

166. Bulduk RO. Ortaokul 6. 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin engellilere yönelik tutumlarının incelenmesi. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Aksaray, 2014.
167. Şenocak R, Akkaynak M. Okul öncesi eğitim ve ilköğretime devam eden öğrencilerin kaynaştırma öğrencilerine ilişkin tutumlarının resimler ile incelenmesi. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi 8(2):719-746, 2021.
168. Kırbaş F. İlkokul 3. ve 4. sınıf kaynaştırma öğrencileri hakkında akran görüşleri: bir olgubilim çalışması. Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2017.
169. Gümüş M, Tan Ç. İlkokul ve ortaokul çağında kaynaştırma eğitimi gören öğrencilere karşı normal gelişim gösteren öğrencilerin tutumlarının incelenmesi. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (3):79-94, 2015.

8. EKLER

Ek 1: Etik Kurul Onayı

Evrak Tarih ve Sayısı: 08.02.2022-130956

Kurum Kayıt Tarihi ve
Sayısı: 13.01.2022/123877

Protokol No: 12

28.01.2022

T.C

ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU KARARI

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Anket
BAŞLIK:	İlköğretim Öğrencilerinin Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlarını Geliştirmede Hemşirelik Eğitiminin etkisi
SORUMLU ARAŞTIRMACI:	Doç. Dr. Aysel TOPAN
KARAR:	UYGUN

ETİK KURUL ÜYELERİ

Prof. Dr. Ertuğrul YILDIRIM
Başkan

Prof. Dr. Ahmet Ferda ÇAKMAK
Üye

Prof. Dr. Ahmet Erkan KOCA
Üye

Doç. Dr. Tülay KUZLU AYYILDIZ
Üye

Doç. Dr. Şaban ÇELİKOĞLU
Üye

29.05.2014 tarih ve 2014/08-13 sayılı Senato Kararı ile kabul edilmiştir.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Evrak sorgulaması <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5319&eD=BS95YR1B3U&eS=130956> adresinden yapılabilir.

Ek 2: Kurum İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 30.03.2022-152162

T.C.
ZONGULDAK VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-45865702-605.01-46270826
Konu : Tez Çalışması İzni
(Buse ÇİLDOĞAN)

23/03/2022

VALİLİK MAKAMINA

Bülent Ecevit Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı'nın 21/02/2022 tarih ve 138163 sayılı yazısında; Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşirliği Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Buse ÇİLDOĞAN'ın **"İlköğretim Öğrencilerinin Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlarını Geliştirmede Hemşirelik Eğitiminin Etkisi"** konulu tez çalışmasını veri sağlamak amacıyla, İlimiz Merkez İlçesinde bulunan Dr. Derviş Nihat Arkat İlkokulunda öğrenim görmekte olan öğrencilere 2021 - 2022 Eğitim Öğretim Yılı içerisinde, COVID-19 pandemi dönemi sürecinin ilerleyişine göre, yüz yüze veya dijital ortamda Araştırma Çalışmasını uygulama talebi, Müdürlüğümüze bildirilmiştir.

Millî Eğitim Müdürlüğünde toplanan komisyonumuzca Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşirliği Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Buse ÇİLDOĞAN'ın **"İlköğretim Öğrencilerinin Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlarını Geliştirmede Hemşirelik Eğitiminin Etkisi"** konulu tez çalışmasını veri sağlamak amacıyla, İlimiz Merkez İlçesinde bulunan Dr. Derviş Nihat Arkat İlkokulunda öğrenim görmekte olan öğrencilere 2021 - 2022 Eğitim Öğretim Yılı içerisinde, COVID-19 pandemi dönemi sürecinin ilerleyişine göre, yüz yüze veya dijital ortamda Araştırma Çalışmasının uygulanmasında sakınca olmadığına karar verilmiş olup; söz konusu çalışmanın, 21/01/2020 tarih ve 1563890 sayılı **"Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama (2020/2 nolu) Genelgesi doğrultusunda"** Okul Müdürlüğünün uygun gördüğü tarih ve saatlerde, Okul Müdürlüğünün koordinesinde ve gönüllülük esasına göre yapılması, Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde, Olur'larınıza arz ederim.

Züleyha ALDOĞAN
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR

Turgut SUBAŞI
Vali a.
Vali Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres :

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>

Telefon No : 0 (372) 280 67 47

Bilgi için: Bema BAKIR

E-Posta:

Unvan : Memur
İnternet Adresi: istatistik67@meb.gov.tr

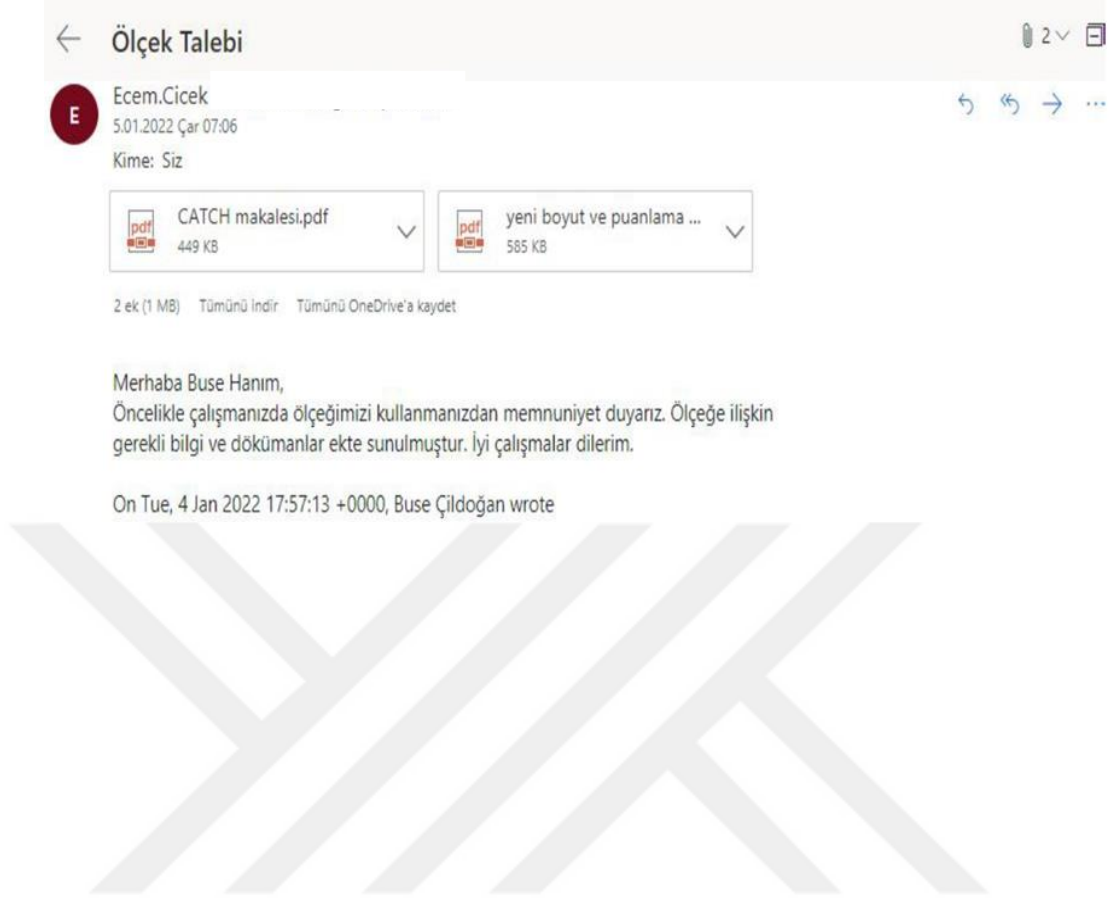
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Faks: 3722806799

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden e370-3495-3b05-a41a-2edf kodu ile teyit edilebilir.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 3: Chedoke-Mcmaster Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlar Ölçeği İzin İstemi

Ek 4: Veli Onam Formu

Veli Onam Formu

Sayın Veli; çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, “İlköğretim Öğrencilerinin Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlarını Geliştirmede Hemşirelik Eğitimin Etkisi” adıyla, 01.04.2022-17.06.2022 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: İlköğretim öğrencilerinin engelli çocuklara karşı tutumlarını geliştirmede hemşirelik eğitiminin önemini değerlendirmek amacıyla planlanmıştır.

Araştırma Uygulaması: Anket şeklindedir, sonrasında belli gruplara eğitim verilecektir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı’nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır.

Çocuğunuzun katılımı tamamen sizin isteğinize bağlıdır, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz.

Araştırmaya katılmama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz.

Saygılarımızla....

Araştırmacı: Buse Çildoğan

İletişim Bilgileri:

Yukarıda bilgileri bulunan araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

Ad / Soyad / İmza :

Katılımcı Adı-Soyadı :

Telefon Numarası :

Ek 5: Çocuk Kişisel Bilgi Formu

Değerli çocuklar, bu anket hem sizi daha iyi tanımak hem de engelli çocuklarla ilgili ne düşündüğünüzle ilgilidir.

Engellilik; zihinsel ya da fiziksel görevlerini tam olarak yerine getirememek demektir. Engellilik durumu doğuştan olabileceği gibi çeşitli kazalar, hastalıklar ve yaralanmalar sonucu da oluşabilir. Bu kişiler yürürken, konuşurken, el ve kollarını kullanırken, görme, duyma ve anlamada zorlanabilirler.

Aşağıda 28 soruluk bir anket bulunmaktadır. Bu anket sorularının yanında bulunun boş kutuların içine X ile işaretleyin ya da daire içine alınız.

Not: Elde edilen veriler yalnız araştırmacı tarafından ve bilimsel amaçlı olarak kullanılacak, kimlik bilgisi saklanılacaktır. Lütfen her soruyu dikkatle okuyup içtenlikle cevaplayın. Bitirdiğiniz zaman bütün maddeleri cevapladığınızdan emin olmak için işaretlemelerini tekrar kontrol ediniz. Katılımınız ve desteğiniz için teşekkür ederiz.

1.Yaşınız:

- ☐ 9
- ☐ 10
- ☐ 11
- ☐ 12
- ☐ 13

2.Cinsiyetiniz:

- ☐ Kız
- ☐ Erkek

3.Evdeki kişi sayısı(Sizinle beraber):

- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5
- ☐ 6
- ☐ Diğer.....

4.Yaşadığınız yer:

- ☐ Köy
- ☐ İlçe
- ☐ Şehir Merkezi

5.Annenizin öğrenim durumu:

- ☐ Okur-yazar değil
- ☐ İlkokul
- ☐ Ortaokul
- ☐ Lise
- ☐ Üniversite
- ☐ Yüksek lisans

6.Babanızın öğrenim durumu:

- ☐ Okur-yazar değil
- ☐ İlkokul
- ☐ Ortaokul
- ☐ Lise
- ☐ Üniversite
- ☐ Yüksek lisans

7.Annenizin mesleği:

- ☐ Çalışmıyor
- ☐ Kendine ait işyerinde çalışıyor
- ☐ Kamu sektöründe çalışıyor
- ☐ Özel sektörde çalışıyor
- ☐ Emekli

8.Babanızın mesleği:

- ☐ Çalışmıyor
- ☐ Kendine ait işyerinde çalışıyor
- ☐ Kamu sektöründe çalışıyor
- ☐ Özel sektörde çalışıyor
- ☐ Emekli
- ☐

9. Herhangi bir hastalığınız var mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır Evet ise açıklayınız.....

10. Engellilik ile ilgili bilginiz var mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

11. Daha önceden engellilik ile ilgili eğitim aldınız mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

12. Sizin için engelli tanımına giren durumlar nelerdir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Göremeyen
- ☐ Konuşamayan
- ☐ Yürüyemeyen
- ☐ İşitemeyen
- ☐ El ve ayağı olmayan
- ☐ Tekerlekli sandalye, koltuk değneği vb. kullanan
- ☐ Öğrenemeyen

13. Engelli çocuklar engellerinden dolayı neler hissediyorlardır?

- ☐ Üzülüyorlardır
- ☐ Utanıyorlardır
- ☐ Kendilerini sağlam çocuklardan farklı hissediyorlardır
- ☐ Kendilerini sağlam çocuklardan düşük seviyede görüyorlardır
- ☐ Kendileri ve sağlam çocuklar arasında bir fark görmüyorlardır

14. Engelli çocuklar hayatları boyunca yardıma ihtiyaç duyarlar mı?

- ☐ Duyarlar
- ☐ Duymazlar
- ☐ Engel durumuna göre değişebilir

15. Çevrenizde engelli çocuk var mı?

- ☐ Evet

☐ Hayır

15. soruya cevabınız evet ise 16. soruyu cevaplayınız.

16. Engelli çocuk ile yakınlığınız nedir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Kardeş
- ☐ Akraba
- ☐ Arkadaş
- ☐ Komşu
- ☐ Diğer.....

17. Engelli bir çocukla arkadaş eder misiniz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

18.Engelli arkadaşınızı diğer arkadaşlarınızla tanıştırmak ister misinizi?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

19.Engelli bir çocuk gördüğünüzde üzülür müsünüz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

20.Engelli bir çocuğun yanına oturmasını ister misiniz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

21.Engelli bir çocukla oyun oynamak ister misiniz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

22.Engelli bir çocuğu doğum gününüze davet eder misiniz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

23.Engelli bir çocukla sırrınızı paylaşır mısınız?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

24. Engelli bir çocuğun sizinle aynı sınıfta eğitim almasını ister misiniz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

25.Engelli çocukların aileleri için bir yük olduğunu düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

26. Engelli çocuklar hakkında neler düşünüyorsunuz?

- ☐ Engelli çocuklara üzüliyorum
- ☐ Engelli çocuklara acıyorum
- ☐ Engelli çocuklarda bizim gibi normal insanlardır
- ☐ Engelli çocuklar bizden farklıdır

27. Engelli bir çocukla birlikte iken başkalarının size rahatsız edici şekilde bakması sizi rahatsız eder mi?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

28.Yanınızda engelli bir çocukla daha çok ilgilenilmesi sizi rahatsız eder mi?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

Ek 6: Chedoke-Mcmaster Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlar Ölçeği

CHEDOKE-MCMaster ENGELLİ ÇOCUKLARA YÖNELİK TUTUMLAR ÖLÇEĞİ

Değerli çocuklar, bu anket engelli çocuklarla ilgili ne bildiğiniz ve ne düşündüğünüzle ilgilidir.

Engelli olmak; yürürken, konuşurken, el ve kollarını kullanırken, görme, duyma ve anlamada zorlanmak demektir. Engelli insanlar, soğuk algınlığı olan veya bacağına kıran insanlar gibi kısa süre sonra iyileşmezler; aksine uzun süre engelleriyle yaşarlar.

Aşağıda soruları nasıl cevaplayacağınız hakkında bazı açıklamalar bulunmaktadır. Açıklamayı okuyun ve her bir açıklamada ne hissettiğinizi düşünün. İşaretlemek için 5 seçeneğiniz bulunuyor.

Örnek olarak;

- Eğer engelli çocuklarla konuşmaktan gerçekten nefret ediyorsan, “**Kesinlikle Katılmıyorum**”, çünkü açıklamanın tamamına katılmıyorsundur;
- Engelli çocuklarla konuşmaktan hoşlanmıyorsan “**Katılmıyorum**”,
- Açıklama ile ilgili gerçekten ne hissettiğini bilmiyorsan “**Kararsızım**”
- Engelli çocuklarla konuşmaktan hoşlanıyorsan “**Katılıyorum**”
- Engelli çocuklarla konuşmaktan gerçekten hoşlanıyorsanız “**Kesinlikle Katılıyorum**” kutusunu seçersiniz.

Açıklamalar hakkında ne hissettiğine karar verip, 5 seçenekten birini **X** ile işaretle ya da **daire** içine al.

Not: Elde edilen veriler yalnız araştırmacı tarafından ve bilimsel amaçlı olarak kullanılacak, kimlik bilgisi saklanılacaktır. Lütfen her soruyu dikkatle okuyup içtenlikle cevaplayın. Bitirdiğin zaman bütün maddeleri cevapladığından emin olmak için işaretlemelerini tekrar kontrol et. Katılımınız ve desteğiniz için teşekkür ederiz.

**“CHEDOKE-MCMMASTER ENGELLİ ÇOCUKLARA YÖNELİK
TUTUMLAR ÖLÇEĞİ”**

MADDELER

1. Engelli bir çocuğun yanımda oturması beni endişelendirmez.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

2. Engelli bir çocuğu arkadaşım ile tanıştırmak istemem.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

3. Engelli çocuklar kendileriyle ilgili birçok şeyi yapabilirler.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

4. Engelli bir çocuğa ne söyleyeceğimi bilemem.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

5. Engelli çocuklar oyun oynamaktan hoşlanırlar.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

6. Engelli çocuklar için üzülürüm.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

7. Engelli çocuklar yetişkinlerin onlara çok ilgi göstermesini beklerler.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

8. Engelli bir çocuğu doğum günü partime davet ederim.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

9. Engelli bir çocuktan korkarım.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

10. Tanımadığım engelli bir çocukla konuşabilirim.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

11. Engelli çocuklar arkadaş edinmekten hoşlanmazlar.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

12. Engelli bir çocukla komşu olmayı isterim.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

13. Engelli çocuklar kendi durumlarına üzülürler.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

14. Engelli bir çocuğun yakın arkadaşım olmasından mutluluk duyarım.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

15. Engelli bir çocuktan uzak durmaya çalışırım.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

16. Engelli çocuklar benim kadar mutludur.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

17. Engelli bir arkadaşımı diğer arkadaşlarım kadar sevmem.

- a) Kesinlikle Katılmıyorum b) Katılmıyorum c) Kararsızım d) Katılıyorum
e) Kesinlikle Katılıyorum

18. Engelli çocuklar nasıl uygun davranılacağını bilirler.

- a)Kesinlikle Katılmıyorum b)Katılmıyorum c)Kararsızım d) Katılıyorum
e)Kesinlikle Katılıyorum

19. Sınıfta engelli bir çocuğun yanına oturmak istemem.

- a)Kesinlikle Katılmıyorum b)Katılmıyorum c)Kararsızım d) Katılıyorum
e)Kesinlikle Katılıyorum

20. Engelli bir çocuk beni evine davet ederse çok mutlu olurum.

- a)Kesinlikle Katılmıyorum b)Katılmıyorum c)Kararsızım d) Katılıyorum
e)Kesinlikle Katılıyorum

21. Engelli birine bakmamaya çalışırım.

- a)Kesinlikle Katılmıyorum b)Katılmıyorum c)Kararsızım d) Katılıyorum
e)Kesinlikle Katılıyorum

22. Engelli bir çocukla okul projesi yapmak beni mutlu eder.

- a)Kesinlikle Katılmıyorum b)Katılmıyorum c)Kararsızım d) Katılıyorum
e)Kesinlikle Katılıyorum

23. Engelli bir çocuğu evimizde kalmaya davet ederim.

- a)Kesinlikle Katılmıyorum b)Katılmıyorum c)Kararsızım d) Katılıyorum
e)Kesinlikle Katılıyorum

24. Engelli birinin yakınında olmak beni korkutur.

- a)Kesinlikle Katılmıyorum b)Katılmıyorum c)Kararsızım d) Katılıyorum
e)Kesinlikle Katılıyorum

25. Engelli çocuklar birçok şeyle ilgilenirler.

- a)Kesinlikle Katılmıyorum b)Katılmıyorum c)Kararsızım d) Katılıyorum
e)Kesinlikle Katılıyorum

26. Engelli bir çocuk beni doğum gününe davet ederse çekinirim.

- a)Kesinlikle Katılmıyorum b)Katılmıyorum c)Kararsızım d) Katılıyorum
e)Kesinlikle Katılıyorum

27. Engelli bir çocuğa sırrımı söyleyebilirim.

- a)Kesinlikle Katılmıyorum b)Katılmıyorum c)Kararsızım d) Katılıyorum
e)Kesinlikle Katılıyorum

28. Engelli çocuklar çoğu zaman üzgündür.

- a)Kesinlikle Katılmıyorum b)Katılmıyorum c)Kararsızım d) Katılıyorum
e)Kesinlikle Katılıyorum

29. Engelli bir çocukla birlikte olmaktan hoşlanırım.

- a)Kesinlikle Katılmıyorum b)Katılmıyorum c)Kararsızım d) Katılıyorum
e)Kesinlikle Katılıyorum

30. Engelli bir çocuk gördüğümde üzülürüm.

- a)Kesinlikle Katılmıyorum b)Katılmıyorum c)Kararsızım d) Katılıyorum
e)Kesinlikle Katılıyorum

31. Engelli çocuklar bir şeyler yapmak için daha çok yardıma ihtiyaç duyarlar.

- a)Kesinlikle Katılmıyorum b)Katılmıyorum c)Kararsızım d) Katılıyorum
e)Kesinlikle Katılıyorum

Ek 7: Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi Planı

Engellilik Tutum Geliştirme Eğitimi Planı

HAZIRLAYAN

Buse ÇILDOĞAN

DANIŞMAN

Doç. Dr. Aysel TOPAN

2023

OTURUM 1

Konu: Tanışma ve Planın Anlatılması

Süre: 40 dakika

Sunucu: Buse Çildoğan

Oturuma Katılan Öğrenci Sayısı: 55

Oturumun Amacı:

- Eğitiminin kendisini tanıtması
- Eğitiminin öğrencilerle tanışarak güven ortamını oluşturması
- Eğitiminin öğrencilere eğitim planı hakkında bilgi vermesi
- Eğitiminin öğrencilere eğitim planının amacından bahsetmesi

Eğitim Planında Yer Alan Oturum Konuları:

1. Tanışma ve Planın Anlatılması
2. Engelli Tanımı, Nedenleri ve Türleri
3. Engelli Çocukların Yaşadıkları Sorunlar
4. Engelli Çocukların Topluma Kazandırılması İçin Yapılması Gereken Yaklaşımlar
5. Engelli Çocuklarla İletişim Kurma ve Empati
6. Engelli Çocukların Güçlü/Olumlu Yanlarının Farkındalığı

1. Tanışma Oyunu

Eğitimci önce kendini sınıftaki öğrencilere tanıttak. Daha sonra öğrencileri tanımak için onlarla kısa bir oyun oynanacaktır.

Sınıftaki öğrencilerden boş küçük bir kâğıda ad ve soyadlarını yazmadan kendini tanıttak 5 özellik yazmaları istenilecektir. Her öğrenci kâğıda özelliklerini yazdıktan sonra katlayarak boş bir kutunun içine atacaktır. Daha sonra eğitimci içlerinden bir kâğıdı seçerek sesli bir şekilde kâğıtta yazan özellikleri okuyacaktır. Okuduktan sonra sınıftaki öğrencilerin kâğıttaki özellikleri yazan arkadaşını bulmaya çalışılması istenecektir.

Örneğin;

- Cinsiyetim kız,
- Saçlarım sarı,
- Sınıftaki en uzun kız benim,
- Voleybol oynamayı çok severim,
- En sevdiğim ders matematiktir.

2. Derse Geçiş

Tanışma oyunundan sonra öğrencilere;

- ✓ Eğitimin amacı
- ✓ Eğitimin süresi
- ✓ Eğitim planındaki oturum konuları
 - Tanışma ve Planın Anlatılması
 - Engelli Tanımı, Nedenleri ve Türleri
 - Engelli Çocukların Yaşadıkları Sorunlar
 - Engelli Çocukların Topluma Kazandırılması İçin Yapılması Gereken Yaklaşımlar
 - Engelli Çocuklarla İletişim Kurma ve Empati
 - Engelli Çocukların Güçlü/Olumlu Yanlarının Farkındalığı
- ✓ Eğitim sonunda öğrencilerin kazanımları hakkında bilgi verilecek.

OTURUM 2

Konu: Engelli Tanımı, Nedenleri ve Türleri

Süre: 40 dakika

Sunucu: Buse Çildoğan

Öğrenme – Öğretme Yönetimi: Sunuş Yoluyla Öğretme, Tartışma Yoluyla Öğretme,

Öğrenme – Öğretme Teknikleri: Düz Anlatım, Sunu, Soru-Cevap, Video Gösterimi

Oturuma Katılan Öğrenci Sayısı: 55

Oturumun Amacı:

- Engelli kavramını öğretmek
- Engelliliğe neden olan etmenleri öğretmek
- Engelli türlerini öğrencileri öğretmek ve engelli türlerini ayırt etmelerini sağlamak

Oturumda Kullanılacak Araç Gereçler

- Yazı tahtası, tahta kalemi
- Afiş
- Power point sunusu, bilgisayar, projeksiyon cihazı
- Hoparlör

A. GİRİŞ

1. Isınma Oyunu

Eğitimci küçük kâğıtlara oturuma katılan öğrencilerin isimlerini yazarak, yazdıktan sonra katlayarak, bir torbanın içine atacaktır. Torbanın içerisinden rastgele seçim yöntemi ile 5 küçük kâğıt seçecektir. 5 küçük kâğıtta isimleri yazılan öğrencilerden sıra ile tahtaya çıkarak arkadaşlarına konuşma olmadan sadece hareketler ile bir kitap ismini anlatması istenecektir. Sıra sıra 5 öğrenci sınıf içerisindeki öğrencilere konuşmadan 5 kitap ismi anlatması, sınıftaki öğrencilerinde bu kitap isimlerini bilmeye çalışması istenecektir.

2. Dikkat Çekme

Eğitimci aşağıda hazırlamış olduğu afişi öğrencilere göstererek ‘Bu afişi ilk gördüğünüzde size ne hissettirdiğini ve afişe bakınca neler düşündüğünüzü kâğıtlara yazmanızı istiyorum. Daha sonra kâğıtları beraber okuyup, hissettiklerinizin ya da düşündüklerinizin benzer olup olmadığını inceleyeceğiz’ şeklinde öğrencilere açıklama yapacak ve tartışma ortamı yaratacaktır.

3. Güdüleme

Bu oturumda günlük hayatınızda ki engelli kavramının anlamını, engelli çocukların engellerinin ne olduğunu, neden olduğunu ve engelli türlerinin ne olduğunu öğrenmiş olacaksınız.

4. Hedeften Haberdar Etme

Bu oturumda ‘Engelli kavramının anlamını, engelliğine neden olan etkenler ve engelli türlerini öğrenmiş olacaksınız.’

5. Derse Geçiş

Eğitimci hazırladığı power point sunusunu açarak öğrencilere ‘şimdi tahtadaki hazırlamış olduğum sunumu bakmanızı istiyorum ve derse geçiyorum.’ şeklinde derse geçtiğini öğrencilere duyurur.

B. GELİşME

1. İçeriği Sunma

Oturumun amaç ve hedefleri doğrultusunda eğitimci tarafından hazırlanan sunum öğrencilere projeksiyon cihazı aracılığıyla tahtaya yansıtılarak engellilik kavramının, engelliliğe neden olan faktörlerin ve engelli türlerinin anlatılması.

Öğrencilere anlamadığın bir yer var mı? sorularak, sorunun cevabına göre sunumuna devam etmesi.

Engellilik kavramının, engelliliğe neden olan faktörlerin ve engelli türlerinin anlatıldığı bir video gösterinin izletilmesi

Aşağıdaki soruları öğrencilere sorması, doğru yanıtlayanlara olumlu pekiştireç vermesi ve yanlış yanıtların düzeltilmesi.

SORU:	YANIT:
Engelli nedir?	Engelli, kişinin kişisel ya da sosyal y yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya zihinsel yeteneklerinde doğuştan ya da sonradan olma herhangi bir kaza sonucu yapamayan olarak tanımlanmaktadır.
Engellilik nedenleri nelerdir?	Doğum ncesi, doğum sırası, doğum sonrası nedenler
Engelli türleri nelerdir?	Zihinsel engelli, işitme engelli, görme engelli, ortopedik engelli, dil ve konuşma engelli, ruhsal ve duygusal hastalığı olan, süreğen hastalık

2. Ara Özet

Her konunun arkasından öğrencilerinin öğrenimini destekleyici bir şekilde özetleme yapılması.

Engelli kavramını anlattıktan sonra ‘Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerin çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama ya da uyma güçlüğü durumunda meydana gelir’ demesi.

3. Tekrarlar Yapma

Sunum içerisinde bilgilerin daha uzun süre hafıza kalıcı olmasını sağlayacaktır. Ayrıca ilk anlatışta öğrenilemeyen şeylerinde yeniden öğrenilmesini fırsat verir. Eğitimci engel nedenlerinden bahsederken engelli kavramı ‘Engelli, kişinin kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendisine yapması gereken işleri, bedensel veya zihinsel yeteneklerinde doğuştan ya da sonradan olma herhangi bir kaza sonucu yapamayan olarak tanımlanmaktadır’ ya da zihinsel engelli türünden bahsederken ‘Annenin yaşı, geçirdiği hastalıklar ve kazalar, doğum esnasında bebeğin oksijensiz kalması, kordon dolanması, zehirlenme, yetersiz sağlık koşulları’ engel nedenlerinden biriydi şeklinde tekrarlar yapması.

4. Uygulama

Genelle Yapma:

Eğitimci engelli kavramını anlatırken öğrencilere ‘Bu tanıma uyan çevrinizde biri var mı?’ diye sorması.

Eğitimcinin engelli türlerini anlatırken öğrencilere ‘Anlatılan engelli türlerinden birine sahip olan tanıdığınız biri var mı?’ diye sorması.

Dikkati Sürdürme:

Giriş aşamasındaki dikkati çekmede kullanılan afişi tekrar öğrencilere göstererek ‘Bu afişle ilgili ilk düşünceleriniz ile şu andaki düşünceleriniz arasında bir değişiklik var mı?’ diye öğrencilere soru yöneltilmesi.

Geri Bildirim

C. SONUÇ

1. Son Özet

Son özet kısmında dersin ana noktalarına son kez vurgu yapılır.

2. Tekrar Güdöleme

Oturum bittikten sonra eğitimci öğrencilere' Bu oturumda engelli kavramını, engelliliğin nedenlerini ve türlerini öğrendik bir sonraki oturumda ise engelli çocukların yaşadıkları sorunları öğreneceğiz' diyerek sonraki öğrenmeler için öğrencilerinin ilgisinin devamlılığını sağlaması.

3.Kapanış

Oturum sonunda öğrencilere engellilik ile ilgili boyama yapılması.

OTURUM 3

Konu: Engelli Çocukların Yaşadıkları Sorunlar

Süre: 40 dakika

Sunucu: Buse Çildoğan

Öğrenme – Öğretme Yönetimi: Sunuş Yoluyla Öğretme, Örnek Olay Yöntemi

Öğrenme – Öğretme Teknikleri: Düz Anlatım, Sunu, Soru-Cevap, Video Gösterimi

Oturuma Katılan Öğrenci Sayısı: 55

Oturumun Amacı:

- Engellilerin yaşadıkları sorunları öğretmek
- Engellilerin sorunları hakkında farkındalık kazandırmak

Oturumda Kullanılacak Araç Gereçler

- Yazı tahtası, tahta kalemi
- Power point sunusu, bilgisayar, projeksiyon cihazı
- Hoparlör
- Boş kutu ve küçük kağıtlar

A. GİRİŞ

1. Isınma Oyunu

Eğitimci bir gün önceden bulduğu bilmeceleri küçük kâğıtlara yazıp, katlayarak boş bir kutunun içine atıp hazırlığını yapacaktır. Derse başlamadan önce sıra sıra öğrencilere o kutunun içinden kâğıt seçtirip, bilmecesini sınıfta sesli bir şekilde okumasını ve cevap vermesini isteyecek eğer öğrenci cevap veremezse parmak kaldıran diğer öğrencilere söz verecektir.

2. Dikkat Çekme

Engelli bir çocukların gün içerisinde, okulda ve evde yaşadığı sorunlarla ilgili 5.18 dakikalık bir animasyon video gösterisi açılarak, yansıtılıp öğrencilerin izlemesi sağlanacaktır. İzleme sırasında yer yer video duraklatılıp eğitimci öğrencilere ‘siz olsaydınız ne yapardınız?’ sorusunu yönlendirecektir.

3.Güdüleme

Bu oturumda günlük hayatınızda ki engelli çocukların ne gibi sorunlar yaşadığını, bu sorunları çözmek için bizlerin neler yapması gerektiğini aynı zamanda ülkemizde engelli çocukların sorunları için neler yapıldığını öğrenmiş olacaksınız.

4.Hedeften Haberdar Etme

Bu oturumda engelli çocukların yaşadıkları sorunları ve bu sorunlar için yapılan yaptırımları öğrenmiş olacaksınız.

5. Derse Geçiş

Eğitimci dikkat çekme aşamasında öğrencilere örnek olay yöntemini kullanarak engelli bir çocuğun gerçek hayatta yaşadığı sorunlarla ilgili bir video animasyon gösterisi izleterek, öğrencilerden bu videodaki olaylar hakkında düşüncülerini paylaşmaları ve onlar olsa neler yaparlardı soru başlığı altında çözüm önerileri söylemeleri istemiştir ve öğrencilere derse hazırlamış olmaktadır.

Daha sonra eğitimci hazırladığı power point sunusunu açarak öğrencilere ‘Şimdi tahtadaki hazırlamış olduğum sunumu bakmanızı istiyorum ve derse geçiyorum.’ Şeklinde derse geçtiğini öğrencilere duyurur.

B. GELİŞME

1. İçeriği Sunma

Oturumun amaç ve hedefleri doğrultusunda eğitimci tarafından hazırlanan sunum öğrencilere projeksiyon cihazı aracılığıyla tahtaya yansıtılarak engelli çocukların yaşadığı sorunlar, bu sorunlar karşısında ülkemizde yapılanlar ve bizlerin bu sorunlar karşısında yapmamız gerekenlerin anlatılması.

Öğrencilere anlamadığın bir yer var mı? sorularak, sorunun cevabına göre sunumuna devam etmesi.

Aşağıdaki soruları öğrencilere sorması.

SORU:	YANIT:
Engelli çocukların yaşadığı sorunlar nelerdir?	Ulaşım, fiziksel çevre, konut, özel yaşam, yalnız kalma, dışlanmak, sosyalleşememe, eğitim sorunları

Ülkemizde engelli çocukların hayatını kolaylaştırıcı neler yapılmaktadır?	Fiziksel çevre koşullarının engellilerin yaşamını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmesi, eşit katılım açısından yaşamsal değerde kabul edilmektedir. Engelli çocuklarımızın ve ailelerinin daha sosyal olmaları konusunda onlara destek olmalıyız. Oyun oynarken onları da çağırmalı, onları sosyalleştirmeliyiz.
---	--

2. Ara Özet

Her konunun arkasından öğrencilerinin öğrenimini destekleyici bir şekilde özetleme yapılması.

Engelli çocuğun yaşadığı sorunları örnekler vererek anlattıktan sonra engelli çocukların yaşadığı sorunlar ‘Ulaşım, fiziksel çevre, konut, özel yaşam, yalnız kalma, dışlanmak, sosyalleşememe, eğitim sorunları’ demesi.

Engelli çocuklar için ülkemizde yapılan uygulamaları örnek vererek anlattıktan sonra tekrar konuyu toparlamak amacıyla ‘Fiziksel çevre koşullarının engellilerin yaşamını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmesi, eşit katılım açısından yaşamsal değerde kabul edilmektedir’ demesi.

Aynı zamanda ara özetleme bilgilerin öğrencilerde kalıcı olmasına da yardımcı olacaktır.

3. Tekrarlar Yapma

Sunum içerisinde bilgilerin daha uzun süre hafıza kalıcı olmasını sağlayacaktır. Ayrıca ilk anlatışta öğrenilemeyen şeylerinde yeniden öğrenilmesini fırsat verir.

Eğitimci ülkemizde engelli çocuklara yönelik yapılan uygulamaları anlatırken, dışlanma ve sosyalleşememe de engelli çocukların yaşadığı sorunlardan biriydi demesi.

4. Uygulama

Genelle Yapma:

Eğitimci engelli çocukların yaşadığı sorunları anlatırken öğrencilere ‘Çevrenizde engelli bir çocuk varsa onun yaşadığı sorunlar nelerdir’ diye sorması.

Eğitimcinin engelli çocuklar için neler yapmamız gerektiğini anlatırken öğrencilere ‘Hiç engelli bir çocuğun hayatını kolaylaştırmak için herhangi bir şey yaptınız mı ya da neler yapmak isterdiniz?’ diye sorması.

Dikkati Sürdürme:

Giriş aşamasındaki dikkati çekmede kullanılan video tekrar öğrencilere göstererek ‘Bu videoyu izlerken sorduğum soruları ve verdiğiniz cevapları hatırlayalım. Bu cevaplarda düzeltmek istediğiniz ya da eklemek istediğiniz yeni bir şey var mı?’ diye sorması.

Geri Bildirim

C.SONUÇ

1.Son Özet

Son özet kısmında dersin ana noktalarına son kez vurgu yapılır.

2.Tekrar Güdüleme

Oturum bittikten sonra eğitimci öğrencilere’ Bu oturumda engelli bir çocuğun yaşadığı sorunları, ülkemizde bu sorunlar üzerinde yapılan çalışmaları ve bizlerin bu konuda neler yapabileceğini öğrendik bir sonraki oturumda ise engelli çocukların topluma kazandırılması için yapılması gereken yaklaşımları öğreneceğiz’ diyerek sonraki öğrenmeler için öğrencilerinin ilgisinin devamlılığını sağlaması.

3. Kapanış

Oturum sonunda aşağıda yazılan engellilik ile ilgili sloganlar öğrenciler ile paylaşılır.

Asıl engel, engellileri görmemektir.

Engelli olmak üretime engel değildir, yeter ki fırsat verilsin.

Engelliler de bizim bir parçamızdır, onlara sahip çıkalım.

Asıl engelliler onları görmeyenlerdir.

OTURUM 4

Konu: Engelli Çocukların Topluma Kazandırılması İçin Yapılması Gereken Yaklaşımlar

Süre: 40 dakika

Sunucu: Buse Çildoğan

Öğrenme – Öğretme Yönetimi: Sunuş Yoluyla Öğretme

Öğrenme – Öğretme Teknikleri: Düz Anlatım, Sunu, Soru-Cevap, Rol Yapma

Oturuma Katılan Öğrenci Sayısı: 55

Oturumun Amacı:

- Engelli çocukların topluma kazandırılması için yapılması gereken yaklaşımları öğretmek

Oturumda Kullanılacak Araç Gereçler

- Yazı tahtası, tahta kalemi
- Power point sunusu, bilgisayar, projeksiyon cihazı
- Hoparlör

A. GİRİŞ

1. Isınma Oyunu

Eğitimci sınıfta bulunan öğrencilerden rastgele seçim yaparak ilk turda 5 öğrenci seçerek öğrencilerin gözlerini bandana ile kapatacaktır. Gözleri kapanan öğrencilerden basit birkaç hareket yapmasını isteyecektir. Örneğin; tahtaya düzgün bir şekilde adını ve soyadını yazmasını ya da sıraların arasında yürümeye çalışmasını ya da eline bazı eşyaları vererek bunların ne olduğunu söylemesini isteyecektir. Daha sonra bu 5 öğrenciden gözlerindeki bandanayı çözdükten sonra neler hissettiklerini sınıfla paylaşmalarını istenecektir ve daha sonra etkinlik kâğıdına da duygularını, hissettiklerini yazmaları istenilecektir.

İkinci turda ise rastgele seçim yöntemi ile yine sınıftan 5 öğrenci seçilecek ve onların birinci turda olduğu gibi gözleri bandana ile bağlanıp basit birkaç hareket yapmaları istenilecektir. Daha sonra bu 5 öğrencinin de gözlerindeki bandanalar

Buraya çok kişi tekerlekli sandalyeyle gelip, yürüyerek çıktı. Biz bunları gördükçe işimize daha çok sarıldık” diye konuştu.

Annesi ve babasıyla birlikte kurdukları Atlas [Engelliler](#) Gençlik ve Spor Kulübünde yıllardır yüzme dersi de veren Eruçar yıllar içinde 120 madalya, sayısız plaket ve uluslararası ödölün sahibi oldu. Hatta artık kazandığı madalyaları, dereceye giremeyen engelli rakiplerinin boynuna astıktan sonra yarışma salonundan ayrılıyor. Kendisi için en değerli ödöl ise Çanakkale Anzak Koyu Uluslararası Yüzme Yarışına tek engelli olarak katılıp Çanakkale Boğazı’nı binlerce kişiyle birlikte geçtikten sonra, birincilik kürsüsüne açık ara farkla kendisinin çıkması olmuş.

3.Güdüleme

Bu oturumda engelli çocuklarımızı topluma kazandırmak için bizim yapmamamız gereken şeylerin ne olduğunu, nasıl yapmamız gerektiğini, kimlerden yardım alabileceğimiz ve bu konudaki sorumluluklarımızı öğrenmiş olacağız.

4. Hedeften Haberdar Etme

Bu oturumda engelli çocukların topluma kazandırılması için yapılması gereken yaklaşımları öğrenmiş olacaksınız.

5.Derse Geçiş

Eğitimci hazırladığı power point sunusunu açarak öğrencilere ‘Şimdi tahtadaki hazırlamış olduğum sunumu bakmanızı istiyorum ve derse geçiyorum.’ Şeklinde derse geçtiğini öğrencilere duyurur.

B. GELİŞME

1. İçeriği Sunma

Oturumun amaç ve hedefleri doğrultusunda eğitimci tarafından hazırlanan sunum öğrencilere projeksiyon cihazı aracılığıyla tahtaya yansıtılarak engelli çocukların topluma kazandırılması için yapılması gerekenlerin anlatılması.

Öğrencilere anlamadığın bir yer var mı? diye sorarak, sorunun cevabına göre sunumuna devam etmesi.

Aşağıdaki soruları öğrencilere sorması.

SORU:	YANIT:
Engelli çocukları topluma kazandırmak için yapabileceklerimize 2 tane örnek verir misini?	Çocuklara <u>yaşlarına uygun</u> olarak işte, okulda, evde, piknikte, bahçede, markette, bakkalda hayatın her alanında çeşitli <u>basit sorumluluklar</u> verilmelidir. Çocuğun zayıf yönlerini emek vererek, sabırla ve sevgiyle üstünde durup cesaretlendirilmeliyiz.
Engelli çocukların kazandırılmasında bizim ne gibi sorumluluklarımız var?	Yaşadığımız toplumun bir paçası olarak engelli arkadaşlarımızın yaşam kalitesini arttırmak, onların toplumla en üst düzeyde bütünleştirmekten bizim sorumluluklarımız arasındadır. Bu kişilerin ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan güvenli, destekli ve geliştirici koşullar içinde yaşamaları önemlidir.

2. Ara Özet

Her konunun arkasından öğrencilerinin öğrenimini destekleyici bir şekilde özetleme yapılması.

Engelli çocukların topluma kazandırılması için yapılması gerekenler konusunda fiziki çevrenin önemi, sınıfta engelli arkadaşımızın adaptasyonu için yapmamız gerekenler, başarılarında yanında olup onu teşvik etmenin öneminden bahsedilir.

Aynı zamanda ara özetleme bilgilerin öğrencilerde kalıcı olmasına da yardımcı olacaktır.

3.Tekrarlar Yapma

Tekrarlar yapma sunum içerisinde bilgilerin daha uzun süre hafıza kalıcı olmasını sağlayacaktır. Ayrıca ilk anlatışta öğrenilemeyen şeylerinde yeniden öğrenilmesini fırsat verir.

Eğitimci engelli çocukların topluma kazandırılması için yapılması gereken yaklaşımlardan bahsederken engelli çocukların içinde yaşadığı çevre, kültür, sosyal ve toplumsal hayatın anlayışlı, hoşgörülü ve davranış açısından olumlu yaklaşılması bu çocukları pozitif yönde etkileyeceğini demesi.

4.Uygulama

Genelle Yapma:

Eğitimci konuyu anlatırken çocuklara ‘Çevrenizde engelli bir çocuk olsaydı onu topluma kazandırmak için neler yapardınız’ diye sorması ya da ‘Çevrenizdeki engelli çocuğu kazanmak için ne yaptınız’ diye sorması.

Dikkati Sürdürme:

Giriş aşamasındaki dikkati çekmede anlatılan hikâyeyi hatırlatarak kullanılan video tekrar öğrencilere göstererek ‘Milli yüzücümüzün hikayesini anlatırken ne düşündünüz ya da hissettikleriniz nelerdi’ diye sorması.

Geri Bildirim

C. SONUÇ

1. Son Özet

Son özet kısmında dersin ana noktalarına son kez vurgu yapılır.

2.Tekrar Güdüleme

Oturum bittikten sonra eğitimci öğrencilere’ bu oturumda engelli bir çocuğu topluma kazandırmak için neler yapmamız gerektiğini öğrendik bir sonraki oturumda ise engelli çocuklarla iletişim ve empatiyi bunları öğreneceğiz’ diyerek sonraki öğrenmeler için öğrencilerinin ilgisinin devamlılığını sağlaması.

3. Kapanış

Kapanış etkinliği olarak oturumun başında oynanan öğrencilerin gözleri bağlı bir şekilde söylenen hareketleri yaptıkları oyunu ile ilgili duygu ve düşüncelerini sınıf ve eğitimci ile paylaşma etkinliği yapılacaktır. Eğitimci özellikle oyunu oynayan öğrencilerden önce kağıda yazarak daha sonra sınıf ile sesli bir şekilde o hareketleri yaparken nasıl hissettiğini, zorlanıp zorlanmadığını vb. sorularla kendini ifade etmesine yardımcı olacaktır.

OTURUM 5

Konu: Engelli Çocuklarla İletişim Kurma ve Empati

Süre: 40 dakika

Sunucu: Buse Çildoğan

Öğrenme – Öğretme Yönetimi: Sunuş Yoluyla Öğretme, Tartışma Yoluyla Öğrenme

Öğrenme – Öğretme Teknikleri: Düz Anlatım, Sunu, Soru-Cevap, Video Gösterimi

Oturuma Katılan Öğrenci Sayısı: 55

Oturumun Amacı:

- Engelli çocuklarla nasıl iletişim kurmamız gerektiğini öğrenmek
- Engelli çocuklarla iletişimimizi arttırmak
- Engelli çocuklarla ilgili empati yeteneğimizi geliştirmek

Oturumda Kullanılacak Araç Gereçler

- Yazı tahtası, tahta kalemi
- Power point sunusu

A. GİRİŞ

1. Isınma Oyunu

Eğitimci sınıftaki kişi sayısı eşit olacak şekilde 3 gruba ayırır. Gruplardan birer kişi grup lideri seçer. Eğiticinin daha önceden hazırlamış olduğu kâğıtlarda yazan cümleyi grup liderine okutarak, grup lideri yanındakine o cümleyi kulağına söyler ve bu cümlenin kulaktan kulağa zincirleme gitmesi konusunda komutu verir. Bütün gruba sırayla söylendikten sonra grubun en sonundaki öğrenciden cümleyi yüksek sesle söylemesi istenir. Cümlenin doğru aktarılıp aktarılmadığı, doğru aktarılmadığında hangi kanalda, nerede bozulduğu bulmaya çalışılır. Duygular paylaşılır, çok konuşulan ve birçok kaynaktan bize gelen bilgilerin bazen bir noktada bozulabileceği gibi iletişim güçlüklerinden bahsedilerek paylaşımlarla oyun sonlandırılır.

2. Dikkat Çekme

Eğitimci öğrencilere 'Yolumuzdaki Engeller' adlı hikâyeyi okur.

Yolumuzdaki Engeller

Okula gitmek benim için en büyük mutluluk kaynaklarından birisidir. Okul yolunda yürümek, koşmak, etrafı izlemek, havayı soluyup, çiçekleri görmek, kuşların sesini duymak tarifsiz bir mutluluk verir bana. Hele ki kaldırımlarda sek sek oynar gibi tek ayaküstünde zıplamak kendimce okul yolunu bir oyuna çevirmek oluyordu. Okulda aynı şekilde benim için çok önemlidir. Sabah okuldan içeri girip üçüncü kattaki sınıfıma seke seke çıkmak bana tarifsiz bir mutluluk verir.

Günlerden bir gün yine aynı heyecan ve duygu içerisinde okula giderken kaldırım kenarında bir kıza rastladım. Tekerlekli sandalyesinin üzerinde annesi ile birlikte kaldırıma çıkmak için uğraşıyordu. Kaldırım yüksek olduğundan tekerlekli sandalyeyi bir türlü annesi kaldırıma çıkaramıyordu. Güç bela da olsa birlikte sandalyeyi kaldırıma çıkarmayı başardık. Sevincim kısa sürdü. Önümüze bir sokak geldi tekrar kaldırımdan indik ve ileri de tekrar kaldırıma çıkmak zorunda kaldık. Okula gidene kadar bu ve bunun gibi o kadar çok engel çıktı ki karşımıza. Her gün güle oynaya geçtiğim yollar, kaldırımlar meğer ne kadar acımasızmış onu anladım

Yeni gelen arkadaşla tanıştık. Sınıf olarak da onu çok sevdik. İlk iş olarak sınıfça okul idaresine dilekçe verip sınıfımızı en aşağı kata alınması için ricada bulunduk. Okul müdürümüz bizim bu duyarlılığımıza o kadar çok sevindi ki. Hemen sınıfı en aşağı kata taşıdık. Ama bu yetmezdi. Okul yolu onun için tam bir ızdıraptı. Bunun içinde bir şeyler yapmamız gerekiyordu. Okul çıkışı arkadaşlarla beraber belediyeye gittik. Durumu belediye başkanına izah ettik. O da bizim bu duyarsızlığımıza teşekkür etti. Hatta kendine de kızdı, öz eleştiri yaptı. Ben ilçeyi çok iyi yönettiğimi zannediyordum. Meğer ne çok eksikim varmış dedi. Hemen odasına bir kaç kişiyi çağırdı. İlk bugün tek işiniz bu dedi. Kaldırımlara rampalar yapılacak, görme engelliler için özel kaldırımlar yapılacak, kaldırım ortasında yer alan levhalar tekerlekli sandalyelerin geçmesine ve görme

engellilerin çarpmalarına sebep oldukları için başka uygun yerlere kaldırılacak talimatını verdi.

O kadar mutlu olduk ki. Aradan birkaç gün geçti. Artık yeni arkadaşım ile birlikte okula güle oynaya gidiyorduk. Hem annesi de artık gelmiyordu. Yolumuzda hiçbir engel yoktu. O gün şunu anladım engelli insan yoktu, hayatı zorlaştıran engeller vardır. Biz o gün o engellerin hepsini birlikte kırdık.

Hikâye bittikten sonra eğitimci çocuklara ‘Hikayedeki çocuğun yerinde siz olsaydınız aynı şeyleri yapar mıydınız?’ soruyu sorup tartışma ortamı yaratılacak. Sınıf içerisinde öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade etmesine izin verilecek.

3. GÜDÜLEME

Bu oturumda engelli çocuklarla sınıflarda, parklarda, etkinlikler de kısacası aynı ortamdayken nasıl iletişim kurmamız gerektiğini ve onlarla empati kurarak onları en iyi şekilde nasıl anlarız onu öğrenmiş olacaksınız.

4. Hedeften Haberdar Etme

Bu oturumda engelli çocuklarda engelli türlerine göre iletişim kurma konusunda hangi noktalara dikkat etmememiz gerektiğini ve doğru iletişimi nasıl kurmamız gerektiğini öğrenmiş olacaksınız. Bunların yanı sıra empati yeteneğimizi geliştirerek engelli çocuklara karşı empati duygusunun kazanılmasını sağlamaktır.

5. Derse Geçiş

Eğitimci hazırladığı power point sunusunu açarak öğrencilere ‘Şimdi tahtadaki hazırlamış olduğum sunumu bakmanızı istiyorum ve derse geçiyorum.’ Şeklinde derse geçtiğini öğrencilere duyurur.

B.GELİŞME

1. İçeriği Sunma

Oturumun belirtilen amaçları doğrultusunda eğitimci hazırlamış oluğu sunumu tahtada açarak, öncelikle iletişimin ve engelli çocuklarla iletişimde doğru davranışların neler olduğunu daha sonra engel türlerine göre doğru iletişim önerilerinin neler olduğunu anlatması.

Eğitimci iletişim önerilerinden sonra empati kelimesinin ne anlama geldiği, engelli çocuklarla empati yapılmasının önemini ve kazandırdıklarını öğrencilere anlatması.

Öğrencilere anlamadığın bir yer var mı? sorularak, sorunun cevabına göre sunumuna devam etmesi.

Aşağıdaki soruları öğrencilere sorması.

SORU:	YANIT:
Engelli ocuklarla iletişimde doğru davranış önerilerinden 3 tanesini söyler misiniz?	Diğer ocuklara nasıl davranıyorsanız öyle davranın Yardım etmeden önce izin isteyin Konuşurken engelli çocuğa ynelin
Görme engeli olan çocuklar için iletişim önerilerinden 3 tanesini söyler misiniz?	İletişime geçmeden önce kendinizi tanıtn. Grup içindeyseniz gruptaki kişileri tanıtn. Yn tarif ederken ‘şuradaki’, ‘teki’, ‘yandaki’, gibi ifadeler yerine ‘sağındaki’, ‘solundaki’ gibi ifadeler kullanın. Bulunduğunuz ortamdan ayrılırken bunu ona söyleyin ve ona çıkış yerini tarif edin.
Empati ne demektir?	Karşınızdaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlayabilmek empati olarak adlandırılmaktadır.

2. Ara zet

Her konunun arkasından ğrencilerinin öğrenimini destekleyici bir şekilde özetleme yapılması.

Engelli çocuklarda iletişimde doğru davranış önerilerini anlattıktan sonra engelli çocukların iletişimde ‘yardım etmeden önce izin istemek’ doğru davranış önerilerindendir demesi.

İşitme engelli çocuk için iletişim önerilerini anlattıktan sonra ‘İşitme cihazı kullanıyorsa sakın ortamlarda konuşmayı tercih edin ve asla bağırarak konuşmayın’ da işitme engelli çocuklar için önemlidir demesi.

Aynı zamanda ara özetleme bilgilerin öğrencilerde kalıcı olmasına da yardımcı olacaktır.

3.Tekrarlar Yapma

Sunum içerisinde bilgilerin daha uzun süre hafıza kalıcı olmasını sağlayacaktır. Ayrıca ilk anlatışta öğrenilemeyen şeylerinde yeniden öğrenilmesini fırsat verir.

Eğitimci engelli çocuklara karşı empati duygusunun gelişmesinin önemini anlatırken, ‘Karşımızda kişinin duygu ve düşüncelerini anlayabilmek’ empati kelimesinin anlamıdır demesi.

4.Uygulama

Genelle Yapma:

Eğitimci engelli çocuklarla iletişim önerilerini anlatırken ‘Çevrenizde engelli bir arkadaşınız var mı? varsa onunla iletişime geçerken nelere dikkat ediyorsunuz’ diye sorması.

Dikkati Sürdürme:

Giriş aşamasındaki anlatılan hikâye ile ilgili sorulan ‘Hikâyedeki çocuğun yerinde siz olsaydınız aynı şeyleri yapar mıydınız?’ sorusuna verdiğiniz cevabı düzeltmek ya da eklemek isteyen var mı? diye sorulması

C. SONUÇ

1. Son Özet

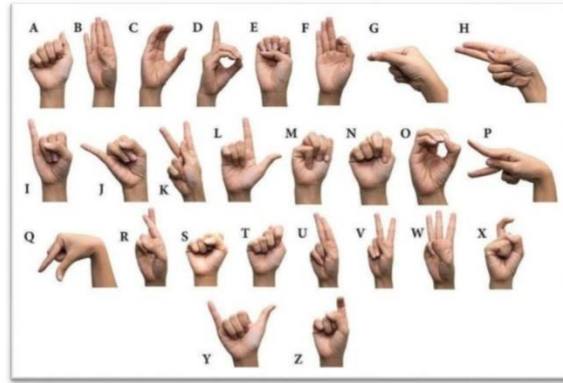
Son özet kısmında dersin ana noktalarına son kez vurgu yapılır.

2.Tekrar Gdleme

Oturum bittikten sonra eēitimci ērencilere ‘engelli çocuklarda engel türlerine göre iletişim kurma konusunda hangi noktalara dikkat etmememiz gerektiēini ve doēru iletişimi nasıl kurmamız gerektiēini bunun yanı sıra empati yeteneēimizi geliştirerek engelli çocuklara karşı empati duymamız gerektiēini ērendik bir sonraki oturumda ise engelli çocukların güçlü/olumlu yanlarının farkındalıēını ēreneceēiz’ diyerek sonraki ērenmeler için ērencilerinin ilgisinin devamlılıēını saēlaması.

3.Kapanış

Oturum sonunda kapanış etkinliēi olarak ērencilere işaret dili ile basit birkaç kelimenin ve basit birkaç cümlenin önce bir video gösterimi ile daha sonra da eēitimci tarafından gösterilerek ērenilmesinin saēlanması. İşaret dili kullanılarak bir ocuk şarkısının ērenciler ile birlikte söylenmesi.

OTURUM 6

Konu: Engelli Çocukların Güçlü/Olumlu Yanlarının Farkındalığı

Süre: 40 dakika

Sunucu: Buse Çildoğan

Öğrenme – Öğretme Yöntemi: Sunuş Yoluyla Öğretme,

Öğrenme – Öğretme Teknikleri: Düz Anlatım, Sunu, Soru-Cevap, Video Gösterimi

Oturuma Katılan Öğrenci Sayısı: 55

Oturumun Amacı:

- Engelli çocuklarla güçlü/olumlu yanlarının farkındalığının kazandırılması
- Engelli çocuklarla güçlü/olumlu yanlarının farkındalığının desteklenmesi ve pekiştirilmesi

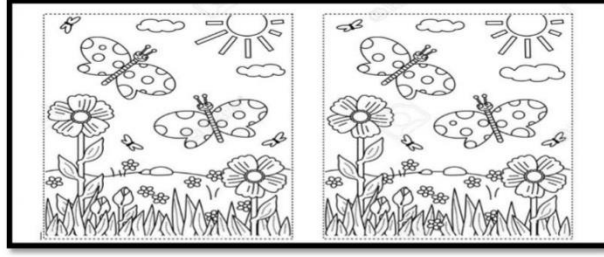
Oturumda Kullanılacak Araç Gereçler

- Yazı tahtası, tahta kalem
- Power point sunusu
- Kağıt, kalem
-

A.GİRİŞ

1.Isınma Oyunu

Eğitimci aşağıda verilen görseli akıllı tahtaya yansıtarak, bu iki görsel arasındaki farkları öğrencilerin bulmasını isteyecektir. Öğrencilerden sıra sıra tahtaya çıkıp 10 saniye içerisinde bir farkı bulup, tahtada işaretlemeleri istenecektir.

2. Dikkat Çekme

Fiziksel engeli bulunan bir çocuğa annesinin fiziksel engelli bir köpek alması konulu 3.15 dakikalık bir animasyon video gösterisi açılarak, yansıtılıp öğrencilerin izlemesi sağlanacaktır.

3. Güdüleme

Bu oturumda engelli çocukların güçlü/olumlu yönlerinin farkındalığını arttırarak, onları güçlü olduğu konularda desteklememiz gerektiğini öğrenmiş olacaksınız.

4. Hedeften Haberdar Etme

Bu oturumda engelli çocuklarda engelli türlerine göre hangi alanlarda daha iyi olabileceğini, kendilerine özgü yeteneklerin fark edilmesini sağlayıp, onları desteklemeliyiz.

5. Derse Geçiş

Eğitimci hazırladığı power point sunusunu açarak öğrencilere ‘Şimdi tahtadaki hazırlamış olduğum sunumu bakmanızı istiyorum ve derse geçiyorum.’ şeklinde derse geçtiğini öğrencilere duyurur.

B.GELİŞME

1. İÇERİĞİ SUNMA

Oturumun belirtilen amaçları doğrultusunda eğitime hazırlanmış oluğu sunumu tahtada açarak, engelli çocukların güçlü/olumlu yönlerinin farkındalığını arttırmak amacıyla sunuma başlar.

Öğrencilere anlamadığın bir yer var mı? sorularak, sorunun cevabına göre sunumuna devam etmesi.

Aşağıdaki soruları öğrencilere sorması.

SORU:	YANIT:
Görme engeli olan çocukların güçlü/olumlu yanlarından 2 tanesini bizimle paylaşır mısınız?	Çok iyi dinleme becerileri; çünkü görme engeli olan çocuklar için bilgi edinmenin esas yolu dinlemedir. Onların karşısındaki kişileri dinleyerek tanır ve zihninde canlandırır. Uyum sağlama; çünkü sürekli olarak bilinmeyen unsurlarla karşı karşıya kalıyorlar.
Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocukların güçlü/olumlu yanlarından 2 tanesini söyler misiniz?	Bu çocuklar “Büyük resmi” görebilme özelliğine sahiptirler. Bir olay yaşandığında geniş pencereden bakabilirler. Aynı zamanda detaylara karşı dikkatlidirler. Senin fark edemediğin küçük bir detayı fark edip, söyleyebilir.

2. Ara Özet

Her konunun arkasından öğrencilerinin öğrenimini destekleyici bir şekilde özetleme yapılması.

Engelli çocuklarda engellilerin güçlü yönlerinden bahsederken ‘Bir çocuğun engelli olması, onunda kendine özgü özellikleri, yetenekleri olduğu gerçeğini değiştirmez. Bizler onların başarılarını fark edebilmeli ve onları desteklemeliyiz’ demesi.

Disleksisi olan çocukları anlattıktan sonra ‘Bütünsel düşünebilme; birçok şeyin nasıl birbirine bağlandığını görebilme, bir şeylerin nasıl işlediğini anlayabilme yeteneği onun güçlü yanlarından’dır’ demesi.

Aynı zamanda ara özetleme bilgilerin öğrencilerde kalıcı olmasına da yardımcı olacaktır.

3.Tekrarlar Yapma

Sunum içerisinde bilgilerin daha uzun süre hafıza kalıcı olmasını sağlayacaktır. Ayrıca ilk anlatışta öğrenilemeyen şeylerinde yeniden öğrenilmesini fırsat verir.

Eğitimci engelli çocukların güçlü/olumlu yanlarının farkındalığının anlatırken, ‘Bu farkındalıkların toplum tarafından anlaşılması, desteklenmesi, engelli çocuklarımızı kazanmak için en güzel yollardan biridir’ demesi.

4.Uygulama

Genelle Yapma:

Eğitimci engelli çocuklarla ‘Çevrenizde bulunan engelli bir bireyin olumlu hangi özellikleri vardı? Hangi konularda daha başarılıydı? diye sorması.

Dikkati Sürdürme:

Eğitimci bu aşamada öğrencilere dünyaca ünlü engellilerin başarılarından örnek vererek dikkatlerini sürdürmeye devam edecektir.

- Beethoven; İşitme engelli halinde en ünlü bestesi 9. senfoniye besteleyen bestekâr.
- Stephen Hawking; Tüm bedensel engellerine rağmen insan beyninin neler yapabileceğini kanıtlayan bilim adamıdır.
- Thomas Edison; Algılamadaki yavaşlık sebebiyle okuldan uzaklaştırılan 12 yaşında duyma yeteneğini kaybeden, ailesine yardım etmek amacıyla trende gazete satan, duyma engelli mucit.

- Âşık Veysel; Eserlerinde hüzün ve sevinci umudu ve umutsuzluğu bir arada yansıtan doğa tutkunu, görme yetisini çocukken kaybeden halk ozanı.

Beethoven

Âşık Veysel

C.SONUÇ

1. Son Özet

Son özet kısmında dersin ana noktalarına son kez vurgu yapılır.

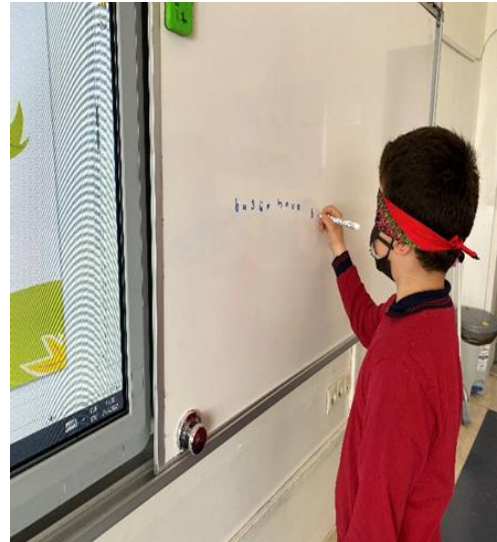
2.Tekrar Güdüleme

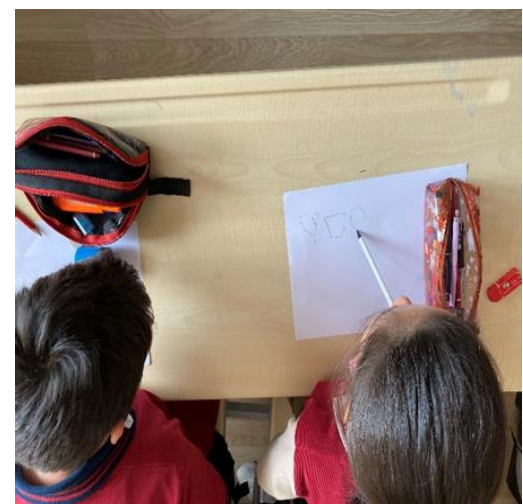
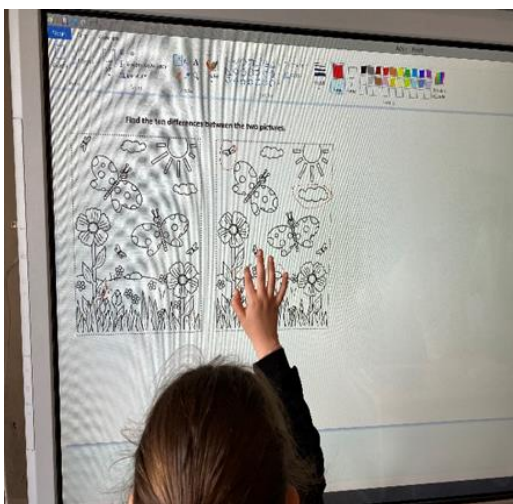
Oturum bittikten sonra eğitimci öğrencilere ‘Bu oturumda engelli arkadaşlarımızın da kendilerine özgü yetenekleri olduğunu, bu yeteneklerin fark edilmesi gerektiği ve bizlerin engellilerin güçlü yönlerini açığa çıkarmak için her zaman destekçileri olmamız gerektiğini öğrenmiş olduk’ demesi

3. Kapanış

Oturum sonunda kapanış etkinliği olarak öğrencilerden ellerine arkalarına getirip el ele tutuşmalarını isteyerek, önlerindeki boş beyaz kâğıtlara ağızları ile tuttukları kalem ile bir şeyler yazmasını ve ya çizmesini isteyecektir.

Ek 8: Engellilik Tutum Geliştirme Eğitiminden Çekilen Fotoğraflar

9. ÖZGEÇMİŞ

Buse ÇİLDOĞAN, İlkokulu ve ortaokulu Zonguldak'ta liseyi Bartın' da tamamladı. 2019 yılında Ordu Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümünde lisans eğitimini tamamladı. Çalışma hayatına 2019 yılın da Zonguldak Çaycuma Devlet Hastanesi Acil servis biriminde başlamış olup aynı görev yerinde çalışmaya devam etmektedir.

Bildiriler;

İlköğretim Öğrencilerinin Engelli Çocuklara Yönelik Tutumlarını Geliştirmede Hemşirelik Eğitimin Etkisi 12 th International Medicine and Health Sciences Researches Congress March 18-19.2023 Ankara/TURKEY.